

SULEJOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

PLAN OCHRONY DLA SULEJOWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

OPERAT KSZTAŁTOWANIA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ

Łódź - Warszawa, 2025

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej
opracował zespół w składzie:
dr hab. Sławoj Tanaś, prof. UŁ
dr Justyna Mokras-Grabowska
dr Aleksandra Mroczek-Żulicka

Wykonawca prac:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska;
ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Plan ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego sporządzono na zlecenie
Województwa Łódzkiego – Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
ul. Solna 14, 91-423 Łódź

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Priorytetu FELD 02. Fundusze europejskie dla zielonego Łódzkiego, Działanie FELD.02.15 Bioróżnorodność, typ 4. Opracowanie, aktualizacja dokumentów dla obszarów chronionych lub wdrażanie ich zapisów, programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021 - 2027.

Fot. okładka: Sulejów-Podklasztorze (J. Mokras-Grabowska, 2025)

Spis treści:

1.	WSTĘP.....	7
1.1.	Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony.....	7
1.2.	Metodyka i zakres prac.....	7
1.2.1.	Ogólne założenia prac nad Planem ochrony	7
1.2.2.	Metodyka i zakres prac w odniesieniu do kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.....	8
1.3.	Zespół autorski	10
1.4.	Ogólna charakterystyka Parku.....	10
2.	OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	15
2.1.	Ogólna charakterystyka stanu wiedzy.....	15
2.2.	Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	16
3.	OGÓLNE UWARUNKOWANIA KSZTAŁTOWANIA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ W PARKU	22
3.1.	Uwarunkowania prawa powszechnego i miejscowego.....	22
3.1.1.	Prawo powszechne.....	22
3.1.2.	Prawo miejscowe.....	24
3.2.	Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych woj. łódzkiego i innych dokumentów ponadlokalnych	26
3.2.1.	Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego	26
3.2.2.	Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Łódzkiego	29
3.2.3.	Strategie Rozwoju Turystyki Obszaru Funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy.....	32
3.2.4.	Audyt Krajobrazowy Województwa Łódzkiego	33
3.2.5.	Strategia rozwoju miasta Piotrków Trybunalski 2030	33
3.2.6.	Strategia rozwoju powiatu piotrkowskiego na lata 2021-2030	33
3.2.7.	Strategia rozwoju powiatu tomaszowskiego na lata 2021-2030	34
3.2.8.	Strategia rozwoju powiatu opoczyńskiego na lata 2021-2030.....	34
3.3.	Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych gmin	35
3.3.1.	Strategie rozwoju gmin	35
3.3.2.	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.....	36
3.4.	Uwarunkowania społeczno-gospodarcze.....	38
4.	WALORY ISTOTNE DLA ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ	41
4.1.	Walory przyrodnicze – synteza.....	43

4.1.1.	Rezerваты przyrody	43
4.1.2.	Sieć Natura 2000	44
4.1.3.	Użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i pomniki przyrody	44
4.1.4.	Parki podworskie	46
4.1.5.	Wody powierzchniowe	46
4.1.6.	Flora i fauna	47
4.2.	Walory kulturowe – synteza	49
4.3.	Walory krajobrazowe – synteza	56
5.	ISTNIEJĄCY SYSTEM i INFRASTRUKTURA OBSŁUGI TURYSTYKI, REKREACJI i DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ W PARKU	64
5.1.	System obsługi ruchu turystycznego	64
5.2.	Formy aktywności turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej oraz ich natężenie	65
5.3.	Baza noclegowa	66
5.4.	Urządzenia turystyczne i rekreacyjne	70
5.4.1.	Szlaki turystyczne	70
5.4.2.	Punkty i tablice informacji turystycznej (IT)	73
5.4.3.	Obiekty gastronomiczne i handlowe	75
5.4.4.	Ośrodki jeździeckie	77
5.4.5.	Wypożyczalnie	77
5.4.6.	Porty jachtowe i stacje wodne	80
5.4.7.	Inne obiekty, urządzenia turystyczne i rekreacyjne	80
5.5.	Tereny i akweny rekreacyjne	81
5.5.1.	Miejsca wypoczynku i rekreacji	81
5.5.2.	Akweny, plaże i kąpieliska	84
5.6.	Baza edukacyjna	87
5.6.1.	Obiekty, tablice, materiały i wydarzenia edukacyjne	88
5.6.2.	Ścieżki przyrodnicze i edukacyjne	92
5.6.3.	Muzea, skanseny, izby pamięci	92
5.7.	Dostępność komunikacyjna	92
5.8.	Ocena zmian wykorzystania Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia	96
6.	ZAGROŻENIA DLA PARKU WYNIKAJĄCE Z ISTNIENIA i ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ i EDUKACYJNEJ ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA	99
6.1.	Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia	99

6.1. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia	101
7. SPIS RYCIN, FOTOGRAFII I TABEL	103

Część I

Charakterystyka i diagnoza stanu

Zgodnie z przyjętymi założeniami, niniejszy materiał przedstawia stan prac na koniec II etapu. Jednocześnie prace diagnostyczne będą kontynuowane w III etapie, a tym samym wybrane rozdziały Operatu mogą ulec uzupełnieniu

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony

„Operat kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej” (dalej Operat) jest jednym z sześciu operatów szczegółowych stanowiących wraz z Operatem generalnym dokumentację dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (dalej SuPK lub Park). Jego zasadniczym celem jest wskazanie działań na rzecz ochrony i zrównoważonego kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej obszaru Parku w perspektywie najbliższych 20 lat.

Operat dzieli się na dwie zasadnicze części – diagnostyczną, charakteryzującą zagospodarowanie i użytkowanie turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne oraz strategiczną, w której zaproponowano cele i działania ochronne. Materiał opracowany w Operacie stanowi podstawę merytoryczną dla zapisów projektu uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie „Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego” (dalej Plan ochrony). Treść Operatu należy traktować także jako rozwinięcie i uzasadnienie zapisów wyżej wymienionej uchwały, przy czym należy zwrócić uwagę, że w wyniku uwag zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych, a także procedur uzgadniania i opiniowania projektu Planu ochrony, ostateczne brzmienie zapisów uchwały może różnić się od propozycji ujętych w niniejszym Operacie. Dotyczy to głównie zagrożeń, sposobów ich eliminacji, działań ochronnych, proponowanych form ochrony przyrody, ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz innych dokumentów strategicznych dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych dla kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej.

Wymóg sporządzania planów ochrony dla parków krajobrazowych wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Zasadnicza treść oraz jego podział na poszczególne operaty planu ochrony dla parku krajobrazowego ujęta jest w art. 20 ust. 4 tej ustawy, natomiast tryb jego sporządzania, zakres wymaganych prac oraz zakres i możliwe sposoby ochrony zasobów parków określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794).

Organem sporządzającym *Plan ochrony dla SuPK* jest dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego (ZPKWŁ), natomiast wykonawcą opracowania jest Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska (NFOŚ) z Warszawy.

1.2. Metodyka i zakres prac

1.2.1. Ogólne założenia prac nad Planem ochrony

Zakres prac planowanych do wykonania w ramach przygotowania Planu Ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, w tym „Operatu kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego”, uwzględnia zarówno formalne wymogi wynikające z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody, jak i rzeczywiste potrzeby rozpoznania aktualnego stanu i zagrożeń zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku, niezbędnych do sformułowania długofalowej strategii ich ochrony oraz kształtowania funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych.

Prace prowadzone nad wszystkimi operatami składają się z następujących etapów:

I – etap oceny stanu rozpoznania analizowanych komponentów (zagadnień) oraz zaplanowania niezbędnych prac uzupełniających.

II – etap charakterystyki i diagnozy stanu, obejmujący:

- analizę dostępnych danych,
- wykonanie uzupełniających badań inwentaryzacyjnych,
- ocenę zachodzących zmian i ocenę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- analizę uwarunkowań ochrony,
- identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

III – etap strategii ochrony, obejmujący m.in:

- określenie celów ochrony,
- określenie zakresu prac rekomendowanych w celu ochrony analizowanych komponentów oraz monitorowania skuteczności podjętych działań,
- określenie zasad i kierunków użytkowania obszaru Parku oraz propozycji ustaleń do dokumentów planistycznych i strategicznych różnych szczebli,
- sformułowanie propozycji uzupełnienia wiedzy dotyczącej analizowanych komponentów oraz propozycji ich wykorzystania w rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku,
- prognozę stanu analizowanych komponentów w perspektywie 20 lat w wariantcie pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony oraz w wariantcie utrzymania dotychczasowych trendów, a także oszacowanie kosztów realizacji proponowanych działań.

Istotnym elementem prac nad *Planem ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego* jest podział jego obszaru na strefy działań ochronnych, do których odniesie się część ustaleń opisanych w części strategicznej niniejszego Operatu.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej

Sporządzenie Operatu wymaga przede wszystkim pozyskania danych archiwalnych, literaturowych, statystycznych i przestrzennych bazując na źródłach pierwotnych i wtórnych, pozyskanych i opracowanych w ramach pracy kameralnej. Poza kwerendami i badaniami kameralnymi, istotne znaczenie mają badania terenowe, w tym badania inwentaryzacyjne i społeczne. W kolejnym etapie zespół przystąpi do prac analitycznych, a na ich podstawie do sporządzenia strategii ochrony, prognozy i syntezy w zakresie kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku.

Poniżej opisano w sposób szczegółowy metodykę prac diagnostycznych i analitycznych, planowanych do wykonania w ramach opracowywania Operatu. Zaplanowane prace obejmują:

a) prace kameralne, w tym:

- kwerenda, przegląd i analiza dostępnych źródeł piśmiennych (publikowanych i niepublikowanych, aktualnych i archiwalnych) oraz internetowych (m.in. literatura, mapy, przewodniki turystyczne, informatory turystyczne, publikacje naukowe, publikacje popularno-naukowe, ewidencje, bazy danych, strony internetowe, bazy danych itp.) dla obszaru Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, otuliny Parku oraz jednostek administracyjnych na terenie których zlokalizowany jest Park, obejmujących problematykę turystyczną, rekreacyjną i edukacyjną;

- zebranie i analiza aktów prawa na poziomie gmin oraz województwa i ich analiza pod kątem zapisów dotyczących turystyki, rekreacji i edukacji;
- zebranie i analiza opracowań znajdujących się w posiadaniu podmiotów lokalnych, w tym m.in. strategii rozwoju, studium uwarunkowań, kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, rekreacyjnego i edukacyjnego w oparciu o analizę treści map, baz danych i wszelkich dostępnych źródeł piśmiennych i internetowych;
- analiza danych z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Banku Danych Lokalnych (BDL), Baz Danych Obiektów Topograficznych (BDOT), Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii (GUGiK), również za pośrednictwem geoportalu, dotyczących stanu turystyki i rekreacji w gminach przynależnych do Parku, w tym wykazy obiektów zagospodarowania (baza noclegowa, gastronomiczna, towarzysząca) i infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz edukacyjnej;
- analiza źródeł internetowych (internetowe zasoby Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego, strony lokalnych stowarzyszeń i fundacji (np. Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego (ROTWŁ), Lokalnych Organizacji Turystycznych (LOT), Lokalnych Grup Działania (LGD) i inne), lokalnych podmiotów działających na polu turystycznym, rekreacyjnym i edukacyjnym, itp.);
- wystąpienie do odpowiednich jednostek samorządowych o udostępnienie danych dotyczących strategii i planów rozwoju turystyki i rekreacji, zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, działalności ośrodków edukacyjnych na obszarze Parku;
- wystąpienie o udostępnienie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obejmujących obszar Parku i jego otuliny oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

b) prace terenowe, w tym:

- badania terenowe, wizje lokalne wraz z przygotowaniem dokumentacji fotograficznej, które pozwolą na zweryfikowanie oraz uzupełnienie zebranych danych i materiałów;
- terenowa inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, rekreacyjnego i edukacyjnego;
- analiza sposobu wykorzystania potencjału i walorów Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji, na podstawie zweryfikowanych w terenie zebranych materiałów źródłowych, wizji lokalnych, wywiadów z przedstawicielami podmiotów, zaangażowanych w organizację turystyki, rekreacji i edukacji na obszarze Parku (m.in. z przedsiębiorcami, przedstawicielami stowarzyszeń i fundacji, urzędnikami), wywiadów z mieszkańcami Parku i odwiedzającymi Park;
- analiza organizacji atrakcji turystycznych i produktów turystycznych, krajoznawstwa (w tym edukacji nt. lokalnych walorów, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego), rekreacji oraz ochrony zasobów antropogenicznych i przyrodniczych na obszarze Parku i w jego otulinie;
- analiza stanu zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku, ze szczególnym uwzględnieniem zainwestowania osadniczego (drugie domy, lotniska), bazy gastronomicznej, bazy noclegowej, bazy towarzyszącej, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, systemu informacji krajoznawczej i innej infrastruktury, wykorzystywanej w turystyce, rekreacji i edukacji na obszarze Parku i w jego otulinie;

c) prace syntezujące i końcowe, w tym:

- usystematyzowanie danych i przygotowanie części opisowej (dokumentacja fotograficzna, opracowania kartograficzne, rysunki, tabele);
- sporządzenie syntezy uwarunkowań zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku, wynikających z konieczności ochrony przyrody, walorów kulturowych i krajobrazu

z wykorzystaniem wskaźników stosowanych w analizie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej, zagospodarowania i ruchu turystycznego i rekreacyjnego oraz określenia stopnia funkcji turystycznej i rekreacyjnej;

- analiza zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych walorów Parku wynikające z istnienia i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej na obszarze Parku wraz z propozycjami sposobów minimalizacji negatywnych skutków, wynikających z rozwoju turystyki i rekreacji;
- określenie perspektyw i uwarunkowań rozwoju turystyki, rekreacji i edukacji na podstawie zebranych materiałów źródłowych, danych statystycznych, diagnoz oraz wywiadów z przedstawicielami podmiotów zainteresowanych rozwojem turystyki, rekreacji i edukacji na obszarze Parku;
- wskazanie działań niezbędnych dla realizacji postawionych celów ochronnych.

Zakres problemowy Operatu określa jego spis treści. Zakres terytorialny Operatu pod względem diagnozy stanu zagospodarowania i użytkowania turystyczno-rekreacyjnego wraz z działalnością edukacyjną obejmuje obszar Parku, natomiast pod względem zagrożeń zewnętrznych dla realizacji funkcji turystyczno-rekreacyjnych otulinę Parku.

Przygotowana diagnoza zasobów turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku, będzie podstawą do przygotowania strategii kształtowania analizowanych uwarunkowań, w perspektywie funkcjonowania przez kolejne 20-lat. Przygotowanie strategii będzie obejmowało sformułowanie celów ochrony i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej, zaleceń dotyczących kształtowania poszczególnych rodzajów i form turystyki, rekreacji oraz edukacji, jak również przygotowanie propozycji ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

1.3. Zespół autorski

Autorami niniejszego opracowania są dr hab. Sławoj Tanaś - prof. Uniwersytetu Łódzkiego, dr Justyna Mokras-Grabowska i dr Aleksandra Mroczek-Żulicka, będący pracownikami Instytutu Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji, Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego. Zespół autorski posiada szerokie doświadczenie w sporządzaniu dokumentów strategicznych, opracowań turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych, w prowadzeniu badań ruchu turystycznego, badań nad atrakcyjnością turystyczną, kreatywnością w turystyce oraz organizacją rekreacji. Członkowie zespołu są autorami wielu publikacji (książek, monografii, artykułów naukowych) polskich i obcojęzycznych w zakresie turystyki, rekreacji, krajoznawstwa oraz edukacji krajoznawczej, rekreacyjnej i turystycznej.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Sulejowski Park Krajobrazowy obejmuje i ochrania jeden z najcenniejszych fragmentów dorzecza Pilicy w jej środkowym odcinku od okolic Łęgu Ręczyńskiego po wieś Smardzewice. Symbolem Parku jest wieża Opacka klasztoru Cystersów w Sulejowie, nazwa pochodzi od historycznej miejscowości Sulejów. Osią Parku jest rzeka Pilica i założony na niej w latach 70-tych Zbiornik Sulejowski (rys. 1).

Park obejmuje obszar w makroregionie Wzniesień Południowomazowieckich (Równina Piotrkowska) i Wyżyny Przedborskiej (Wzgórza Radomszczańskie i Wzgórza Opoczyńskie), wchodzących tym samym w skład Nizin Środkowopolskich i Wyżyny Małopolskiej. W miejscach gdzie pokrywa osadów czwartorzędowych traci ciągłość, dość często wyłaniają się osady jurajskie i kredowe.

Propozycja utworzenia Parku istniała już w roku 1977. W 1985 powstała wstępna dokumentacja przyrodnicza, prezentująca ideę Parku, uzasadnienie naukowe i społeczne projektu oraz koncepcja granic i strefy ochronnej. Kilka lat później opracowano studium projektowe Parku (Kurowski 1995).

Najważniejszym argumentem za utworzeniem Parku była ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego nad środkową Pilicą oraz udostępnienie tych wartości społeczeństwu.

Sulejowski Park Krajobrazowy został utworzony w 1994 r. na podstawie Rozporządzenia Nr 3/94 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 21 lipca 1994 r. (Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 22, poz. 136 z dnia 5 sierpnia 1994 r.)

Kolejnym aktem regulującym funkcjonowanie SuPK było Rozporządzenie Nr 24/2006 Wojewody Łódzkiego z dnia 3 lipca 2006 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 248, poz. 1910 z dnia 14 lipca 2006 r.), które zostało uchylone wyrokiem Sądu Administracyjnego w Łodzi.

Aktualnie Sulejowski Park Krajobrazowy funkcjonuje na podstawie Uchwały nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Sulejowski Park Krajobrazowy wraz ze Spalskim Parkiem Krajobrazowym należy do jednego oddziału z siedzibą w Moszczenicy i wchodzi w skład Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego (Uchwała nr XIII/162/25 Sejmiku Woj. Łódzkiego z dnia 15 kwietnia 2025 w sprawie zmian statutu samorządowej wojewódzkiej jednostki organizacyjnej pod nazwą Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego).

Sulejowski Park Krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. W celu zabezpieczenia Parku przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka funkcjonuje otulina, tj. strefa ochronna granicząca z Parkiem. Park obejmuje obszar o powierzchni 17 026,00 ha, a otulina 36 411,10 ha. Łącznie Park z otuliną zajmuje powierzchnię 53 437,10 ha. Park położony jest na terenie miasta Piotrków Trybunalski oraz gmin Wolbórz, Sulejów, Ręčno i Aleksandrów w powiecie piotrkowskim, gminy Tomaszów Mazowiecki w powiecie tomaszowskim oraz gminy Mniszków w powiecie opoczyńskim. Otulina położona jest na terenie miasta Piotrków Trybunalski oraz gmin Wolbórz, Sulejów, Aleksandrów, Ręčno, Łęki Szlacheckie i Rozprza w powiecie piotrkowskim, miasta Tomaszów Mazowiecki oraz gminy Tomaszów Mazowiecki w powiecie tomaszowskim, gminy Mniszków w powiecie opoczyńskim oraz gminy Przedbórz w powiecie radomskim.

W uchwale ustalono szczególne cele ochrony Parku. Są to m.in.: zachowanie i przywracanie wysokich waleń przyrodniczych dolinom rzecznych, ochrona krawędzi dolin rzecznych: Pilicy w Barkowicach Mokrych, Sulejowie, pod Szarbskiem, Luciąży oraz skarp doliny rzeki Czarnej Malenieckiej koło Taraski i stoków doliny Radońki, zachowanie i ochrona obszarów stanowiących świadectwo współczesnych procesów geomorfologicznych takich jak parowy, wąwozy; utrzymanie i odtwarzanie unikatowych zbiorowisk lasów nadrzecznych, jako rzadkich składników szaty leśnej, ochrona lasów puszczańskich będących pozostałościami Puszczy Pilickiej, ochrona lasów typowych dla dorzecza Pilicy, ochrona rzadkich w Polsce zbiorowisk dąbrowy świetlistej, łęgów oraz borów bagiennych; zachowanie rzadkich i ginących fitocenozy łąk trzęślicowych, zachowanie fragmentów półnaturalnych łąk z cennymi zbiorowiskami roślinności łąkowo-bagiennej, zachowanie zbiorowisk łąk świeżych, zachowanie i ochrona rzadkich i zagrożonych fitocenozy muraw napiaskowych i kserotermicznych; utrzymanie naturalnych układów hydrologicznych w dorzeczu Pilicy, tj. ochrona starorzeczy, obszarów mokradłowych, zachowanie i ochrona torfowisk, w tym zespołów typowych dla torfowisk wysokich i przejściowych, ochrona ekosystemów dolin rzecznych przed zmianą warunków wodnych i zanieczyszczeniem, utrzymanie połączeń starorzeczy z rzeką Pilicą, ochrona źródeł, bagien, torfowisk przed zmianą warunków wodnych; utrzymanie różnorodności gatunkowej i szczególna ochrona roślin zagrożonych wyginięciem i objętych ochroną prawną, utrzymanie różnorodności gatunkowej zwierząt

lądowych i wodnych oraz szczególna ochrona gatunków zagrożonych wyginięciem i objętych ochroną prawną, utrzymanie stanu zwierząt łownych w ilości odpowiadającej pojemności ekologicznej łowiska, zapewnienie warunków dla prawidłowego funkcjonowania organizmów gatunków cennych przyrodniczo, chronionych, rzadkich i zagrożonych, zachowanie i ochrona tradycyjnych odmian roślin uprawnych, w szczególności drzew owocowych; ochrona terenów o wybitnych walorach krajobrazowych, w szczególności krajobrazów rzecznych środkowego odcinka Pilicy, Czarnej Malenieckiej, ujściowego odcinka Luciąży, ochrona rolniczych krajobrazów otwartych, tj. pól uprawnych z tradycyjnym układem miedz, łąk, pastwisk, zarośli i zadrzewienia śródpolnego, ochrona historycznego krajobrazu kulturowego o unikatowych wartościach wokół średniowiecznego Opactwa Cystersów w Sulejowie, ochrona zabytków kultury materialnej, w tym charakterystycznych kapliczek, krzyży przydrożnych, stanowiących osobiliwość Nadpilicza, miejsc pamięci narodowej, śladów historii regionu, zachowanie charakterystycznych cech tradycyjnej architektury wiejskiej, lokalnych tradycji i zachowanych elementów kultury niematerialnej, ochrona historycznych układów przestrzennych, ochrona istniejących stanowisk archeologicznych, kształtowanie harmonijnego krajobrazu współczesnego, ochrona przed eksploatacją surowców naturalnych; ochrona najatrakcyjniejszych terenów turystycznych przed niewłaściwym zagospodarowaniem (obszary leśne, obrzeża Zbiornika Sulejowskiego, dolina Pilicy), rozwój pożądanых form rekreacji, w tym turystyki kwalifikowanej.

W SuPK znajduje się fragment najlepiej zachowanego koryta Pilicy charakteryzujący licznymi, naturalnymi i malowniczymi meandrami. Doliny rzek przepływających przez tereny Parku są niezastąpionymi refugiami faunistycznymi (zwłaszcza ptasimi) oraz florystycznymi. Pozornie nizinne tereny poprzecinane są dolinami i wąwozami przez co mają charakter pagórkowaty z wyraźnymi obniżeniami dna dolin oraz wzniesionymi brzegami odsłaniającymi widoki na otaczające tereny. Na krajobraz SuPK składają się również wartości kulturowe. Wody Pilicy stanowiły niegdyś początek pierwszych osiedli ludzkich. W ich sąsiedztwie rozwijała się kultura, która na przestrzeni wieków pozostawiła po sobie ślady w krajobrazie t.j. ruiny zamków, stare kościołki, cmentarzyki. Tradycje i zwyczaje środkowego Nadpilicza są nadal pielęgnowane i przekazywane z pokolenia na pokolenia.

Dominującym elementem w krajobrazie Parku jest Zalew Sulejowski (znany również jako Zbiornik lub Jezioro Sulejowskie), jest to sztuczny zbiornik retencyjny, utworzony w latach 1969–73 poprzez spiętrzenie wody rzeki Pilicy w Smardzewicach, w miejscu, gdzie Dolina Pilicy naturalnie się zwęża. Jest to jeden z największych akwenów w środkowej Polsce o powierzchni 22 km², dł. ok. 17 km i szerokości dochodzącej do 2 km. Zbiornik ciągnie się od Sulejowa do Smardzewic. Celem utworzenia zbiornika było zaopatrzenie Łodzi w wodę. Obecnie pełni głównie funkcję turystyczno–rekreacyjną. Stanowi miejsce wypoczynku i rekreacji dla turystów. Są tu liczne plaże, kąpieliska, ośrodki wypoczynkowe, hotele i inne obiekty infrastruktury turystycznej takie jak przystanie wodne i wypożyczalnie sprzętu wodnego. Jest również ostoją wielu gatunków ryb, m.in. szczupak, okoń, leszcz. Park охраняя krajobraz nadrzeczny Pilicy, Czarnej Malenieckiej (Koneckiej), delty Luciąży, śródleśnych strumieni, np. strugi Młynki czy Rosochy.

Największą powierzchnię Parku zajmują lasy, które stanowią łącznie 11 840 ha (69,5 %). Łąki i pastwiska zajmują 836 ha (4,9%) Parku, wody powierzchniowe zajmują 2063 ha (12,2%) – w tym na rzeki przypada 163 ha (1%). W skład Parku wchodzi również Jezioro Sulejowskie o powierzchni 1900 ha (11,2%) oraz fragment doliny środkowej Pilicy, na odcinku od okolic Przedborza po Tomaszów Mazowiecki.

Do głównych walorów Parku zaliczyć można:

- krajobraz doliny Pilicy i jej dopływów (Czarna, Luciąża) oraz Zbiornik Sulejowski
- duże kompleksy leśne (70% powierzchni Parku zajmują lasy),

- obszary źródlisk,
- zbiorowiska szuwarowe, roślinności wodnej, suche łąki, murawy kserotermiczne i torfowiska,
- rośliny górskie i ciepłolubne,
- flora i fauna wraz z zagrożonymi i chronionymi gatunkami,
- wsie i miasta z historycznym układem i zabytkami,
- zabudowa drewniana – użytkowa (młyny wodne, m.in. w Dąbrowie nad Czarną) i sakralna,
- ruiny zamków, zabudowa podworska i folwarczna wraz z parkami (Dębowa Góra)
- zespół klasztorny Cystersów w Sulejowie z XII w.,
- obiekty militarne i cmentarze z I i II wojny światowej.

Na obszarze Parku znajdują się osiem rezerwatów przyrody (Jaksonek, Las Jabłoniowy, Lubiaszów, Twarda, Błogie, Meszcze, Gaik, Bory nad Pilicą), kilkadziesiąt użytków ekologicznych (m.in. Murowaniec i Bronisławów), trzy obszary Natura 2000 (Lubaszów w Puszczy Pilickiej, Dolina Czarnej, Dolina Środkowej Pilicy) oraz liczne pomniki przyrody.

Na terenie Parku występuje duże zróżnicowanie rodzajów i form turystyki oraz rekreacji, m.in. turystyka poznawcza (przyrodnicza, ekoturystyka, kulturowa, krajoznawcza), wypoczynkowa (drugie domy, letniska, agroturystyka, ośrodki wypoczynkowe) i aktywna (piesza, rowerowa, konna, wodna – kajakowa, żeglarska). Park stanowi istotny obszar rekreacji dla mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego i Tomaszowa Mazowieckiego, są to m.in. rekreacja wodna i leśna, wędkarstwo, kolarstwo, jazda konna, kajakarstwo czy żeglarstwo.

Działalność edukacyjna na terenie Parku koncentruje się na szlakach turystycznych (Szlak Rzeki Pilicy, Szlak Wodny Pilicy, zielony Szlak Rekreacyjny, Szlak Partyzancki im. Hubala) i ścieżkach dydaktycznych (ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata), w miejscach wypoczynku rekreacyjnego oraz przy obiektach zabytkowych i historycznych.

Ryc. 1. Mapa Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (źródło: NPK)

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

W odniesieniu do funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, stan wiedzy można określić jako dobry. O ile walory rekreacyjne i turystyczne (antropogeniczne i przyrodnicze) są dobrze opisane w literaturze przedmiotu, to aktualne zagospodarowanie turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne wymaga dokładnej weryfikacji, inwentaryzacji i analizy. Również aktualny ruch turystyczny i osadnictwo rekreacyjne wzdłuż Pilicy i wokół Zbiornika Sulejowskiego są niedostatecznie opisane i przeanalizowane, z wyjątkiem nielicznych prac naukowych i opracowań strategicznych, często zdezaktualizowanych.

Do głównych dostępnych materiałów opisujących potencjał turystyczny i rekreacyjny Parku należą przewodniki turystyczne o zasięgu ogólnopolskim, regionalnym jak i lokalnym, materiały edukacyjne i informatory turystyczne wydawane przez ROTWŁ, ZPKWŁ, samorządy i lokalne stowarzyszenia, mapy turystyczne, ulotki, opracowania naukowe. Cennym źródłem informacji są informatory turystyczne i różne opracowania krajoznawcze, publikowane na stronach internetowych. Podstawowe informacje o przebiegu szlaków turystycznych i lokalizacji infrastruktury turystycznej zawarte są na mapach przyrodniczo-turystycznych, przeważanie opracowanych w skali 1:50000 (seria map parków krajobrazowych województwa łódzkiego, wydanych przez ZPKWŁ). W kontekście danych dotyczących bezpośrednio Parku, wartościowym źródłem są ogólnodostępne bazy danych przestrzennych np. OpenStreetMap, BDOT, geoportal, które zawierają informacje o lokalizacji walorów turystycznych, zagospodarowaniu turystycznym, sieci szlaków i ścieżek przyrodniczych. Ważnym źródłem wiedzy nt. funkcji turystycznej i rekreacyjnej, walorów przyrodniczych i antropogenicznych, geografii, historii, przyrody, aspektów społecznych, ekonomicznych i kulturowych są prace badawcze, publikacje naukowe, w tym monografie naukowe, obejmujące obszar Parku.

W ramach diagnozy funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku największym wyzwaniem pozostaje oszacowanie rzeczywistej skali i pojemności istniejących form zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, jak również faktycznego obciążenia turystycznego i rekreacyjnego Parku, w szczególności rzeki Pilicy i jej doliny oraz Zbiornika Sulejowskiego i jego otoczenia. Pomocne w tym zakresie mogą być dane statystyczne, które – choć zbierane cyklicznie według jednolitych grup tematycznych, mają istotne ograniczenia. Przede wszystkim, dane te odnoszą się do jednostek administracyjnych, których granice nie pokrywają się z zasięgiem Parku. Dodatkowym problemem jest fakt, że statystyki obejmują wyłącznie działalność rejestrowaną, co nie oddaje pełnej skali natężenia turystyki i rekreacji na terenie Parku. Aby uzyskać bardziej wiarygodny obraz rzeczywistego użytkowania, konieczne będzie przeprowadzenie regularnych badań terenowych. Planowana jest jednorazowa inwentaryzacja zagospodarowania turystycznego, która będzie realizowana w półroczu letnim 2025 roku. W oszacowaniu wielkości ruchu turystycznego i rekreacyjnego, stanowiącego zarówno szansę rozwoju, jak i zagrożenie dla Parku, pomocne będą coroczne raporty nt. ruchu turystycznego w województwie łódzkim, prowadzone wcześniej przez Wydział Nauk Geograficznych UŁ, a obecnie przez Łódzką Organizację Turystyczną i Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego. Bardzo przydatnym źródłem wiedzy nt. zjawisk turystycznych i rekreacyjnych na obszarze Parku będą przeprowadzone wywiady i badania ankietowe, opracowania naukowe, w szczególności badaczy z Uniwersytetu Łódzkiego.

Pewną luką pozostaje brak kompleksowych, aktualnych badań nad rozwojem produktów turystycznych i rekreacyjnych, edukacji ekologicznej i krajoznawczej, promocji lokalnych walorów kulturowych. Informacje o tych elementach dostępne są głównie poprzez inicjatywy lokalne (np. projekty

edukacyjne prowadzone przez gminy czy lokalne organizacje pozarządowe) lub publikacje naukowe i popularnonaukowe. W zakresie oceny działań edukacyjnych na obszarze Parku pomocne będą więc opracowania i wywiady z przedstawicielami jednostek samorządowych i stowarzyszeń, prowadzących działalność edukacyjną i dydaktyczną na obszarze Parku - od placówek oświatowych, przez pracowników Parku, administrację Lasów Państwowych, jednostki samorządu terytorialnego, po organizacje pozarządowe.

Edukacja ekologiczna i krajoznawcza, wraz z rzetelnym przygotowaniem i szerokim udostępnianiem informacji o walorach przyrodniczych i kulturowych Parku oraz zagrożeniach wynikających głównie z rozwoju osadnictwa i działalności gospodarczej (w tym turystyki i rekreacji), stanowi nieodłączny element planowania zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego Parku. Wstępnie przeprowadzona analiza dostępnych materiałów promocyjno-edukacyjnych, związanych z Parkiem, wykazuje ich zróżnicowanie zarówno pod względem formy, jak i treści merytorycznej.

Dotychczas opracowane i opublikowane informacje nt. walorów turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku wymagają usystematyzowania, uzupełnienia i uaktualnienia. Brakuje rozpoznania skali i potrzeb rozwoju turystycznego i rekreacyjnego Parku, jego ograniczeń i wynikających zagrożeń dla walorów Parku.

Wykaz wybranych źródeł piśmiennych, obejmujących pozycje zarówno bezpośrednio związane z Parkiem, jak i pozycje teoretyczne, problemowe i metodyczne, wykorzystanych na etapie diagnozy funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku przedstawiono w rozdziale 2.2.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Wybrane i najważniejsze pozycje piśmiennictwa, które wykorzystano do sporządzenia diagnozy kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Parku zawarto w tab. 1.

Tab. 1 Zestawienie dostępnej literatury z analizą jej przydatności na potrzeby Operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

L.p.	Dane bibliograficzne	Komentarz
1	Adamczewska M., 2008, Rola obszarów przyrodniczo cennych w edukacji geograficznej na przykładzie województwa łódzkiego, Dokumentacja Geograficzna nr 38, Geografia we współczesnym systemie kształcenia, red. R. Wiśniewski, W. Gierańczyk, wyd. PTG	Omówienie ścieżek edukacyjnych znajdujących się w granicach parków krajobrazowych województwa łódzkiego, analiza ich wykorzystania i przydatności w edukacji geograficznej i regionalnej. Analiza wykorzystania oferty zajęć terenowych przez szkoły
2	Bartczak T, Krzemiński T., Nowakowski T. i in. 1979. Województwo piotrkowskie, przewodnik turystyczny. KAW. Oddz. w Łodzi. WOIT w Piotrkowie Tryb.	Walory turystyczne Parku
3	Bezkowska G. 2004, Przyrodnicze czynniki lokalizacji miejscowości wypoczynkowych w regionie łódzkim, [w:] M. Strzyż (red.), Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych Problemy Ekologii Krajobrazu PAEK, 2004, Kielce, s. 181-188	Omówienie ważniejszych miejscowości województwa pełniących funkcje wypoczynkowe na tle wybranych zasobów przyrodniczych
4	Burzyński I. (red.). 1996. Parki krajobrazowe Ziemi Piotrkowskiej. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. ss. 166.	Historia i walory Parku
5	Burzyński I. 1998. Rezerваты Ziemi Piotrkowskiej. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. ss. 192	Walory przyrodnicze Parku

6	Burzyński I., Ojrzyńska G., Wypych P. 2010. Pomniki przyrody województwa łódzkiego wczoraj, dziś, jutro. Piotrkowskie Stowarzyszenie Rozwoju, Promocji i Integracji Europejskiej - EURO-CENTRUM. Piotrków Tryb.	Pomniki przyrody Parku
7	Czas mija - pomniki pozostają. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011. 2008., BPPWŁwŁ, Urząd Marszałkowski w Łodzi	Ochrona walorów antropogenicznych w Parku
8	Demel M., Lityński M., Helman B. 2015. Pilica szlak wielu możliwości. Stowarzyszenie Dolina Pilicy. Tomaszów Maz.	Walory turystyczne i zagospodarowanie doliny Pilicy
9	Dmochowska-Dudek K., Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2015, Funkcja turystyczna obszarów wiejskich woj. łódzkiego - uwarunkowania strukturalne i planistyczne, Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 162, wyd. PAN	Omówienie funkcji turystycznej gmin województwa łódzkiego poprzez ocenę ich atrakcyjności turystycznej. Zestawienie wyników z rozmieszczeniem turystycznych obszarów funkcjonalnych wyznaczonych w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020
10	Felczak K., Mandziuk A., Parzych S., 2018, Ekonomiczne aspekty tworzenia produktów sylwaturystycznych na przykładzie Nadleśnictwa Smardzewice, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 20, Zeszyt 55/1/2018	Omówienie produktów turystycznych na obszarach leśnych na przykładzie Nadleśnictwa Smardzewice
11	Gąsior M., Orzyński J., Ratajski M. 2008. Piotrków Trybunalski i okolice. Przewodnik turystyczny. Piotrków Trybunalski - Łódź.	Walory turystyczne Parku
12	Gmina Aleksandrów pomiędzy Pilicą a Czarną. Mapa skala 1:25000. Wydawnictwo Stowarzyszenie Centrum Wspierania Inicjatyw. Sławno.	Opracowanie kartograficzne
13	Gosik B., Piech M., 2012, Łódzki szlak konny jako przykład markowego produktu turystycznego województwa łódzkiego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług nr 86 Podaż turystyczna jako determinanta kształtowania popytu turystycznego 67—81	Zagospodarowanie szlaku konnego na obszarze Parku
14	Helman B. (red.). 2018. Skarby Doliny Pilicy - twórczość, rękodzieło, folklor. Stowarzyszenie Doliny Pilicy. Tomaszów Maz.	Walory kulturowe Parku
15	Jagielska E., Kulesza-Szerniewicz E., Makowska B., Stieler E., Welc-Jedrzejska J. 2011. Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Poradnik dla planistów i samorządów lokalnych. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa.	Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego
16	Janusiewicz R. 1990. Szlak wodny Pilicy (mapa turystyczna). Centr. Ośrod. Info. Turyst., O/ Częstochowa	Opracowanie kartograficzne
17	Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., Produkt turystyczny. Pomysł, realizacja, zarządzanie, PWE, Warszawa 2010, s. 143.	Organizacja produktu turystycznego

18	Kanon Krajoznawczy województwa łódzkiego, 2011, red. J. Sledzińska, A. Wielocha, B. Włodarczyk, wyd. PTTK "Kraj", Warszawa-Łódź	Charakterystyka najważniejszych walorów turystycznych województwa łódzkiego wg powiatów
19	Kobalczyk A. 1998. Krajobrazy znad Pilicy. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica.	Walory krajobrazowe Parku
20	Kobjek E., Kobjek S. 2005. Doliny rzeczne regionu łódzkiego. Geneza, cechy przyrodnicze i antropogeniczne przekształcenia. Uniwersytet Łódzki - Wydział Nauk Geograficznych. Łódź. ss: 126.	Geografia dolin rzecznych Parku
21	Kobjek E., Kobjek S., 2019, Walory przyrodnicze i zagospodarowanie turystyczne wydm śródlądowych na przykładzie regionu łódzkiego, Space-Society-Economy, nr 29, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Analiza przyrodniczych walorów wydm śródlądowych oraz zagospodarowania turystycznego w nizinnej części Polski Środkowej w regionie łódzkim. Wskazanie walorów rekreacyjnych tych terenów
22	Kołodzki Z, Wypych P. 2007. Turystyka na Obszarach Natura 2000 w Dolinie Środkowej Pilicy (w:) Wnuk Z., Ziąja M., Turystyka w obszarach Natura 2000, Uniwersytet Rzeszowski. Rzeszów: 197-205	Walory turystyczne i zagospodarowanie na terenie Parku
23	Kondracki J. 1978. Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa: 1-463.	Podział fizjograficzny Polski
24	Koter M., Liszewski S., Suliborski A. 2001. Łódź i region Polski Środkowej. ŁTN, Łódź.	Geografia Parku
25	Krakowska K., 2007, Czy edukacja ekologiczna może wzbudzać emocje służące ochronie przyrody?, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, R. 9, Zeszyt 1 (15) / 2007	Ukazanie emocji związanych z edukacją ekologiczną i ich wpływu na dalsze działania związane z ochroną przyrody na obszarze Parku. Posłużono się przykładem ochrony nietoperzy i trzmieli oraz zachowaniem w krajobrazie Parku tradycyjnych sadów
26	Krysiak S. 1992. Charakterystyka i walory użytkowe Środowiska przyrodniczego okolic Sulejowa. Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica, 15	Walory turystyczne na terenie Parku
27	Krysiak S., 2013. Odłogi jako element potencjału rekreacyjnego w strefie nadpilicznych parków krajobrazowych, Problemy Ekologii Krajobrazu. Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale. Tom XXXIV. 141–148	Omówienie odłogów jako elementu potencjału rekreacyjnego na podstawie zdjęć lotniczych i badań terenowych w rejonie nadpilicznych parków krajobrazowych
28	Krzemiński T. red., 1972. Województwo łódzkie. Przewodnik. Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa, ss.489	Województwo łódzkie, trasy, opisy miejscowości
29	Kucharska J. 1979. Kultura ludowa (w:) Stankiewicz Z., red., Województwo piotrkowskie – monografia regionalna, wyd. U.Ł.	Walory kulturowe na terenie Parku
30	Kurowski J. K. 1999. Problemy ochrony walorów turystycznych w parkach krajobrazowych na przykładzie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (w:) Wnuk Z. (red.). Turystyka w parkach krajobrazowych. Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Rzeszów: 93 -96	Ochrona walorów kulturowych na terenie Parku
31	Kurowski J. K., Andrzejewski H. 2001. Ścieżka przyrodniczo - leśna w Kole. Centrum Edukacji Ekologicznej, Kultury i Ochrony Środowiska. Piotrków Tryb.	Edukacja ekologiczna na terenie Parku

32	Kurowski J. K., Witosławski P. 2002. Funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź ss.199	Organizacja i walory Parku
33	Kurowski J., K. 2012. Sulejowski Park Krajobrazowy. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica.ss. 96.	Monografia Parku
34	Kurowski J.K, Wypych P. 2014. Sulejowski Park Krajobrazowy 20.lecie utworzenia parku 1994-2014. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego. Łódź	Historia i walory Parku
35	Kurowski J.K. (red.) 1995. Sulejowski Park Krajobrazowy (informator przyrodniczo-krajoznawczy). Zarząd P.K. Piotrków Trybunalski. ss. 96.	Informacje nt. Parku
36	Kurowski J.K. (red.). 2002. Parki Krajobrazowe Polski Środkowej. Przewodnik sesji terenowych. Uniwersytet Łódzki - Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska - Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin. Łódź. ss.149.	Badania naukowe w Parku
37	Kurowski J.K., 2003, Dolina Pilicy - województwo łódzkie. Informator przyrodniczo-turystyczny, Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych, Moszczenica	Omówienie najważniejszych walorów przyrodniczych i turystycznych Doliny Pilicy
38	Machlański P., Podolska J., Stańczak T., , Spacerownik po regionie czyli szlakiem zamków w województwie łódzkim, Biblioteka gazety Wyborczej	Charakterystyka najważniejszych zamków w regionie łódzkim, m.in. w Wolborzu
39	Małoń M., 2000, Walory turystyczne gminy Wolbórz i ich wykorzystanie przez ruch turystyczny, Turyzm, t. 10, z. 2, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Określenie walorów gminy oraz ich zróżnicowania przestrzennego. Analiza wykorzystania walorów turystycznych przez ruch turystyczny
40	Mamrot P. Kanon Turystyczny Gminy Aleksandrów. 2017. opr. Urząd Gminy Aleksandrów.	Walory, atrakcje i zagospodarowanie turystyczne w Parku
41	Miziak M., Kucharczyk A. 2009. Ziemia tomaszowska. Starostwo Powiatowe. Tmaszów Maz.	Monografia
42	Mokras-Grabowska J., Rzeńca P., Województwo łódzkie. Przewodnik turystyczny, 2007, wyd. ROTWŁ, Łódź	Charakterystyka najważniejszych walorów turystycznych województwa łódzkiego
43	Mroczek-Żulicka Aleksandra, 2024, Plenerowa rekreacja twórcza. Przykład Łodzi, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 324 s.	Znaczenie rekreacji na obszarach chronionych
44	Mroczek-Żulicka Aleksandra, Twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa w opozycji do banalnej rozrywki i zabawy - przykład Łodzi W: Współczesne oblicza krajoznawstwa / Stasiak Andrzej, Włodarczyk Bogdan, Śledzińska Jolanta (red.), 2016, Warszawa, Wydawnictwo PTTK, s.301-314	Organizacja krajoznawstwa na obszarach chronionych
45	Niedźwiecki R., Ratajski M.1997. Znakowane szlaki turystyczne województwa piotrkowskiego. Centrum Informacji Turystycznej PTTK. Piotrków Tryb.	Szlaki turystyczne w Parku
46	Olaczek R., 1971, Przewodnik po województwie łódzkim, seria: Nasza Przyroda, Liga Ochrony Przyrody, Warszawa	Charakterystyka środowiska przyrodniczego województwa łódzkiego (wg podziału administracyjnego sprzed 1999 r.)
47	Olaczek R., Tranda E. 1990. Z biegiem Pilicy. Warszawa.	Przewodnik turystyczny

48	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego	Opisane uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa łódzkiego w kontekście rozwoju turystyki i rekreacji oraz cele strategiczne w tym zakresie
49	Program ochrony środowiska województwa łódzkiego na lata 2025-2028 z perspektywą do 2032, przyjęty Uchwałą Nr XIII/160/25 z dnia 15 kwietnia 2025 r. Sejmik Województwa Łódzkiego	Odniesienie do walorów przyrodniczych i celów ochrony PKWŁ. Opisane są plany i zadania również w kontekście rozwoju turystyki
50	Programy ochrony przyrody w gminach położonych w SuPK	Opisane możliwości rozwoju turystyki i rekreacji w kontekście realizacji celów ochrony przyrody
51	Prószczyńska-Bordas H., Frąckiewicz B., 2016, Segmenty turystów odwiedzających Zalew Sulejowski i ich opinia w przygotowaniu obszarów do turystyki, FOLIA POMERANAE UNIVERSITATIS TECHNOLOGIAE STETINENSIS, Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica 2016, 324(82)1, 127–138	Analiza cech jakościowych osób odwiedzających obszary położone nad Zalewem Sulejowskim, wydzielenie segmentów odwiedzających na podstawie deklarowanych preferencji rekreacyjnych
52	Pytliński S. 2013. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich województwa łódzkiego na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. Materiały konferencyjne (praca zbiorowa). Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gniazdo. Skierniewice.	Zrównoważony rozwój i turystyka w Parku
53	Rozporządzenia Wojewody Piotrkowskiego Nr 3/94 z dnia 21 lipca 1994 r. (Dz.U. Nr 22, poz. 136)	Akt prawny
54	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794)	Akt prawny
55	Rozporządzenie Nr 24/2006 Wojewody Łódzkiego z dnia 03 lipca 2006 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	Akt prawny
56	Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi.	Strategia rozwoju woj. łódzkiego
57	Strategie rozwoju gmin i powiatów położonych w SuPK	Dokumenty przydatne na poziomie ustalenia celów strategicznych SuPK, w nawiązaniu do celów rozwoju społeczno-gospodarczego gmin m.in. w zakresie turystyki i rekreacji
58	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin położonych w SuPK	Dokumenty przydatne dla diagnozy i projektu kształtowania zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego SuPK w zakresie zgodności z polityką przestrzenną gmin w tym zakresie
59	Sulejowski Park Krajobrazowy. Mapa przyrodniczo-turystyczna, skala 1:50000, ZPKWŁ, Łódź 2023	Opracowanie kartograficzne, mapa Parku.
60	Szafrąńska E., Włodarczyk B., 2011, Turystyka w powiatach województwa łódzkiego w 2009 r., Warsztaty z geografii turystyki, T. 1, 15, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Omówienie atrakcyjności turystycznej powiatów województwa łódzkiego, analiza działalności władz powiatowych w zakresie promocji i rozwoju turystyki. Rozmieszczenie i wykorzystanie bazy noclegowej. Rozmieszczenie atrakcji turystycznych
61	Tanaś S., 2017, Analiza ruchu turystycznego w województwie łódzkim w świetle badań	Badania ruchu turystycznego na terenie Parku

	ankietowych, [w:] Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2016 roku, B. Włodarczyk (red.), Instytut Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 71-102, ISBN: 978-83-63418-04-5	
62	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny
63	Wężyk M., Kołucki Z., Dziubecki Z. 2000. Pilica piękno zagrożone. Centrum Edukacji Ekologicznej, Kultury i Ochrony Środowiska. Piotrków Tryb., ss.120	Materiały edukacyjne
64	Włodarczyk B., 2019, Zarys rozwoju turystyki w regionie łódzkim, Acta Geographica Lodziensia, 109:145-161	Omówienie historii rozwoju turystyki w województwie łódzkim z podziałem na okresy
65	Wnuk Z., Olaczek R. 1995. Ochrona przyrody w województwie piotrkowskim. Zarząd Parków Krajobrazowych. Piotrków Trybunalski. ss.48.	Formy ochrony przyrody w Parku
66	Wojciechowska J. 1998. Kolonizacja turystyczna terenów nadpilicznych. ŁTN. 26	Osadnictwo na terenie Parku
67	Wypych P. 2001. Kapliczki i krzyże znad Pilicy. CEE, KiOŚŚ w Piotrkowie, ZNPK w Moszczenicy.	Walory kulturowe
68	Wyrok nr sygn akt II SAŁD 267/15 Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 czerwca 2015 r. (Łódź, dnia 7 września 2015 r.), Dz. Urz. Województwa Łódzkiego (Dz. Urz. z 2015 r. poz. 3467).	Akt prawny
69	Zalew Sulejowski, Spała i Tomaszów w Dolinie Pilicy. 2012. Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Maz. Tomaszów Maz.	Informator turystyczny, mapa
70	Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego. Informator przyrodniczo-turystyczny. 2016. Zesp. Park. Krajobr. Woj. Łódz., Łódź, ss: 86.	Informator nt. Parku
71	Uchwała nr XIII/162/25 Sejmiku Woj. Łódzkiego z dnia 15 kwietnia 2025 w sprawie zmian statutu samorządowej wojewódzkiej jednostki organizacyjnej pod nazwą (Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego	Akt prawny

Źródło: opracowanie własne

3. OGÓLNE UWARUNKOWANIA KSZTAŁTOWANIA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ W PARKU

Do głównych uwarunkowań geograficznych oraz antropogeniczno-przyrodniczych, kształtujących obecnie funkcje turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne Sulejowskiego Parku Krajobrazowego należy zaliczyć:

- położenie geograficzne Parku wzdłuż rzeki Pilicy, która stanowi oś Parku. Jednocześnie rzeka Pilica wraz ze Zbiornikiem Sulejowskim są głównym walorem rekreacyjnym i turystycznym, mającym wpływ na rozwój funkcji rekreacyjnej i turystycznej Parku;
- naturalny krajobraz dolin Pilicy, „delty” Luciąży, Czarnej Malenieckiej;
- ukształtowanie powierzchni, geomorfologia i geologia obszaru Parku;
- stopień zalesienia Parku (70% powierzchni), pozostałości Puszczy Pilickiej oraz skład gatunkowy występującej flory i fauny;
- zabudowę historyczną w tym zabytkową, do której zaliczyć należy w szczególności historyczny układ miejscowości, zabudowę drewnianą i murowaną wiejską oraz miejską, obiekty sakralne, kapliczki i cmentarze, obiekty historyczne i militarne z okresu I i II wojny światowej;
- walory kulturowe i lokalne tradycje;
- infrastrukturę i zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne wraz z obiektami i punktami edukacji, w tym m.in. obiekty noclegowe, gastronomiczne i baza towarzysząca, sieć szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych, tablice informacyjne;
- dostępność komunikacyjną.

Do uwarunkowań prawnych, kształtujących analizowane funkcje, zaliczyć należy przepisy prawa powszechnego i miejscowego oraz dokumenty strategiczne i planistyczne, opisane poniżej.

3.1. Uwarunkowania prawa powszechnego i miejscowego

3.1.1. Prawo powszechne

Zasadnicze uwarunkowania prawne, mające znaczenie dla funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych wynikają z powszechnie obowiązujących ustaw i aktów wykonawczych oraz prawa międzynarodowego. W szczególności należą do nich:

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. nr 92, poz. 880 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi, w tym m.in. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794) – reguluje m.in. zasady ustanawiania i określania zakazów obowiązujących dla obiektów i obszarów chronionych, w tym parków krajobrazowych;
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2020 poz. 1463 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje m.in. zasady gospodarowania i utrzymania lasów, w tym zasady udostępniania lasów społeczeństwu na potrzeby rekreacji i turystyki;
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi, w tym m.in. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (Dz.U. 2019 poz. 394 z późn. zmianami) – reguluje zasady zagospodarowania przestrzennego oraz prowadzenie procedur planistycznych;

- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje między innymi zadania własne gminy, w tym z zakresu kultury fizycznej i turystyki, terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych jak również utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej;
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych (Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje między innymi zasady prowadzenia ewidencji obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie oraz wymogów dla tych obiektów;
- Ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych (Dz.U. 2017 poz. 2361 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi - reguluje między innymi kwestie oferowania, sprzedaży i realizacji imprez turystycznych oraz zasady działania organizatorów turystyki i przedsiębiorców;
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi - reguluje między innymi zasady zarządzania szkołami i placówkami publicznymi na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym oraz uprawnienia dyrektorów szkół, nauczycieli, uczniów i rodziców;
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi - reguluje między innymi zasady realizacji prawa każdego obywatela do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki;
- Ustawa z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 414 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi - reguluje wymogi i zasady lokalizowania obiektów budowlanych;
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. 2017 poz. 1566 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje między innymi zagadnienia z zakresu ustanawiania i funkcjonowania kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli oraz zagadnienia gospodarowania wodami i ochrony przeciwpowodziowej;
- Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1240 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi - reguluje między innymi zasady zapewnienia bezpieczeństwa na obszarach wodnych;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje między innymi zagadnienia związane z audytem krajobrazowym województwa;
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zmianami) wraz z przepisami wykonawczymi – reguluje między innymi zasady opieki na obiektami zabytkowymi;
- Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, przyjęta przez zgromadzenie ogólne ONZ w dniu 25 września 2015 r. Agenda wskazuje 17 celów zrównoważonego rozwoju zapewniających równowagę pomiędzy trzema aspektami: gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Zgodnie z Agendą 2030 współczesny wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, przy równoczesnej realizacji celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych;
- Polityka Spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Komisja Europejska w projekcie rozporządzenia ogólnego 8 z dnia 29 maja 2018 r. wskazała 5 celów polityki spójności wspieranych przez EFRR, EFS+ i FS9 w perspektywie 2021-2027. Dodatkowo nowym instrumentem finansowym w ramach polityki spójności, służącym zapewnieniu wsparcia

obszarom zmagającym się z poważnymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi wynikającymi z transformacji w dążeniu do osiągnięcia neutralności klimatycznej, jest Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST)¹⁰. W projekcie Umowy Partnerstwa (styczeń 2021 r.) został wskazany dodatkowy cel umożliwiający obywatelom i regionom łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu. W tym m.in.:

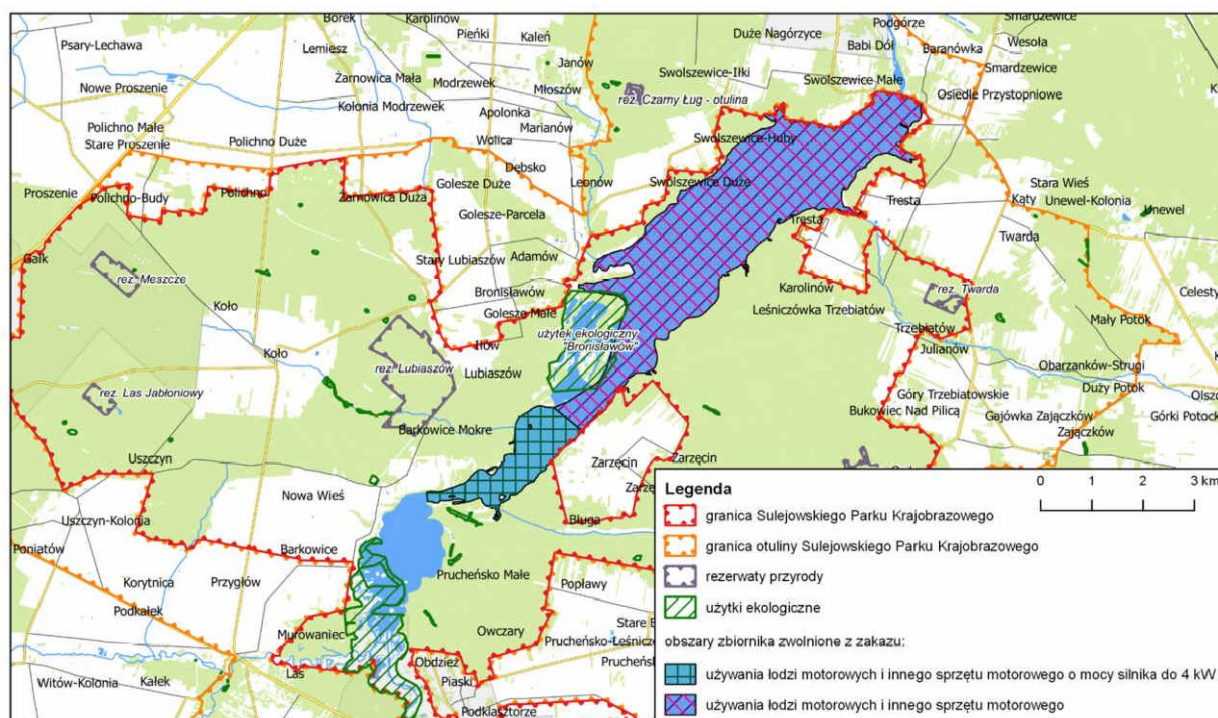
- bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa dzięki promowaniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej,
- bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa,
- Europa bliżej obywateli – zrównoważony i zintegrowany rozwój obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych,
- umożliwienie regionom i obywatelom łagodzenia społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

3.1.2. Prawo miejscowe

Podstawowym dokumentem miejscowym, regulującym aktualnie zagadnienia gospodarowania w granicach Sulejowskiego Parku Krajobrazowego jest Uchwała nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (poz. 1342) oraz Uchwała nr XIII/162/25 Sejmiku Woj. Łódzkiego z dnia 15 kwietnia 2025 w sprawie zmian statutu samorządowej wojewódzkiej jednostki organizacyjnej pod nazwą Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego. Uchwała XLVII reguluje kwestie związane z turystyką, rekreacją i edukacją na obszarze Parku w szczególności w następujących zapisach:

- w § 2. (szczególne cele ochrony Parku):
  - w pkt. 7 dla ochrony walorów rekreacyjnych ustanawia się ochronę najatrakcyjniejszych terenów turystycznych przed niewłaściwym zagospodarowaniem (obszary leśne, obrzeża Zbiornika Sulejowskiego, dolina Pilicy) oraz rozwój pożądanych form rekreacji, w tym turystyki kwalifikowanej;
  - ponad to, wymienione pozostałe cele ochrony w pkt 1-6 obejmują walory przyrodnicze i antropogeniczne, stanowiące potencjał turystyczny, rekreacyjny i edukacyjny Parku. Są to w szczególności walory krajobrazowe i kulturowe - ochrona terenów o wybitnych walorach krajobrazowych, w szczególności krajobrazów rzecznych środkowego odcinka Pilicy, Czarnej Malenieckiej, ujściowego odcinka Łuciąży; ochrona rolniczych krajobrazów otwartych, tj. pól uprawnych z tradycyjnym układem miedz, łąk, pastwisk, zarośli i zadrzewień śródpolnych; ochrona historycznego krajobrazu kulturowego o unikatowych wartościach wokół średniowiecznego Opactwa Cystersów w Sulejowie; ochrona zabytków kultury materialnej, w tym charakterystycznych kapliczek, krzyży przydrożnych, stanowiących osobliwość Nadpilicza, miejsc pamięci narodowej, śladów historii regionu; zachowanie charakterystycznych cech tradycyjnej architektury wiejskiej, lokalnych tradycji i zachowanych elementów kultury niematerialnej. Do walorów przyrodniczych zaliczyć należy przede wszystkim: składowe przyrody nieożywionej, ekosystemów leśnych i nieleśnych, ekosystemów wodnych i torfowiskowych, roślin i zwierząt, siedlisk;
- w § 3.1. (zakazy na obszarze Parku) mowa jest o zakazach obejmujących działalność turystyczną i rekreacyjną. Zakazy dotyczą w szczególności:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym, przeciwsuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m (ust. 4. tegoż paragrafu reguluje możliwość budowania w pasie szerokości 40 m.) od linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych oraz zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 389 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej;
- likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych - nie dotyczy: 1) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego o mocy silnika do 4 kW na obszarze Zbiornika Sulejowskiego zawartym od linii łączącej cypel we wsi Lubiaszów i miejscowość Zarzęcin do linii wyznaczonej przez początek zwężenia Zbiornika Sulejowskiego na wysokości miejscowości Barkowice Mokre, zgodnie z załącznikiem nr 3 do niniejszej uchwały; 2) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na obszarze Zbiornika Sulejowskiego zawartym od tamy w miejscowości Smardzewice do linii Bronisławów – cypel na wysokości wsi Lubiaszów – wieś Zarzęcin, zgodnie z załącznikiem nr 3 do niniejszej uchwały (rys.2)

Ryc. 2. Obszary Zbiornika Sulejowskiego zwolnione z zakazu używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego (źródło: Załącznik nr 3 do uchwały nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego)

3.2. Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych woj. łódzkiego i innych dokumentów ponadlokalnych

Do grupy dokumentów strategicznych i planistycznych, warunkujących rozwój turystyki, rekreacji i edukacji na obszarze Parku należy zaliczyć przede wszystkim obowiązujące strategie rozwoju województwa i powiatów, plany zagospodarowania dla województwa, powiatów i miast oraz audyt krajobrazowy dla województwa. W zdecydowanej większości analizowanych dokumentów, kształtowanie funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej stanowią istotny element strategii i planów zagospodarowania.

3.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego

Najważniejszym dokumentem samorządu województwa łódzkiego, określającym wizję i cele polityki regionalnej w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia jest **Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030** (SRWŁ 2030), przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego 6 maja 2021 r. 25 marca 2025 r. Zarząd Województwa Łódzkiego uchwałą nr 359/25 przyjął projekt aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, który dostosowuje obowiązujący dokument do aktualnych wymogów prawnych. Prace nad projektem aktualizacji SRWŁ 2030 polegają przede wszystkim na uzupełnieniu dokumentu o model struktury funkcjonalno-przestrzennej, sporządzony zarówno w formie tekstowej jak i graficznej oraz ustaleniu i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie.

Rozwój sektora sportu, turystyki i rekreacji realizowany jest, m.in. poprzez: wspieranie inwestycji w zakresie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej (w tym m.in. szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, centrów edukacyjno-turystycznych, obiektów świadczących usługi hotelarskie, agroturystyki i ekoturystyki, obiektów gastronomicznych) oraz zagospodarowanie przestrzeni

publicznych sprzyjających aktywności fizycznej, rekreacji i rodzinnemu wypoczynkowi; poprawę atrakcyjności oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych oraz osób z niepełnosprawnościami, w tym m.in. rozwój i komercjalizacja produktów turystycznych oraz przemysłu czasu wolnego; wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych (ICT) na rzecz promocji oferty turystycznej oraz usług związanych z ofertą czasu wolnego (m.in. zintegrowany system informacji, e-turystyka); upowszechnianie aktywności fizycznej wśród mieszkańców (w tym m.in. osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży); wspieranie organizacji imprez sportowych i turystycznych.

Rozwój sektora sportu, turystyki i rekreacji realizowany jest m.in. poprzez:

- wspieranie inwestycji w zakresie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej (w tym m.in. szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, centrów edukacyjno-turystycznych, obiektów świadczących usługi hotelarskie, agroturystyki i ekoturystyki, obiektów gastronomicznych) oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznych sprzyjających aktywności fizycznej, rekreacji i rodzinnemu wypoczynkowi,
- poprawę atrakcyjności oferty turystycznej, rekreacyjnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych oraz osób z niepełnosprawnościami, w tym m.in. rozwój i komercjalizacja produktów turystycznych oraz przemysłu czasu wolnego,
- wykorzystanie nowoczesnych technologii teleinformatycznych (ICT) na rzecz promocji oferty turystycznej oraz usług związanych z ofertą czasu wolnego (m.in. zintegrowany system informacji, e-turystyka),
- upowszechnianie aktywności fizycznej wśród mieszkańców (w tym m.in. osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży),
- wspieranie organizacji imprez sportowych i turystycznych.

Do najistotniejszych zapisów dotyczących obszaru Sulejowskiego Parku Krajobrazowego w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji należy zaliczyć:

- Uznanie eutrofizacji wód powierzchniowych za istotny problem środowiskowy w województwie łódzkim. Szczególnie narażone na to zjawisko są zbiorniki wodne, w których dochodzi do kumulacji stężeń substancji biogennych i wystąpienia niekorzystnych warunków tlenowych. Stan wód dla przebadanego w 2019 r. zbiornika Sulejowskiego oceniono jako zły, gdzie eutrofizacja przyczyniła się do znacznej degradacji jego walorów przyrodniczych i turystycznych (m.in. do zakwitu sinic).
- Część gmin wiejskich wyróżnia się wysokimi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi i bogatym dziedzictwem kulturowym. Najcenniejsze tereny objęte są ochroną prawną w postaci parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Gminy te posiadają największe predyspozycje do rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych.
- Obszary miejskie i wiejskie położone w dolinach największych rzek województwa, w tym Pilicy, obejmują tereny o wyróżniających się walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. W połączeniu z infrastrukturą turystyczną stanowią potencjał dla rozwoju różnorodnych form wypoczynku, rekreacji i sportu, w tym turystyki aktywnej (m.in.: rowerowej, pieszej, konnej, kajakowej), kulturowej, konferencyjno-biznesowej, zdrowotnej (w tym uzdrowiskowej i rehabilitacyjnej), przyrodniczej, edukacyjnej, rodzinnej i kulinarnej. Zbiornik Sulejowski na rzece Pilicy predysponuje obszar do rozwoju wielu form spędzania wolnego czasu (w tym m.in.: żeglarstwa, kajakarstwa i windsurfingu), jednak jest dotknięty problemem znacznej eutrofizacji wód. Obszar doliny rzeki Pilicy charakteryzuje się wysokimi walorami dziedzictwa kulturowego.

- Zachowanie i poprawa jakości zasobów przyrodniczo-krajobrazowych są zasadniczymi czynnikami wpływającymi na atrakcyjność turystyczną województwa. W kształtowaniu turystycznej marki województwa istotne będzie racjonalne wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych na potrzeby turystyki zrównoważonej i rekreacji. Tworzenie regionalnego systemu obszarów chronionych nie utrudni powstawania na tych terenach ekologicznych tras i szlaków turystycznych z niezbędną infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną. Równocześnie podnoszenie standardów infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej będzie korzystnie wpływać na rozwój tzw. „przemysłu czasu wolnego” skierowanego do wszystkich grup wiekowych.
- W zakresie ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych najistotniejszym działaniem zapewniającym osiągnięcie założonego celu będzie powiększenie oraz uspojnienie regionalnego systemu obszarów chronionych, co zapewni jego powiązanie z systemem krajowym i międzynarodowym oraz w pewnym stopniu ograniczy presję urbanizacyjną. Istotną rolę odgrywać będą działania sprzyjające ochronie, wzbogacaniu i odtwarzaniu różnorodności biologicznej, które zminimalizują ryzyko degradacji obszarów cennych przyrodniczo i krajobrazowo.
- Wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych na potrzeby turystyki zrównoważonej, z uwzględnieniem m.in. turystyki: aktywnej, poznawczej, ekologicznej, edukacyjnej, rodzinnej, zdrowotnej.
- Wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, naukowo-edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych i przyrodniczych.
- Działania w ramach realizacji celu „Zielone i aktywne łódzkie” będą koncentrować się na tworzeniu atrakcyjnej przestrzeni dla indywidualnej aktywności fizycznej i rodzinnego wypoczynku. Planowane jest tworzenie i zagospodarowanie wielofunkcyjnych terenów zielonych, w szczególności o charakterze linearnym, wpisujących się w sieć lokalnych i regionalnych terenów zielonych, na które składają się m.in. doliny rzeczne, parki, ogrody edukacyjne, tematyczne i działkowe oraz lasy. Prowadzone będą działania mające na celu zwiększenie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną w myśl art. 6. ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Planuje się realizację projektów polegających na zagospodarowaniu turystyczno-rekreacyjnym i sportowym ww. terenów, w szczególności budowie infrastruktury rowerowej (w tym ścieżek rowerowych), wypoczynkowej, ścieżek spacerowych, placów zabaw dla rodzin z dziećmi, zbiorników wodnych z funkcją kąpielisk, przestrzeni dla sportów wodnych oraz infrastruktury sanitarnej. W ramach przedsięwzięcia planuje się budowę nowoczesnych form edukacji przyrodniczej, prowadzone będą kampanie na rzecz promocji zdrowego stylu życia oraz popularyzacji idei ogrodów społecznych, a także promowania walorów turystycznych województwa łódzkiego jako miejsca aktywnego spędzania czasu wolnego. Wsparciem zostaną objęte również inicjatywy społeczne dotyczące ww. zadań.
- Działania w ramach realizacji celu „Czyste środowisko” obejmować będą również programy i kampanie edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną zarówno mieszkańców województwa, jak i urzędników, oraz budowa lub adaptacja ośrodków edukacji ekologicznej i pracowni terenowych. Wsparciem zostaną objęte również inicjatywy społeczne dotyczące ww. zadań.

- Uznanie edukacji w ramach turystyki i rekreacji na obszarach parków krajobrazowych za istotny czynnik kształtujący wiedzę i jakość życia społeczeństwa.

3.2.2. Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Łódzkiego

Plan Zagospodarowanie Przestrzennego Województwa Łódzkiego został przyjęty 28 sierpnia 2018 r. przez Sejmik Województwa Łódzkiego uchwałą nr LV/679/18. Przyjmuje się, że plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest wyrazem polityki przestrzennej samorządu województwa i odgrywa istotną rolę w gospodarowaniu przestrzenią. Określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu w perspektywie długookresowej, uwzględnia ustalenia strategii rozwoju województwa stanowiąc jednocześnie podstawę dla wyboru działań priorytetowych w kolejnych okresach programowania oraz uwzględnia rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym. Plan, jako element systemu planowania przestrzennego, pełni istotną rolę w koordynacji między planowaniem na szczeblu krajowym a planowaniem metropolitalnym i miejscowym, nie będąc jednocześnie aktem prawa miejscowego i nie naruszając uprawnień gmin i związków metropolitalnych w zakresie gospodarowania przestrzenią. Dodatkowo, będąc kompendium wiedzy o regionie, spełnia rolę informacyjno- poznawczą dla wspólnot samorządowych wszystkich poziomów i potencjalnych inwestorów.

Specyfika i zróżnicowanie wewnątrzregionalne województwa, zarówno pod względem naturalnych i funkcjonalnych czynników determinujących rozwój, jak również potencjału gospodarczego, pozwoliły na wskazanie obszarów funkcjonalnych (OF) charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju, których wykorzystanie i osiągnięcie wpłynie na zmniejszenie skali polaryzacji i włączenie słabszych ekonomicznie gmin w procesy rozwoju. Podstawą dla ich wyznaczenia były jednolite potencjały endogeniczne, wynikające z cech fizycznogeograficznych lub strukturalno-gospodarczych, oraz występowanie powiązań funkcjonalnoprzestrzennych. Obszary funkcjonalne w województwie łódzkim zostały określone na podstawie szczegółowych analiz przeprowadzonych w ramach prac nad „Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020” i potwierdzone Uchwałą Nr 509/18 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 9 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w województwie łódzkim w celu uwzględnienia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego. Obszar SuPK wchodzi w skład OF Doliny Pilicy.

Do najistotniejszych zapisów dotyczących rozwoju turystyki, rekreacji i edukacji dotyczących obszaru Sulejowskiego Parku Krajobrazowego należy zaliczyć:

- Sulejowski Park Krajobrazowy zaliczony jest do obszarów cennych przyrodniczo, predysponowanych do rozwoju turystyki aktywnej i wypoczynkowej (Zalew Sulejowski, rzeka Pilica) w ramach wyodrębnionej Strefy Turystycznej Sulejowsko-Spalskiej.
- W województwie łódzkim wskazano 8, zwartych przestrzennie, obszarów funkcjonalnych składających się na wyspecjalizowane obszary funkcjonalne (OF) wyznaczone w „Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020”. W ramach regionów funkcjonalno-przestrzennych województwa wyróżniono tożsame z OF (Obszary Funkcjonalne) i TOF (Turystyczne Obszary Funkcjonalne) **Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury**, dysponujących znacznym potencjałem środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu do rozwoju i kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych, charakteryzujące się przeplatającymi się formami zagospodarowania charakterystycznymi dla strefy rolnej i rolno-leśnej. Przyjmuje się, że uruchomione i wzmocnione czynniki rozwojowe pozwolą na kształtowanie m.in. obszarów turystyki uzdrowiskowej, kulturowej, sportowej i aktywnej o znaczeniu ponadlokalnym. Nastąpi rozwój bazy turystycznej i szlaków turystycznych, a także

funkcji konferencyjno-kongresowej. Podejmowane działania na rzecz rozwoju funkcji uzdrowiskowej pozwolą na wykreowanie marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne. Budowanie zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, przyczyni się do wykreowania wizerunku regionu jako atrakcyjnego turystycznie. Jednocześnie prowadzone działania na rzecz poprawy czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie Zalewu Sulejowskiego, a także rozwiązywanie problemów w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, wpłyną na poprawę stanu środowiska, a tym samym zwiększenie atrakcyjności obszarów. Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej pozwoli na budowanie spójności terytorialnej regionu i przeciwdziałanie procesom peryferyzacji. Przyjmuje się, że w obszarach funkcjonalnych dolin rzecznych wspierane będą potencjalne ośrodki i obszary recepcji turystycznej.

- Jednym z Turystycznych Obszarów Funkcjonalnych Dolin Riecznych Pilicy, Warty i Bzury jest **Turystyczny Obszar Funkcjonalny Doliny Pilicy** (m.in. Bronisławów, Inowódz, Piotrków Trybunalski, Przedbórz, Spała, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki, Wolbórz, nadpiliczne parki krajobrazowe: Przedborski, Spalski, Sulejowski).

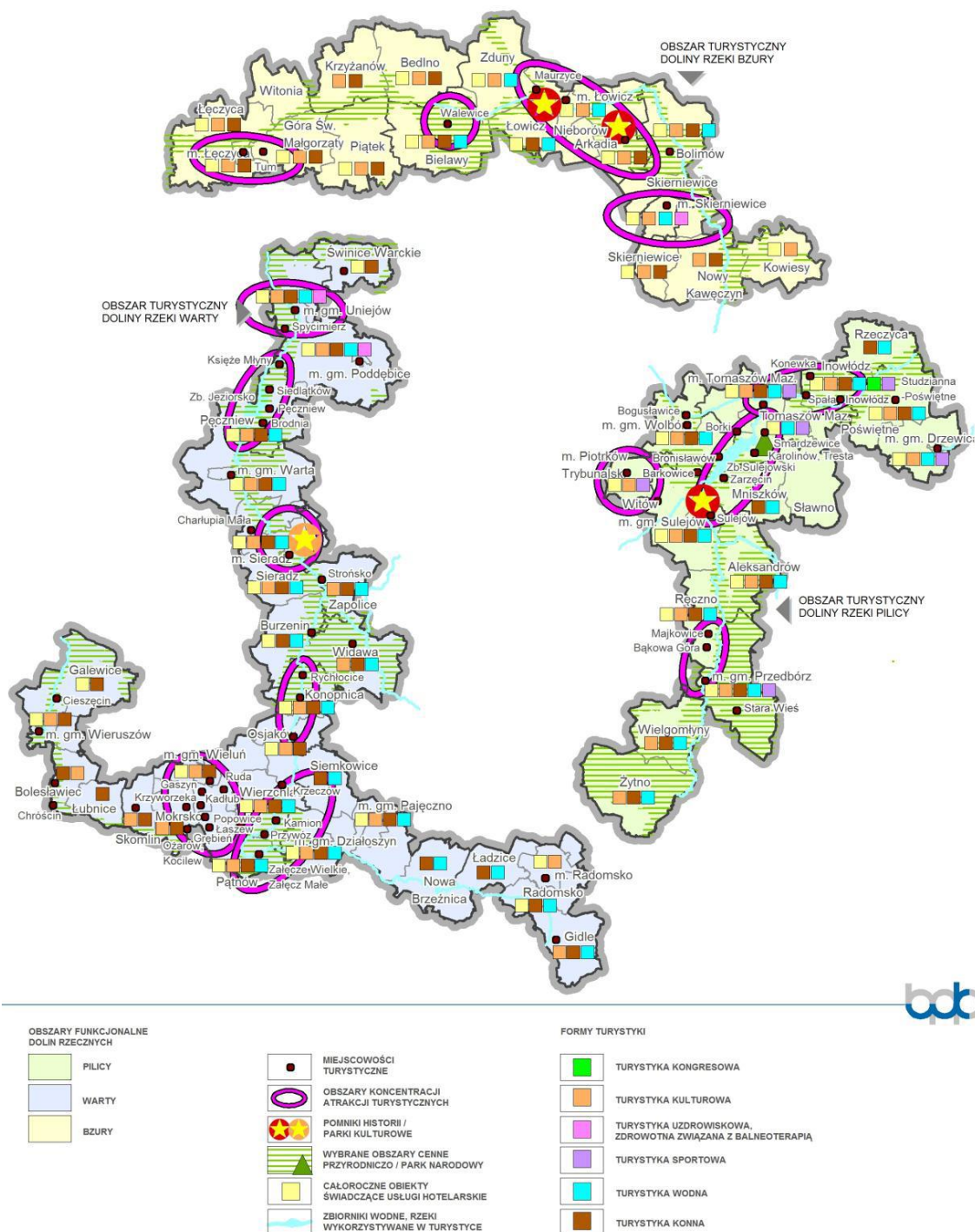
Obszar Doliny Pilicy wyróżnia się walorami przyrodniczymi i kulturowymi, które stanowią podstawę dla rozwoju różnych form turystyki. Powierzchnia obszaru zajmuje łącznie 2 062 km², tj. 11% powierzchni województwa, z czego 161 km² (8%) zajmują obszary miejskie. Pozostałe 1 901 km² obejmują obszary wiejskie stanowiące 11,0% powierzchni obszarów wiejskich regionu.

Największymi atutami obszaru jest dolina Pilicy, stwarzająca warunki dla różnych form wypoczynku i rekreacji, m.in. kajakarstwa, turystyki pieszej, rowerowej (w oparciu o dobrze rozwiniętą sieć szlaków w środkowej i północnej części obszaru), turystyki jeździeckiej (wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Bogusławicach), turystyki wypoczynkowej i weekendowej (m.in. w Spale, Sulejowie, Przygłowie, i Włodzimierzowie), turystyki zdrowotnej (wykorzystującej potencjał ośrodków z ofertą SPA & Wellness), a także turystyki kulturowej (w oparciu o cenne obiekty zabytkowe i szlaki kulturowe). Znacznym wyzwaniem rozwojowym jest Zbiornik Sulejowski, stanowiący potencjał dla rozwoju form turystyki aktywnej – żeglarstwa, kajakarstwa i windsurfingu, turystyki konferencyjnej i biznesowej (m.in. w Bronisławowie, Smardzewicach, Swolszewicach) oraz turystyki wypoczynkowej, weekendowej i agroturystyki (m.in. w Zarzęcinie, Treście, Smardzewicach), jednak ze względu na znaczne zanieczyszczenie wód wymagający podjęcia kompleksowych działań naprawczych. Obszar charakteryzuje się wysokimi walorami dziedzictwa kulturowego z unikatowymi w skali kraju zabytkami architektury romańskiej. Na obszarze znajduje się wiele obiektów sakralnych. Obszar cechują malownicze i urozmaicone krajobrazy, rozległe kompleksy leśne dawnej Puszczy Pilickiej i specyficzny mikroklimat. Znaczna część obszaru objęta jest formami ochrony przyrody tj.: parki krajobrazowe (Spalski, Sulejowski, Przedborski), rezerваты przyrody, obszary Natura 2000, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu.

Do najważniejszych problemów obszaru należą przede wszystkim:

- zanieczyszczenie wód Zbiornika Sulejowskiego,
- presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe,
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz zdekapitalizowana baza ośrodków wypoczynkowych,
- utrudniona dostępność transportowa,
- brak systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej.

- Do głównych wyzwań w zakresie rozwoju przestrzennego województwa, związanego z turystyką i rekreacją zalicza się:
  - zapewnienie dostępu do dobrej jakości infrastruktury turystycznej, co wymaga przede wszystkim poprawy standardu bazy turystycznej, ukierunkowanej na rozwój inwestycji z zakresu bazy noclegowo-gastronomicznej, rekreacyjno-sportowej,
  - kształtowanie wizerunkowych form turystyki, co wymaga przede wszystkim stworzenia kompleksowej oferty turystycznej z wykorzystaniem potencjałów endogenicznych regionu oraz rozwoju inwestycji z zakresu infrastruktury szlaków turystycznych,
  - zwiększenie atrakcyjności turystycznej i zmiana wizerunku województwa, co wymaga przede wszystkim rozwoju i lepszego wykorzystania atrakcji turystycznych w procesie tworzenia wizerunkowych produktów turystycznych i budowania marki województwa.
- Cele strategiczne w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji w Dolinie Pilicy
  - rozwój turystyki aktywnej, rekreacyjnej, sportowej i geoturystyki w tym agroturystyki;
  - rozbudowa szlaków turystycznych;
  - rozwój funkcji konferencyjno-kongresowej;
  - wykreowanie marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne;
  - budowanie zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczych, w tym geologicznych, oraz kultywowaniu tradycji;
  - wykreowanie wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie;
  - poprawa czystości wód Zalewu Sulejowskiego oraz terenów leśnych;
  - wprowadzenie systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej;
  - zwiększenie dostępności transportowej zewnętrznej i wewnętrznej;
  - rozwój ponadregionalnych powiązań funkcjonalno-przestrzennych o wymiarze ponadregionalnym.

Ryc. 3. Potencjał turystyczny gmin w Obszarach Turystycznych Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ)

3.2.3. Strategie Rozwoju Turystyki Obszaru Funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy

Strategia z roku 2014 obejmuje część powiatu tomaszowskiego i gminy Tomaszów Mazowiecki w obrębie północnej części Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.

Strategia z roku 2015 dotyczy doliny rzeki Pilicy i obejmuje siedem gmin z powiatu piotrkowskiego i radomszczańskiego, które podpisały w 2015 r. porozumienie „Partnerstwo na rzecz rozwoju obszaru

funkcjonalnego doliny rzeki Pilicy”. Są to: Gmina Aleksandrów - powiat piotrkowski; Gmina Masłowice - powiat radomszczański; Miasto i Gmina Przedbórz – powiat radomszczański; Gmina Ręčno – powiat piotrkowski; Miasto i Gmina Sulejów – powiat piotrkowski; Gmina Wielgomłyny – powiat radomszczański; Gmina Żytno – powiat radomszczański. Dodatkowo do porozumienia przystąpiły lokalne grupy działania funkcjonujące na obszarze doliny rzeki Pilicy, w tym Stowarzyszenie Dolina Pilicy z siedzibą w Tomaszowie Mazowieckim.

3.2.4. Audyt Krajobrazowy Województwa Łódzkiego

Nadrzędnym celem audytu krajobrazowego jest wskazanie krajobrazów priorytetowych, wymagających zachowania lub/i określenia zasad i warunków ich kształtowania. Audyt krajobrazowy województwa łódzkiego z założenia stanowi źródło wiedzy o krajobrazie i zawiera zbiór wytycznych oraz rekomendacji służących zachowaniu wartości krajobrazu, mającego wpływ na potencjał turystyczny i rekreacyjny województwa.

Zakres opracowania audytu krajobrazowego województwa łódzkiego obejmuje m.in.: identyfikację i klasyfikację krajobrazów, charakterystykę zidentyfikowanych krajobrazów, ocenę zidentyfikowanych krajobrazów, wskazanie krajobrazów priorytetowych, wskazanie zagrożeń dla możliwości zachowania wartości krajobrazów priorytetowych oraz wartości krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów, o których mowa w art. 38a ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, sformułowanie rekomendacji i wniosków dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów, o których mowa w art. 38a ust. 3 pkt 2 ustawy, w tym wskazanie obszarów: do objęcia ochroną formami ochrony przyrody, objętych formami ochrony przyrody, które ze względu na znaczący spadek wartości krajobrazu wymagają pogłębionej analizy zasadności dalszej ich ochrony, do objęcia formami ochrony zabytków oraz do uzupełnienia stanu wiedzy, dla których na czas sporządzania audytu krajobrazowego dane i informacje nie były dostępne, a są istotne dla osiągnięcia celu audytu, określenie lokalnych form architektonicznych zabudowy dla krajobrazów priorytetowych. W audycie wielokrotnie jest poddawany analizie obszar lub fragmenty Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.

3.2.5. Strategia rozwoju miasta Piotrków Trybunalski 2030

Północno-wschodni obszar miasta obejmuje częściowo fragment Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, który zaliczony został do jednej z sześciu stref funkcjonalnych o największych walorach przyrodniczych i krajobrazowych i terenów zieleni miejskiej. Strategia zakłada racjonalne wykorzystanie terenów leśnych do celów wypoczynku z uwzględnieniem odmiennej ich przydatności dla funkcji rekreacyjnej oraz wykorzystanie rekreacyjne kompleksów leśnych powinno polegać na dążeniu do koncentracji ruchu masowego na obrzeżu oraz na przestrzeganiu zasady użytkowania wnętrza lasu dla ruchu pieszego.

3.2.6. Strategia rozwoju powiatu piotrkowskiego na lata 2021-2030

Sulejowski Park Krajobrazowy uznany jest w strategii za najcenniejszy obszar przyrodniczy powiatu. Obejmuje on fragment doliny rzeki Pilicy oraz zbiornik Sulejowski wraz z terenami przyległymi, charakteryzującymi się cennymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Park Krajobrazowy oraz pozostałe poszczególne obszary chronione scharakteryzowane zostały w Diagnozie Powiatu.

W grupie potencjału powiatu „Środowisko przyrodnicze - rzeki + zbiorniki wodne + tereny o wysokich walorach przyrodniczych” tereny przyrodnicze uznane są za niezmiernie ważne o dużym potencjale, zarówno środowiskowym, jak i turystycznym, jednak są w mniejszym stopniu niż Zalew Sulejowski wykorzystywane. Istotną rolę odgrywają tutaj rzeki (Pilica, Luciąża), akweny wodne (Zalew Czarnocin,

Zalew Cieszanowski) oraz chronione tereny leśne (w tym np. Sulejowski Park Krajobrazowy). Obszary te są zarówno mniej rozpoznawalne, jak i w mniejszym stopniu wykorzystywane turystycznie (w wielu przypadkach w ogóle). Dla wydobycia pełni potencjału, konieczne są wzmożone działania związane z rozwojem infrastruktury, ochroną środowiska przyrodniczego, jak i promocją tych terenów.

W grupie „Zasoby turystyczne i przyrodnicze – Zalew Sulejowski” fragment SUPK odgrywa w zasobach Powiatu Piotrkowskiego znaczącą rolę. Największym akwenem w granicach jednostki jest właśnie Zalew Sulejowski. Jest to teren ze znacznym potencjałem przyrodniczym i turystycznym dla regionu, jednak obecnie nie jest wykorzystywana pełnia tego potencjału. Zarówno Zalew, jak i tereny okalające wymagają pielęgnacji i inwestycji w infrastrukturę (która miejscami jest stara lub zaniedbana). Skoordynowane z gminami znad Zalewu działania w zakresie rozwoju infrastruktury, ochrony środowiska oraz promocji pozwolą wydobyć pełnię potencjału z tych terenów. Zalew Sulejowski ma szansę zaistnieć jako akwen rozpoznawalny na szerszą skalę niż tylko lokalnie.

W grupie „Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna: Zasoby przyrodnicze i historyczne” Powiatu tworzą solidną bazę do rozwoju infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej. Szczególnie istotne są tu wspomniane wcześniej tereny nadwodne i leśne. Obecnie w wielu najbardziej atrakcyjnych miejscach funkcjonuje adekwatna infrastruktura, często jednak nie jest ona rozwinięta wystarczająco lub czasy świetności ma dawno za sobą. Jak na ilość zasobów do wykorzystania, słabo funkcjonuje baza noclegowa. Nieco lepiej działa baza gastronomiczna. Dla rozwoju pełni potencjału turystyczno-rekreacyjnego konieczne są działania inwestycyjne i promocyjne pozwalające rozwinąć potencjał w tym obszarze. W powiązaniu z innymi mocnymi stronami Powiatu ważnym punktem może stać się tutaj rozwój agroturystyki. Ważna w przypadku tego czynnika jest współpraca z innymi JST, jak i prywatnymi podmiotami funkcjonującymi w obszarze turystyki i rekreacji.

Plan rozwoju oferty turystyczno-rekreacyjnej powiatu obejmuje m.in.: rozwój infrastruktury nad Zalewem Sulejowskim poprzez wspieranie przedsiębiorców w ramach promocji produktów lokalnych Ziemi Piotrkowskiej; promocję walorów przyrodniczych i rekreacyjnych rzek Powiatu Piotrkowskiego (w tym Pilicy i Luciąży), promocję agroturystyki w regionie – m.in. opracowanie mapy obiektów, przygotowanie folderów promocyjnych i broszur informacyjnych, rozwój obiektów sportowych na terenie Powiatu, w szczególności na terenach nadwodnych – w tym sieci siłowni plenerowych, boisk wielofunkcyjnych itp. (na terenie szkół podległych Powiatowi), utworzenie katalogów, map, folderów z lokalnymi atrakcjami turystycznymi – zabytkami, muzeami, szlakami, terenami przyrodniczymi itp., wytyczanie i znakowanie w celu uzupełnienia i rozwoju istniejącej siatki szlaków turystycznych pieszych i rowerowych, współpracę z prywatnymi właścicielami na terenach nadwodnych w celu organizacji wydarzeń turystycznych, sportowych i kulturalnych.

3.2.7. Strategia rozwoju powiatu tomaszowskiego na lata 2021-2030

W strategii rozwoju powiatu, w części opisującej potencjał turystyczny, został scharakteryzowany i opisany w dużym skrócie Sulejowski Park Krajobrazowy. Natomiast nie stanowi on, w opinii autorów, potencjał istotny turystyczny czy rekreacyjny powiatu (z wyjątkiem analizy SWOT, strefa przestrzenna, silne strony – w których wyróżniono parki krajobrazowe). Autorzy strategii w analizie SWOT wyróżniają w silnych stronach potencjału gospodarczego powiatu Dolinę rzeki Pilicy i Zalew Sulejowski, i na nich skupiają uwagę w zakresie planów rozwojowych turystyki i rekreacji.

3.2.8. Strategia rozwoju powiatu opoczyńskiego na lata 2021-2030

Sulejowski Park Krajobrazowy, podobnie jak Zalew Sulejowski, figuruje w części opisującej mocne strony powiatu. Park jednak nie jest uznany za wyróżniający się potencjał turystyczny czy rekreacyjny powiatu.

3.3. Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych i planistycznych gmin

Uwarunkowania kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Sulejowskim Parku Krajobrazowym zawarte są również w dokumentach gmin w granicach których położony jest SuPK. Są to przede wszystkim strategie rozwoju gmin, studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

3.3.1. Strategie rozwoju gmin

Dla gmin położonych w obszarze SUPK obowiązują następujące dokumenty strategiczne:

- gmina Wolbórz – Strategia Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2022-2030 (Uchwała nr XLIII/410/2022 z dnia 30 marca 2022 r.),
- gmina Sulejów – Strategia Rozwoju Gminy Sulejów na lata 2021-2030 (Uchwała nr LII/466/2022 z dnia 23 września 2022 r.),
- gmina Ręčno – Strategia Rozwoju Gminy Ręčno na lata 2023-2030 (Uchwała nr XLVII.300.2023 z dnia 8 listopada 2023 r.),
- gmina Aleksandrów – Strategia Rozwoju Gminy Aleksandrów na lata 2023-2030 (Uchwała nr LV/368/2024 z dnia 28 marca 2024 r.),
- gmina Tomaszów Mazowiecki – Strategia Rozwoju Gminy Tomaszów Mazowiecki 2030 (Uchwała nr LIII/337/22 z dnia 28 marca 2022 r.),
- gmina Mniszków – Strategia Rozwoju Gminy Mniszków 2026-2031 – w trakcie przygotowania.

Sformułowane w strategiach gmin cele do osiągnięcia w większości obejmują również zapisy podkreślające rolę turystyki i rekreacji w rozwoju. Wytyczone przez gminy zadania obejmują m.in.:

- budowę i modernizację infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej (szalki piesze i rowerowe, ścieżki spacerowe, punkty widokowe, miejsca biwakowania),
- rozbudowę bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej,
- eksponowanie i promowanie atrakcji turystycznych oraz produktów turystycznych,
- aktywizację gospodarczą w zakresie organizacji turystyki (agroturystyki) i wypoczynku,
- rozwój informacji i promocji turystycznej,
- promowanie turystyki weekendowej i agroturystyki,
- uznanie istotności dla rozwoju gmin turystyki kwalifikowanej (m.in. turystyki rowerowej i pieszej, konnej oraz wędkarstwa i łowiectwa) związanej z wodą (żeglarstwo, kajakarstwo, wioślarstwo) i lasem - stanowiących podstawy użytkowego wykorzystania walorów rzeki Pilicy i kompleksów leśnych,
- ochronę wód Zalewu Sulejowskiego i rzeki Pilicy poprzez uporządkowanie, zrównoważone zagospodarowanie turystyczne, rekreacyjne i sportowe,
- ochrona najatrakcyjniejszych terenów turystycznych przed degradującym zagospodarowaniem (obszary leśne, obrzeże zbiornika Sulejowskiego, dolina Pilicy).

Tylko w strategii gminy Sulejów szczególną uwagę zwrócono na znaczenie SuPK dla rozwoju gminy (25% powierzchni Parku znajduje się na obszarze gminy). W mocnych stronach analizy SWOT turystyki, sportu i rekreacji zawarto m.in. walory przyrodnicze: duża lesistość, rzeki Pilica, Radońka, Zbiornik Sulejowski, Jezioro Wapienniki, tereny chronione: Sulejowski Park Krajobrazowy, Natura 2000 Dolina Dolnej Pilicy. Podkreślono konieczność wzbogacenia struktury Ekologicznego Systemu Obszarów

Chronionych, a w tym szczególnie obszaru Sulejowskiego Parku Krajobrazowego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulejów.

W strategii gminy Aleksandrów SuPK jest zaliczony do grupy podstawowych elementów wyznaczających tożsamość gminy.

W pozostałych strategiach brak jest wyróżnienia SuPK jako potencjału turystycznego i rekreacyjnego, mającego znaczenie dla rozwoju gmin. Wskazane są jedynie rzeka Pilica i Zbiornik Sulejowski (w szczególności gmina Tomaszów Mazowiecki).

3.3.2. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin

Dla gmin położonych w obszarze SUPK obowiązują następujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego:

- gmina Wolbórz - Uchwała nr XVII/159/2012 w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wolbórz. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- w dokumencie SuPK jest wymieniony w zewnętrznych uwarunkowaniach zagospodarowania przestrzennego, powiązanych przyrodniczo (obok zalewu Sulejowskiego i kompleksów leśnych w pobliżu zalewu);
- główne kierunki rozwoju funkcjonowania przestrzennego gminy Wolbórz zawierają ochronę istniejących i projektowanych form ochrony przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem terenów położonych w sąsiedztwie zbiornika wodnego Zalew Sulejowski, obszarów Sulejowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny oraz położonych w dolinie rzeki Wolbórki;
- w pracach planistycznych należy uwzględnić zasady i warunki ochrony zasobów środowiska przyrodniczego gminy, a w tym szczególnie Plan Ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego;
- uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni Zbiornika Sulejowskiego;
- szczegółowe warunki zagospodarowania terenu Sulejowskiego Parku Krajobrazowego w granicach gminy Wolbórz, wynikające z planu ochrony:
  - zachowanie istniejącej zabudowy zrealizowanej zgodnie z obowiązującymi przepisami z możliwością jej rozbudowy, podnoszenia standardu użytkowego i technicznego oraz wymiany;
  - adaptuje się tereny zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjnej i usługowej oraz warunki realizacji zabudowy ustalone w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy Wolbórz;
  - adaptuje się tereny zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjnej, usługowej wyznaczone w uchwalonym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wolbórz, przy uwzględnieniu ustaleń Planu ochrony: dla nowej zabudowy wprowadzenie minimalnej powierzchni działki rekreacyjnej – 2000 m²; warunkiem realizacji nowej zabudowy jest realizacja systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków;
  - nowa zabudowa w odległości 100m od linii brzegowej Zbiornika Sulejowskiego, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej, wdrożenie kompleksowego systemu kanalizacji.

- gmina Sulejów – Uchwała nr XLVIII/450/2022 z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulejów. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- dla ochrony walorów rekreacyjnych wymagana jest ochrona najatrakcyjniejszych terenów turystycznych przed degradującym zagospodarowaniem (obszary leśne, obrzeże zbiornika Sulejowskiego, dolina Pilicy), rozwój pożądaných form rekreacji - turystyki kwalifikowanej.

- gmina Ręčno – Uchwała nr II/17/2002 z dnia 3 grudnia 2002 w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ręčno. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- polityka zrównoważonego rozwoju różnorodnych form wypoczynku, turystyki i sportu, zgodny z chłonnością terenu oraz w nawiązaniu do tradycyjnych form zabudowy i odrębności regionalnej, rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki;
- obszar gminy zakwalifikowano do tzw. „kręgu zewnętrznego” w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji. W ramach tego kręgu znajdują się obszary rozwoju funkcji edukacyjno-poznawczej oraz wypoczynkowo rekreacyjnej, zlokalizowane wzdłuż Pilicy oraz w obrębie SuPK. Ze względu na powyższe predyspozycje rozwojowe gminy, za najważniejsze zadanie w zakresie zagospodarowania przestrzennego projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego uznaje zachowanie odpowiednich proporcji między terenami zurbanizowanymi a obszarami biologicznie czynnymi tak, aby atrakcyjność terenów przyrodniczych nie uległa degradacji, a walory krajobrazowe obszaru gminy nie zostały zatracone w wyniku chaotycznych działań urbanizacyjnych;
- optymalne wykorzystanie atrybutów przestrzeni przyrodniczej dla rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym zwłaszcza turystyki i rekreacji;
- rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej oraz turystyki w oparciu o znaczne walory środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego, a także istniejącej bazy turystycznej, aktywizacja rolnictwa w oparciu o agroturystykę, rozwój rolnictwa ekologicznego.

- gmina Aleksandrów – Uchwała Nr XIII/79/2008 w sprawie Zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Aleksandrów. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- istotność walorów przyrodniczych, w tym doliny rzeki Pilicy i SuPK dla rozwoju turystyki na obszarze gminy;
- rozwój osadnictwa rekreacyjnego (letniskowego) na obszarze gminy.

- gmina Tomaszów Mazowiecki – Uchwała Nr LXVI/409/23 w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tomaszów Mazowiecki. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- turystyka w gminie może być kształtowana poprzez wprowadzenie oraz rozbudowę i poprawę jakości różnych form turystyki: turystyki aktywnej (rowerowej, konnej z wykorzystaniem ośrodków jazdy konnej, kajakowej na rzece Pilicy czy Wolbórze oraz sportów wodnych na Zbiorniku Sulejowskim), turystyki przyrodniczej (w tym edukacyjnej w korzystając z zaplecza Ośrodka Hodowli Żubrów w Smardzewicach), turystyki samochodowej szlakami bogatymi w walory kulturowe, przyrodnicze i edukacyjne, turystyki wypoczynkowej, m.in. w parkach krajobrazowych, rezerwach przyrody, w dolinie rzeki Pilicy, a także poprzez rozwój zyskującej na popularności agroturystyki;
- odnowienie oznakowania szlaków turystycznych w Parkach Krajobrazowych Województwa Łódzkiego wraz z uzupełnieniem systemu informacji turystyczno-przyrodniczej.

- gmina Mniszków – Uchwała NR XL/220/21 z dnia 29 grudnia 2021 r. w sprawie przyjęcia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mniszków. Do najważniejszych zapisów dotyczących kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w Parku zaliczyć należy:

- rekreacja i turystyka pełnią uzupełniającą funkcję w rozwoju gminy Mniszków. Oprócz turystyki tranzytowej i agroturystyki na terenie gminy wskazano obszary dla lokalizowania terenów budownictwa letniskowego, wskazano je zgodnie z sugestiami Zarządu Gminy w sąsiedztwie terenów cieszących się największą liczbą gości. Są to obszary w sąsiedztwie Zbiornika Sulejowskiego i kompleksów leśnych, o stosunkowo najlepszych warunkach klimatycznych i niezniszczonym krajobrazie;
- filary, na których można i należy oprzeć rozwój zrównoważony gminy Mniszków to: ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych gminy, w tym Sulejowskiego Parku Krajobrazowego wraz z Otuliną Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, rezerwatów, rzek, cieków wodnych i dolin; agroturystyka z uwzględnieniem działań proekologicznych; rozwój edukacyjny młodzieży.

Analiza studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin wykazała niewielki stopień wykorzystania walorów Sulejowskiego Parku Krajobrazowego na potrzeby rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej gminach. Park niezbyt często figuruje w planach rozwojowych gmin. Najczęściej dokumenty wskazują na istotne dla rozwoju turystyki walory i dziedzictwo kulturowe oraz przyrodnicze, w szczególności tereny leśne, rzekę Pilicę i Zbiornik Sulejowski. Należy spodziewać się dalszej intensyfikacji zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, w tym zabudowy rekreacyjnej, „drugich domów” czy zabudowy letniskowej. We wszystkich gminach dopuszcza się rozwój zabudowy letniskowej, jednakże wraz z poprawą jej estetyki, niedopuszczaniem do nadmiernego rozdrobnienia powierzchni działek (minimalna powierzchnia działki), rozbudową infrastruktury wodno-kanalizacyjnej. Zbyt intensywny rozwój zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego, w tym w linii brzegowej Zbiornika Sulejowskiego i rzeki Pilicy, wraz z ekspansywnym osadnictwem letniskowym może stanowić zagrożenie dla walorów Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.

3.4. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Sulejowski Park Krajobrazowy położony jest na terenie trzech powiatów (piotrkowskiego, tomaszowskiego i opoczyńskiego), w tym sześciu gmin (Wolbórz, Sulejów (gmina miejsko-wiejska), Ręčno, Aleksandrów, Tomaszów Mazowiecki i Mniszków)) oraz jednego miasta (Piotrków Trybunalski).

Z analizy danych pochodzących z gmin wchodzących w obręb Sulejowskiego Parku Krajobrazowego, dotyczących sytuacji społecznej wynika, że na obszarze tym obserwuje się systematyczny spadek liczby ludności. Na zmianę liczby ludności poza ujemnym przyrostem naturalnym wpływają również migracje. Sytuacja ta wiąże się z szeregiem uwarunkowań spośród których do najważniejszych należy zaliczyć m.in.: relatywnie wysokie bezrobocie, ograniczone możliwości rozwoju zawodowego, brak szkolnictwa wyższego, czy wyjazdy związane z zawarciem związku małżeńskiego i rozwojem rodziny. Obserwuje się sezonowy wzrost liczby przyjezdnych osób, w szczególności do ośrodków wypoczynkowych zlokalizowanych wokół zbiornika oraz domów letniskowych zlokalizowanych na obszarze Parku. Miejsca atrakcyjne turystycznie po okresie sezonu letniego odnotowują znaczny spadek odwiedzin, a przedsiębiorcy zajmujący się usługami noclegowymi i gastronomicznymi często zawieszają swoją działalność gospodarczą.

Z punktu widzenia ochrony przyrodniczej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego wyludnianie się terenów wchodzących w jego skład niesie tak pozytywne, jak i negatywne konsekwencje. Do pozytywnych zaliczyć można np. mniejszą antropopresję, a do negatywnych np. zaprzestanie działalności rolniczej, zmiana statusu ziemi z rolniczej na mieszkaniową i rekreacyjną. Negatywne skutki może generować migracja sezonowa, mająca niekiedy charakter wahadłowy (przyjazdy "weekendowe" i okres wakacyjny), która łączy się z kumulacją na niewielkich obszarach ruchu turystycznego, związanego w konsekwencji m.in. z: nadmiernym w krótkim czasie eksploatowaniem przestrzeni geograficznej, zwiększonym poborem wody, generowaniem odpadów, śmieci i ścieków, wzrostem hałasu, wzmożonym ruchem samochodowym i motocyklowym, wzmożonym ruchem wodnym (motorowodnym i żeglarskim), wzrostem zagęszczenia turystów i rekreantów w stanicach i portach jachtowych czy na rzece Pilicy. Migracja turystyczna (koncentrująca się w rejonach zabudowy lotniskowej, wokół Zbiornika Sulejowskiego i wzdłuż rzeki Pilicy) może często charakteryzować się silniejszą antropopresją, niż stałe osadnictwo.

Obszar charakteryzuje się słabo rozwiniętym sektorem przemysłu oraz niską innowacyjnością przedsiębiorstw. W strukturze własnościowej podmiotów przeważa sektor prywatny, w którym największy odsetek stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego nie ma zakładów przemysłowych. Funkcjonujące podmioty gospodarcze na tym terenie prowadzą działalność gospodarczą głównie w sektorze handlu i usług. Dominującą sferą gospodarki na terenie SPK pozostaje jednak gospodarka rolnicza. Z analizy danych dotyczących sytuacji gospodarczej terenu Sulejowskiego Parku Krajobrazowego wynika, że ważną dla rozwoju gospodarki, z dużym potencjałem do dalszego rozwoju jest turystyka, w szczególności wokół Zbiornika Sulejowskiego oraz wzdłuż rzeki Pilicy. Wiąże się to głównie z niezaprzeczalnym potencjałem przyrodniczym i krajobrazowym. Szczególne znaczenie ma rozwój turystyki żeglarskiej na Zbiorniku Sulejowskim oraz turystyki kajakowej na rzece Pilicy. Ważną rolę odgrywają również obiekty konferencyjne oraz osadnictwo lotniskowe.

Analiza struktury użytkowania gruntów wskazuje na leśny charakter tego terenu, lasy zajmują blisko 70% (ok. 12 000 ha) powierzchni Parku. Znaczący udział mają wody powierzchniowe (ponad 12% - ponad 2 000 ha, głównie Zalew Sulejowski 11,2% - 1 900 ha)

Leśno – wodny charakter użytkowania większości gruntów na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego sprawia, że gospodarka rolna nie odgrywa tu znaczącej roli. Większe kompleksy użytków rolnych występują we wsiach Koło, Nowa Wieś, Taraska. W dolinie Pilicy duży areał zajmują łąki i pastwiska. Przyrodnicze warunki do produkcji rolnej są w poszczególnych gminach dość zróżnicowane. Najbardziej korzystne warunki posiada gmina Wolbórz. Omawiany obszar charakteryzuje się niekorzystną strukturą agrarną przejawiająca się w dużym rozdrobnieniu i małej powierzchni przeciętnego gospodarstwa rolnego. Szansą dla wielu gospodarstw na obszarze SuPK może być produkcja metodami proekologicznymi. Ekologizacja rolnictwa służyć będzie przede wszystkim ochronie środowiska naturalnego, a w dalszej kolejności produkcji zdrowej żywności. Ekologizacja może też być szansą na częściowe rozwiązywanie problemu bezrobocia, z racji rozwoju w jej ramach pracochłonnych kierunków produkcji. Produkcja zdrowej żywności nabierać będzie coraz większego znaczenia z uwagi na spodziewany wzrost popytu na usługi turystyczne, w tym ekoturystyczne i agroturystyczne. Dotychczas prowadzona działalność gospodarcza nie wpływa negatywnie na ochronę Parku, również działalność rolnicza ze względu na swój ekstensywny charakter nie stanowiła istotnego zagrożenia dla jego walorów.

Na terenie Parku nie ma stawów hodowlanych, w których prowadzona byłaby gospodarka rybacka. Wody śródlądowe użytkowane są przez Polski Związek Wędkarski Zarząd Okręgowy w Piotrkowie

Trybunalskim i wykorzystywane do amatorskiego połowu ryb przez wędkarzy. PZW posiada wymagane przez obowiązujące przepisy pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód do celów rybackich. Wszystkie powierzchniowe wody płynące zostały podzielone na obwody rybackie zgodnie z Rozporządzeniem Nr 8/2005 Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dn. 6 grudnia 2005 r. Rzeki na terenie Parku zostały zaliczone do następujących obwodów rybackich:

- obwód rybacki rzeki Pilicy – Nr 2. Obejmuje wody rzeki Pilicy na odcinku od ujścia rzeki Czarnej Włoszczowskiej do ujścia rzeki Czarnej Koneckiej wraz z wodami jej dopływów oraz wody starorzeczy i innych zbiorników wodnych o ciągłym dopływie lub odpływie do wód tego odcinka, z wyłączeniem rzeki Czarna Włoszczowska;
- obwód rybacki Zbiornika Sulejowskiego na rzece Pilicy – Nr 3. Obwód rybacki obejmuje wody rzeki Pilicy na odcinku od ujścia rzeki Czarnej Koneckiej do czoła zapory zbiornika Sulejowskiego wraz z wodami jej dopływów oraz wody starorzeczy i innych zbiorników wodnych o ciągłym dopływie lub odpływie do wód tego odcinka, z wyłączeniem rzek: Czarna Konecka i Luciąża;
- obwód rybacki rzeki Czarnej Koneckiej – Nr 1. Obwód obejmuje wody: rzeki Czarna Konecka od jej źródeł do jej ujścia do rzeki Pilicy, wraz z wodami ich dopływów oraz wody starorzeczy i innych zbiorników wodnych o ciągłym dopływie lub odpływie do wód tych cieków;
- obwód rybacki rzeki Luciąży – Nr 1. Obwód obejmuje wody rzeki Luciąży od jej źródeł do jej ujścia do zbiornika Sulejowskiego na rzece Pilica wraz z wodami ich dopływów oraz wody starorzeczy i innych zbiorników wodnych o ciągłym dopływie lub odpływie do wód tych cieków;

Wędkarze połowią obecnie ok. 20 gatunków ryb w 4 obwodach rybackich. W połowach wędkarskich na rzekach dominuje płoć i szczupak zaś na Zbiorniku Sulejowskim leszcz, w dalszej kolejności są: szczupak, sandacz i płoć. Najmniejszą presją wędkarską cechuje się Czarna, ale już Luciąża usytuowana w pobliżu oddziaływania miasta Piotrkowa i ośrodków rekreacyjnych ma podobnego rzędu presję wędkarską jak Pilica. Największa presja wędkowania dotyczy Zbiornika Sulejowskiego. Głównym zagrożeniem dla gospodarki rybackiej jest stan zanieczyszczenia wód płynących. Problemem dla prowadzenia w pełni racjonalnej gospodarki wędkarsko-rybackiej jest utrata drożności większych cieków. Przegrodzenie rzeki zaporą (jaz, zaporą, zastawka, stopień) powstrzymuje w znacznej mierze migrację ryb wędrownych. Największą przeszkodą dla migracji ryb w granicach Parku jest zaporą piętrząca Zbiornika Sulejowskiego, o wysokości piętrzenia 11,0m. Brak na niej przepławki dla ryb uniemożliwia jakiegokolwiek migracje ichtiofauny. Również piętrzenia występujące na dopływach nie posiadają przepławek dla ryb.

Na terenie Parku gospodarka łowiecka prowadzona jest w 11 obwodach łowieckich podległych Okręgowemu Zarządowi Polskiego Związku Łowieckiego w Piotrkowie Trybunalskim. Żaden z obwodów nie jest w całości położony w granicach Parku. Obwody łowieckie dzierżawione są przez koła łowieckie. Gospodarka łowiecka prowadzona jest na zasadach określonych w ustawie Prawo łowieckie, w oparciu o roczne plany łowieckie i wieloletnie łowieckie plany hodowlane. Wielkość pozyskania zwierzyny łownej limitowana jest tzw. „pojemnością łowiska” związaną z corocznie prowadzoną inwentaryzacją zwierzyny. Ma ona na celu utrzymanie populacji zwierząt łownych na odpowiednim poziomie. Myśliwi eksploatują 12 gatunków ssaków, z których największe znaczenie ma obecnie zwierzyna gruba (jeleń, daniel, sarna, dzik), zdecydowanie mniejszą rolę odgrywa zwierzyna drobna zwłaszcza zając, jego stan liczebny jest niski i stosowne do tego niskie pozyskanie. Oprócz ssaków regularnie pozyskiwanych przez myśliwych jest 6 gatunków ptaków (bażant, kuropatwa, dzikie gęsi, dzikie kaczki).

4. WALORY ISTOTNE DLA ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ

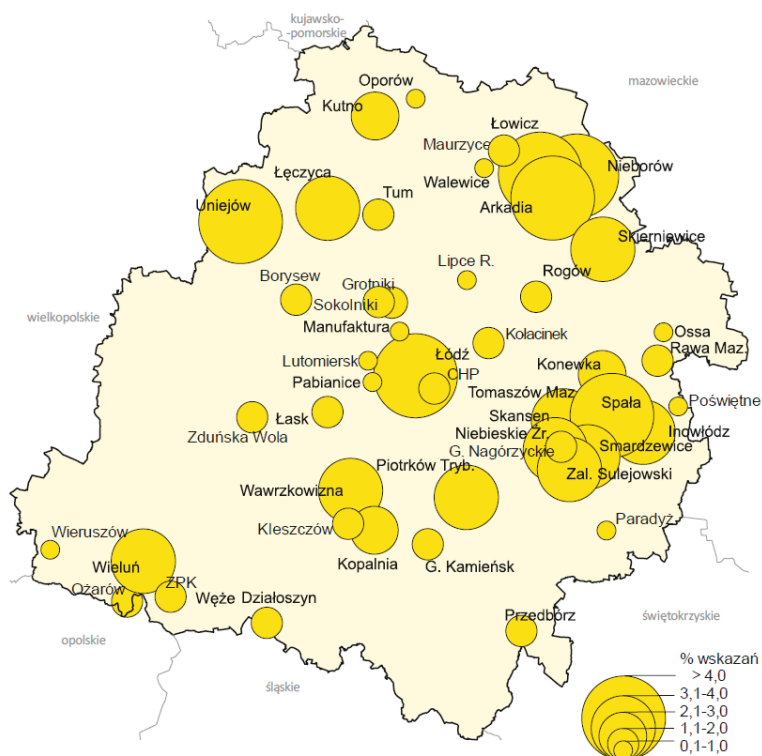
Sulejowski Park Krajobrazowy powstał w celu ochrony, zachowania i popularyzacji wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Do głównych walorów Parku zaliczyć można:

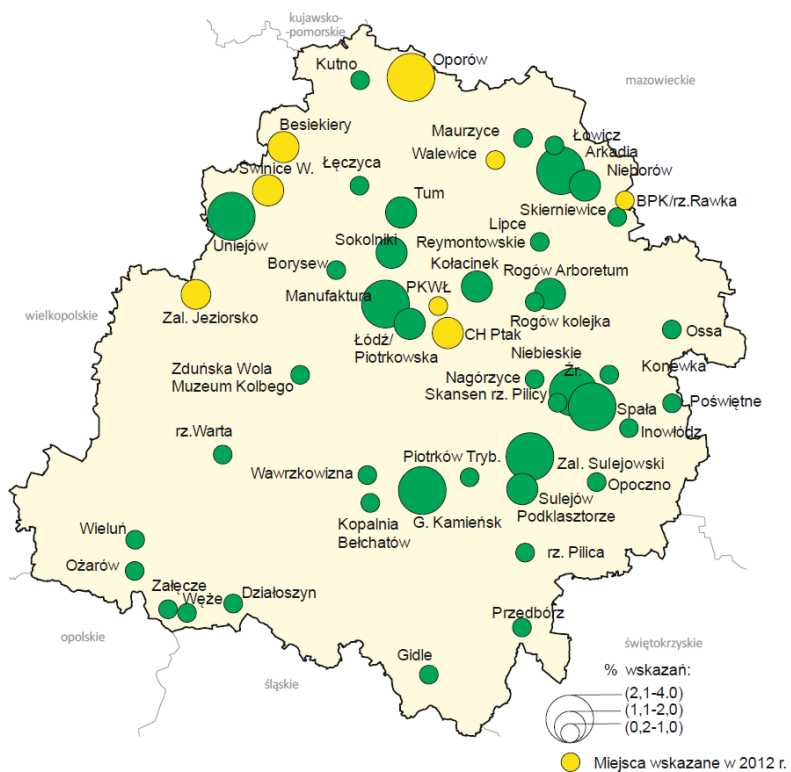
- przyrodnicze: duże kompleksy leśne (70% powierzchni Parku zajmują lasy), obszary źródlisk, rzeki, zbiorniki wodne, zbiorowiska szuwarowe, roślinności wodnej, suche łąki, murawy kserotermiczne i torfowiska, rośliny górskie i ciepłolubne, flora i fauna wraz z zagrożonymi i chronionymi gatunkami,
- antropogeniczne (kulturowe i historyczne): wsie i miasta z historycznym układem i zabytkami, zabudowa drewniana użytkowa (w tym młyny wodne) i sakralna, ruiny zamków i pałaców, zabudowa podworska i folwarczna wraz z parkami, zespół klasztorny, obiekty militarne z I i II wojny światowej, kapliczki i cmentarze,
- krajobrazowe: krajobraz doliny Pilicy i jej dopływów oraz Zbiornik Sulejowski.

Wszystkie walory mają znaczenie dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej, jednak wiodące znaczenie na terenie Parku mają walory przyrodnicze, ze względu na skalę ich występowania i wyjątkowość w skali województwa.

Wg przeprowadzonych badań ruchu turystycznego w województwie łódzkim w roku 2016 wybrane miejsca z terenu SuPK należały do stosunkowo często wymienianych atrakcji turystycznych województwa. Były to przede wszystkim Zbiornik Sulejowski, opactwo Cystersów w Podklasztorzu i rzeka Pilica (Badania ruchu 2016) (rys. 1). Podobnie obszar Parku należał do najczęściej odwiedzanych w województwie w roku 2016 (rys. 2). W 2018 roku najczęściej odwiedzanym przez respondentów miejscem w województwie łódzkim był Sulejowski Park Krajobrazowy (2,7% badanych) (Badania ruchu 2018).

Ryc. 4. Najczęściej wskazywane miejsca odwiedzane lub planowane do odwiedzenia przez respondentów w województwie łódzkim w 2016 r. (opracowanie S. Tanaś 2017)

Ryc. 5. Najczęściej wymieniane przez respondentów atrakcje turystyczne województwa łódzkiego w latach 2012-2016 roku (opracowanie S. Tanaś 2017)

4.1. Walory przyrodnicze – synteza

Sulejowski Park Krajobrazowy położony jest w makroregionie Wzniesień Południowomazowieckich (Równina Piotrkowska) i Wyżyny Przedborskiej (Wzgórza Radomszczańskie i Wzgórza Opoczyńskie), wchodzących tym samym w skład Nizin Środkowopolskich i Wyżyny Małopolskiej. W miejscach gdzie pokrywa osadów czwartorzędowych traci ciągłość, dość często wyłaniają się osady jurajskie i kredowe. SuPK obejmuje fragment koryta i doliny rzeki Pilicy na odcinku Łęg Ręczyński – Smardzewice wraz ze Zbiornikiem Sulejowskim. Charakterystyczne dla tego odcinka rzeki wraz z dopływami rzek Luciąża i Czarna są liczne, naturalne i malownicze meandry, skarpy z punktami widokowymi (okolice Taraski, Szarbska, Trzech Móg, ujście rzeki Radońki koło Sulejowa) czy parowy i wąwozy, stanowiące świadectwo współczesnych procesów geomorfologicznych. Doliny rzek przepływających przez tereny Parku są wybitnymi refugiami faunistycznymi (zwłaszcza ptasimi) oraz florystycznymi. Są to m.in. unikatowe zbiorowiska lasów nadrzecznych, fragmenty lasów puszczańskich będących pozostałościami Puszczy Pilickiej, rzadkie w Polsce zbiorowiska dąbrowy świetlistej, łągów oraz borów bagiennych, rzadkie i ginące fitocenozy łąk trzęślicowych, półnaturalne łąki z cennymi zbiorowiskami roślinności łąkowo-bagiennej, zbiorowiska łąk świeżych, muraw napiaskowych i kserotermicznych. Ważnymi są również obszary mokradeł, torfowisk (w tym wysokich i przejściowych), bagien i źródlisk. Na uwagę zasługują miejsca występowania drzew owocowych.

Na rozwój funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w SuPK wpływają walory przyrodnicze, do których zaliczyć należy w szczególności:

- 1) rezerваты przyrody,
- 2) obszary w ramach sieci Natura 2000,
- 3) użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne (w tym formy rzeźby terenu), pomniki przyrody,
- 4) parki i zieleń urządzoną,
- 5) wody powierzchniowe,
- 6) stanowiska ciekawych gatunków fauny i flory.

4.1.1. Rezerваты przyrody

Na terenie SuPK znajdują się osiem rezerwatów przyrody. Obejmują one rezerваты leśne i leśno-florystyczne, chroniące zarówno naturalne zbiorowiska leśne, jak i unikatowe siedliska oraz gatunki roślin i zwierząt (tab. 2).

Tab. 2 Rezerваты na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ	Rok utworzenia	Powierzchnia (ha)	Przedmiot ochrony
1	Lubiaszów	Leśny	1958	202,49	Zachowanie naturalnych zbiorowisk leśnych z dużym udziałem jodły występującej przy północnej granicy jej zasięgu oraz stanowisk gatunków roślin rzadkich i chronionych, jak też licznych pomnikowych dębów
2	Meszcze	Leśny	1959	35,32	Zachowanie naturalnego fragmentu lasu mieszanego świeżego ze znacznym udziałem dynamicznie rozwijającej się lipy drobnolistnej
3	Błogie	Leśny	1976	68,22	Zachowanie fragmentów naturalnych drzewostanów jodłowych oraz drzewostanów mieszanych z udziałem jodły, na północnej granicy zasięgu jodły w Puszczy Pilickiej

4	Gaik	Leśny	1976	35,85	Zachowanie fragmentu naturalnych, wielogatunkowych lasów grądowych
5	Twarda	Leśny	1976	22,79	Zachowanie fragmentu wielogatunkowych drzewostanów ze znacznym udziałem jodły na północnej granicy zasięgu jodły w Puszczy Pilickiej
6	Jaksoniek	Leśno-florystyczny	1984	79,67	Zachowanie stanowisk zimoziółu północnego oraz zbiorowisk leśnych o charakterze naturalnym
7	Las Jabłoniowy	Leśno-florystyczny	1996	19,63	Zachowanie ciągłości istnienia populacji dzikich gatunków drzew i krzewów owocowych, a w szczególności jabłoni leśnej i gruszy pospolitej
8	Bory nad Pilicą	Leśny	2024	23,87	Zachowanie oligotroficznych borów

Źródło: opracowanie własne

Rezerваты stanowią istotny element systemu ochrony przyrody w regionie, pełniąc funkcję ostoj bioróżnorodności, naturalnych laboratoriów badawczych oraz przestrzeni edukacyjnych i krajobrazowych o wyjątkowej wartości.

4.1.2. Sieć Natura 2000

Na obszarze SuPK ustanowiono trzy obszary Natura 2000. Obszary te pełnią funkcję korytarzy ekologicznych, ostoj gatunków chronionych oraz przestrzeni o wysokiej wartości krajobrazowej i edukacyjnej. Ich ochrona wspiera zachowanie różnorodności biologicznej oraz zrównoważony rozwój regionu (tab. 3).

Tab. 3 Obszary Natura 2000 w Sulejowskim Parku Krajobrazowym

L.p.	Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia (ha)	Typ siedlisk dominujących	Gatunki kluczowe	Funkcja ekologiczna
1.	Dolina Czarnej	PLH260015	5780,6	Doliny rzeczne, torfowiska, łągi, łąki trzęślicowe	Bóbr, wydra, żalotka większa, przeplatka aurinia, nocek duży	Korytarz ekologiczny łączący Pilicę z Puszcą Świętokrzyską
2.	Dolina Środkowej Pilicy	PLH100008	3787,4	łągi, torfowiska, trzcinowiska, łąki kośne	Minóg ukraiński, głowacz białopłetwy, wydra, bóbr, ptaki z Dyrektywy Ptasiej	Ostoja siedlisk priorytetowych, miejsce rozrodu i bytowania ptaków wodnych
3.	Lubiaszów w Puszczy Pilickiej	PLH100026	206	Grądy subkontynentalne, łągi jesionowo-olszowe	Jodła pospolita, modrzew polski, dąb szypułkowy, grzyby, ptaki puszczańskie	Zachowanie naturalnych ekosystemów leśnych, ochrona siedlisk z martwym drewnem

Źródło: opracowanie własne

4.1.3. Użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i pomniki przyrody

Na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego utworzono 77 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 65,5 ha. Chronią one cenne fragmenty ekosystemów, takie jak starorzecza, torfowiska, śródleśne oczka wodne, wyspy, płycizny i siedliska gatunków chronionych. Najbardziej znane obiekty

– **Murowaniec i Bronisławów** – pełnią funkcję ostoi ptactwa wodnego, miejsc lęgowych i żerowisk, szczególnie istotnych podczas sezonowych migracji. Użytki te wspierają zachowanie lokalnej bioróżnorodności i pełnią ważną rolę w strukturze przyrodniczej Parku.

Stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej stanowią ważne dla nauki i dydaktyki miejsca występowania formacji geologicznych, geomorfologicznych czy nagromadzenia skamieniałości lub obszary poeksploatacyjne. Do najciekawszych należy zaliczyć:

- zespół wapiennych wyrobisk pod Sulejowem i dawnej kopalni wapienia pod Kurnędzem (w otulinie Parku przylegającej do granic),
- jary, wąwozy i parowy (m.in. w Barkowicach Mokrych, parów Podole Dworskie, w Murowańcu),
- skarpy z punktami widokowymi (okolice Barkowic Mokrych, Taraski, Szarbska, Ostrowa, Trzech Mórg, ujście rzeki Radońki koło Sulejowa, Skarpa nad Czarną – ujście Czarnej do Pilicy),
- odkrywki naturalne lub powyrobowiskowe z dostępem do nagromadzeń skamieniałości (okolice Szarbska),
- wzniesienia z punktami widokowymi (Barkowice Mokre).

Jednym z cennych elementów przyrodniczych, pełniących jednocześnie ważną funkcję estetyczno-krajobrazową są stare, okazałe drzewa.

Fot. 1 Pomnik przyrody w Skotnikach. Dąb „Mikołaj” – finalista konkursu Drzewo Roku 2025
(fot. A. Mroczek-Żulicka, 2025)

Pomnikowe okazy drzew, stanowiące lokalne atrakcje turystyczne, występują na obszarze całego Parku. Są to przede wszystkim dęby szypułkowe, lipy drobnolistne oraz wierzby, modrzewie, klony, jesiony, topole i sosny. Spotkać je można w wielu miejscach: w gospodarstwach wiejskich, na polach i skrajach lasu, na terenie parków wiejskich, na cmentarzach, przy świątyniach, a także wzdłuż dróg, gdzie tworzą aleje. Mimo to Sulejowski Park Krajobrazowy jest ubogi w tę formę ochrony. W Parku występują nieliczne pomniki przyrody. Najwięcej okazałych drzew stwierdzono w gminach Ręčno,

Aleksandrów i Sulejów (Kurowski 1998). Warto wyróżnić drzewa pomnikowe rosnące m.in. we wsiach Skotniki (dąb „Mikołaj” liczy sobie około 400 lat), Piła, Dąbrowa nad Czarną, Taraska, Jaksonek, Błogie, Smardzewice, Iłów czy Barkowice (fot. 1).

4.1.4. Parki podworskie

Wybitnymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi wyróżniają się parki podworskie. Do najciekawszych należy zaliczyć:

- park podworski w zespole dworsko-parkowym w Dębowej Górze, wpisany do rejestru zabytków. Jest to park krajobrazowy o pow. 1,65 ha, w tym 0,40 ha powierzchni wód. Teren parku posiada kształt prostokąta i jest podzielony na 3 tarasy. Na górnym tarasie znajduje się dwór. W pobliżu dworu od strony południowej rośnie rząd starych lip, który oddziela park od pól ornych. Wzdłuż wschodniej granicy parku rosną sosny. Z górnego tarasu na dolny prowadzi aleja obsadzona sosnami. Po stronie wschodniej pozostały dwie lipy w dolnej części tarasu. Cała skarpa jest obsadzona sosną, modrzewiem, lipą i robiną. Na terenie podjazdu rosną dwa jesiony. Na drzewostan parku składają się: sosny, modrzewie, lipy, jesiony, grusze polne, olsze, robinie i wierzby, z krzewów leszczyna. Do najstarszych drzew zalicza się lipy o średnicy ok. 100 cm w wieku 170 lat;
- park przyklasztorny w Sulejowie – Podklasztorzu. Park znajduje się na terenie zespołu klasztorного zakonu Cystersów. Park uległ bardzo dużemu przekształceniu. Wewnątrz zabudowy brak drzewostanu, drzewostan pomiędzy murem klasztoru a ulicą Opacką pochodzi ze stosunkowo niedawnego nasadzenia. Powierzchnia parku wynosi 1,75 ha;
- park podworski z XIX w. w Pile. Jest to park zabytkowy z XIX w. chroniony na podstawie ewidencji konserwatorskiej. Jest to dawny zespół dworsko-parkowy położony nad rzeką Czarną Maleniecką. Zespół ten w znacznym stopniu zatracił swój zabytkowy charakter. Powierzchnia parku wynosi 2,0 ha. Dawny układ parku jest obecnie niewidoczny. Po dawnych nasadzeniach pozostało kilka starych drzew;
- park leśny z XX w. w Windudze. Park nie posiada zachowanego historycznego układu przestrzennego. Od północy, zachodu i południa otoczony jest lasem sosnowym. Pierwotnie położony był na terenie osady leśnej zastąpionej następnie przez camping. Obecnie wtopił się w otaczające obszary leśne. Najcenniejszymi okazami z występujących tu drzew są: dąb szypułkowy o obw. 335 ha oraz lipa drobnolistna o sześciu pniach. Powierzchnia parku wynosi 1,0 ha.

4.1.5. Wody powierzchniowe

Sulejowski Park Krajobrazowy zlokalizowany jest w obrębie zlewni środkowej Pilicy, co sprawia, że obszar ten charakteryzuje naturalny krajobraz rzeczny środkowego odcinka tej rzeki oraz licznych śródleśnych strumieni. W granicach SuPK do płynącej z południa na północ Pilicy i Zbiornika Sulejowskiego, dopływają rzeki średnie (np. Czarna Maleniecka, Łuciąża), rzeki małe (np. Radońka, Struga, Stobianka, Trzęsawa) oraz ciek, którym nie nadano nazwy spod Szarbska, Prucheńska, Błogich Rządowych, Unewela, Goleszy oraz Swolszewic. Cechą szczególną drobnych cieków, w północno – wschodniej części Parku w okolicach Prucheńska, Błogich Rządowych i Twardej, jest ich zanik w dolnych biegach. Dolne odcinki tych cieków prowadzą wodę tylko w okresach wysokich wzebrań.

Do najciekawszych rzek pod względem przydatności turystycznej i rekreacyjnej zaliczyć należy rzeki:

Pilica - jest drugą pod względem długości rzeką w województwie – 170 km, z czego około 30 km znajduje się w granicach Parku. Pilica jest najdłuższym lewobrzeżnym dopływem Wisły. Na teren Parku wpływa w okolicach wsi Łęg Ręczyński (gmina Ręčno). Do Sulejowa rzeka płynie naturalnym korytem,

silnie meandrując. W dolinie znajdują się liczne starorzecza i podmokłości zasilane często przez wycieki, wysięki i młaki. Obszar doliny na północ od Sulejowa zajmuje Zbiornik Sulejowski. Cofka zbiornika sięga w górę rzeki do Sulejowa, zapora znajduje się w Smardzewicach, gdzie występuje naturalne zwężenie doliny. Zbiornik w sposób istotny wpływa na wielkości przepływów poniżej zbiornika, skalę wahań i stany ekstremalne. Zasoby wodne Pilicy są znaczące, rzeka zbiera wody z licznych dopływów, mniejszych rzek i lokalnych cieków. Ogólnie zlewnia Pilicy charakteryzuje się dobrymi warunkami odwodnienia.

Luciąża – lewobrzeżny dopływ Pilicy o całkowitej długości 46,7 km. Na teren Parku wpływa w okolicach Włodzimierzowa i po pokonaniu około 2,7 km wpływa do Zbiornika Sulejowskiego. Koryto rzeki ma naturalny charakter i silnie meandruje.

Czarna (Konecka, Maleniecka) – dopływ prawobrzeżny Pilicy o długości 85 km. Od miejscowości Dąbrowa nad Czarną płynie przez tereny Parku odcinkiem długości około 6,7 km. Do Pilicy wpływa pod miejscowością Ostrów. Jest to rzeka o szerokiej dolinie i płaskim, często podmokłym dnie. Na większości przebiegu koryto rzeki jest naturalne, miejscami silnie meandrujące i tworzące liczne rozgałęzienia i wyspy. Z uwagi na swoją naturalność rzeka posiada szczególne walory przyrodnicze i krajobrazowe.

Radońka – prawobrzeżny dopływ Pilicy o całkowitej długości 13 km, w granicach Parku odcinek o długości około 4 km.

Na terenie Parku, w jego centralnej części znajduje się **Zalew Sulejowski** – sztuczny zbiornik retencyjny o powierzchni ok 20 km², długości ok. 17 km i szerokości nawet do 2km. Zbiornik utworzono w latach 1969-1973 poprzez spiętrzenie wody rzeki Pilicy w Smardzewicach zaporą czołową typu betonowo - ziemnego, a jego celem było zaopatrzenie w wodę Łodzi i Tomaszowa Mazowieckiego. Zbiornik obecnie pełni funkcję turystyczną i rekreacyjną, jest miejscem wypoczynku i rekreacji. Wokół zbiornika rozbudowano infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną: przygotowano plaże i kąpieliska, powstały obiekty noclegowe, przystanie wodne i wypożyczalnie sprzętu wodnego. Stanowi również atrakcyjne miejsce dla wędkarzy.

Na terenie Parku spotkamy ponad to stawy, oczka wodne, zbiorniki powyroboiskowe (m.in. w dawnym kamieniołomie wapienia Kurnędz, w bezpośrednim sąsiedztwie Parku) czy starorzecza.

4.1.6. Flora i fauna

Flora Sulejowskiego Parku Krajobrazowego odznacza się dużym bogactwem gatunkowym i różnorodnością. Wynika to głównie z położenia geograficznego, zróżnicowania warunków siedliskowych, występowania szczególnych typów siedlisk takich jak np. wychodnie wapieni jak również istnieniem terenów z ekstensywnie prowadzoną gospodarką rolną. We florze Parku dominują gatunki związane z fitocenoząmi leśnymi. Jednak z zebranych dotąd danych na temat tego terenu wynika, iż flora SuPK nie ma wyraźnych cech indywidualnych wyróżniających ją w szczególny sposób na tle całego kraju. Winno się pamiętać, że występuje tu szereg gatunków rzadkich w Polsce Środkowej, których stanowiska są cenne dla fitogeografii i ochrony przyrody.

W Sulejowskim Parku Krajobrazowym stwierdzono dotąd występowanie 1003 gatunków roślin naczyniowych. Obszar SuPK oraz otuliny stanowią w 70% lasy: przede wszystkim bory sosnowe i mieszane, grądy, lasy łęgowe w dolinach rzecznych, a na suchszych terenach – dąbrowy świetliste. Wśród zbiorowisk nieleśnych występują: zbiorowiska roślinności wodnej i szuwarowej, roślinności wilgotnych i suchych łąk (dolina Pilicy i dopływy) oraz murawy kserotermiczne i ciepłolubne zarośla (na nadrzecznych skarpach). Na obszarze Parku stwierdzono występowanie 35 gatunków roślin objętych

ochroną ścisłą oraz 15 chronionych częściowo, w tym liczne gatunki storczykowate, rośliny torfowiskowe i stepowe. Za osobliwość SuPK uważa się roślinność górska (na zboczach wzniesień).

Na terenie Parku stwierdzono występowanie ponad 1800 gatunków bezkręgowców oraz 253 gatunków kręgowców. Fauna kręgową obejmuje chronione gatunki ryb, gadów, płazów, ptaków (134 gatunki lęgowe) oraz ssaków, w tym nietoperze, bobra i orzesznicę. Różnorodność gatunkowa potwierdza wysoką wartość przyrodniczą Parku. Występują duże zwierzęta leśne (54 gatunki, m.in. jeleń, daniel i okresowo łось), związane z wodą (m.in. bóbr, wydra), ptaki lęgowe (prawie 200 gatunków, w tym: bocian czarny, myszołów zwyczajny) oraz rzadkie ptaki wodno-błotne (np. perkoz rdzawoszyi, czy rybitwa białoczelna). Ponadto stwierdzono występowanie 5 gatunków gadów, 12 gatunków płazów, a w Zbiorniku Sulejowskim, Pilicy i jej dopływach żyje 35 gatunków ryb i krągłoustych. Walorem przyrodniczym jest także występowanie rzadkich gatunków owadów, w tym ciepłolubne jak cykady.

Jako najważniejsze przykłady ochrony gatunkowej należy wymienić:

- wśród flory:

- 35 gatunków roślin objętych ochroną ścisłą, m.in.: storczyki (np. kukułka szerokolistna), rośliny torfowiskowe (np. bagno zwyczajne, rosiczka okrągłolistna), gatunki reliktowe i górskie (np. pełnik europejski, nasięźrzał pospolity),
- 15 gatunków roślin chronionych częściowo, w tym: kocanki piaskowe, pierwiosnek lekarski.

- wśród fauny:

- ryby – 8 gatunków chronionych, m.in. strzebla, różanka, koza,
- gady – 5 gatunków, m.in. jaszczurka żyworodna, żmija zygzakowata,
- płazy – 12 gatunków, m.in. traszka grzebieniasta, rzekotka drzewna,
- ptaki – 134 gatunki lęgowe, m.in. bocian czarny i biały, zimorodek, sowa uszata,
- ssaki – 30 gatunków, m.in. bobry, nietoperze (np. nocek duży), orzesznica.

Reasumując, przydatność środowiska przyrodniczego Sulejowskiego Parku Krajobrazowego dla turystyki i rekreacji warunkują przede wszystkim:

- rzeka Pilica dla rekreacji, w tym turystyki kajakowej i wędkarstwa,
- Zbiornik Sulejowski dla rekreacji, w tym turystyki wodnej, żeglarstwa, motorowodniactwa, wędkarstwa, sportów wodnych,
- Lasy mieszane, bory sosnowe, łąki i mokradła wraz z urozmaiconą rzeźbą terenu dla rekreacji, w tym turystyki pieszej, rowerowej, sylwaturystyki i szeroko rozumianej turystyki wypoczynkowej,
- budowa geologiczna z odkrywkami kredowymi dla geoturystyki.

Walory przyrodnicze SuPK wpływają również na zdecydowanie na funkcję edukacyjną Parku. Edukacja i dydaktyka na obszarze Parku z wykorzystaniem walorów przyrodniczych winna obejmować przede wszystkim zagadnienia ekologiczne, sozologiczne oraz zrównoważonego rozwoju, w szczególności kształtujące świadomość użytkowników (mieszkańców i turystów) wobec umiejętnego i bezinwazyjnego korzystania z zasobów przyrodniczych (w tym leśnych i wodnych) opisywanego obszaru. Ważnym w tym zakresie jest sposób i zakres upowszechniania wiedzy nt. gospodarki leśnej, flory i fauny (m.in. rozpoznawanie podstawowych gatunków, w tym gatunków chronionych), geomorfologii, geologii i geografii SuPK. Edukacja przyrodnicza odbywać się powinna przede z wykorzystaniem punktów informacji turystycznej, tablic edukacyjnych i informacyjnych, ścieżek

dydaktycznych, wydarzeń kierowanych do mieszkańców i turystów, wydawnictw oraz narzędzi informatycznych (aplikacje, strony internetowe). Kształtowanie świadomego korzystania z potencjału przyrodniczego Parku winno być jednym z priorytetów dla wszystkich podmiotów działających na terenie Parku.

4.2. Walory kulturowe – synteza

Sulejowski Park Krajobrazowy chroni środkowy odcinek doliny Pilicy i jej dorzecza, jednej z głównych rzek regionu, która od wieków stanowiła ważny szlak komunikacyjny i miejsce koncentracji osadnictwa. Nasycenie zabytkowymi obiektami kultury materialnej i duchowej na terenie samego Parku jest małe, znacznie więcej obiektów zabytkowych położonych jest w otulinie Parku (tab. 4.). Spośród obiektów zabytkowych na terenie SuPK rangę krajową posiada zespół pocysterski w Sulejowie Podklasztorzu, pozostałe obiekty posiadają rangę lokalną. Poza granicami Parku obszarem o unikalnych walorach na skalę regionalną jest układ przestrzenny Bąkowej Góry z zabytkowymi obiektami, pozostałe obiekty zabytkowe w najbliższym sąsiedztwie posiadają również znaczenie lokalne. Wszystkie zachowane elementy wraz z przeszłością historyczną stanowią o tożsamości Sulejowskiego Parku Krajobrazowego i jego najbliższego otoczenia.

W dziejach tego terenu znaczną rolę odegrała Pilica. Poza tym, że stanowiła oś historycznej przestrzeni kulturowej SPK, to już od XVI w. rzeka była wykorzystywana do spławów i żeglugi, m.in. dużymi skutami spławiano zboże do Gdańska, a od XIX w. pływały pasażerskie parostatki.

Do najważniejszych walorów kulturowych Parku należy zaliczyć:

- zabytki kultury materialnej, w tym:
  - stanowiska archeologiczne,
  - historyczne układy przestrzenne,
  - obiekty sakralne (kościół, kapliczki, krzyże przydrożne),
  - tradycyjna architektura wiejska i miejska,
  - zamki, pałace, dwory, folwarki, młyny,
  - cmentarze i miejsca pamięci narodowej,
- lokalne tradycje i zachowane elementy kultury niematerialnej.

Tab. 4 Wykaz najważniejszych walorów antropogenicznych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp.	Lokalizacja	Charakterystyka obiektu
1	Barkowice Mokre	Pomnik 25. Pułku Piechoty Armii Krajowej (wraz z tablicą edukacyjną)
2	Dąbrowa nad Czarną	Kościół parafialny śś. Piotra i Pawła – z pocz. XX w. Drewniany młyn wodny – z pocz. XX w. 9Staropolskie Zagłębie Przemysłowe) Dwór
3	Dębowa Góra (otulina SuPK)	Dwór myśliwski Opatów Sulejowskich i park podworski z poł. XVIII w. z okazałym starodrzewem.
4	Dolna Wieś	Młyn wodny
5	Groty Nagórzyckie (otulina SuPK)	Miejsce pozyskiwania piaskowca kredowego do hut szkła w Piotrkowie Trybunalskim (XVIII/XIX w.). W wyniku eksploatacji powstały komory, wnęki i korytarze. Pomnik przyrody. Obecnie - i trasa turystyczna
6	Kurnędz (otulina SuPK)	Kamieniołomy wapienia – miejsca po dawnej eksploatacji wapieni wraz z zalanymi wyrobiskami

7	Skotniki (otulina SuPK)	Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z XVIII w. - drewniany, konstrukcji zrębowej, późnogotycki. Obok drewniana dzwonnica. Późnorenansowy dwór – pierwotnie wybudowany w XVI w., z kamienia i cegły, otoczony zabytkowym parkiem z cennym starodrzewem. Obok – park podworski z częściowo zachowanym układem geometrycznym i aleją lipową
8	Smardzewice (otulina SuPK)	Kościół pw. Św. Anny – XVII w., barokowy, ołtarz główny św. Anny z 1700 r. z cudownym obrazem św. Anny. Zespół klasztorny Franciszkanów – z XVIII w. otoczony murem z niewielkimi basztami Replika studni z XVII w. z bijącym źródłem
9	Sulejów (otulina SuPK)	Kościół św. Floriana – pocz. XX w., neogotycki
10	Sulejów-Kopuły (otulina SuPK)	Kamieniołomy wapienia – miejsca po dawnej eksploatacji wapieni
11	Sulejów-Podklasztorze	Zespół klasztorny Opactwa Cysterskiego – cenny zabytek architektury romańskiej. Kościół św. Tomasza Kantauryjskiego – romański, z XIII w. Wyposażenie barok, rokoko. Fragmenty zabudowań klasztornych: najlepiej zachowane skrzydło wschodnie z kapitułarnym i krużgankiem; obwarowania – 6 baszt i fragmentów murów (m.in. Baszta Mauretańska, Opacka, Attykowa). Jedno z najlepiej zachowanych cysterskich założeń klasztornych w Europie.
12	Szarbsko	Zespół dworsko-parkowy - z pocz. XX w., z okazałym starodrzewem (m.in.: lipy, dęby szypułkowe). Obecnie "Przystań Szarbsko".
13	Taraska	Muzeum Słomki - muzeum, skansen, galeria sztuki lokalnego artysty - Zdzisława Wojciecha Słomki (dawna "Zagroda wyobraźni nad Czarną i Pilicą"), Taraska 19
14	Taraska - Młyn	Młyn wodny
15	Tresta	Kościół św. Wacława – pochodzi z XVIII w., przeniesiony z Tomaszowa Mazowieckiego
16	Trzy Morgi	„Małpi most” - mostek łączący brzegi Pilicy Trzy Morgi – Zygmunów
17	Umocnienia na „Linii Pilicy”	Pas umocnień poniemieckich z czasu II wojny światowej (1944 r.): transeje, okopy, rowy strzeleckie, stanowiska artyleryjskie, bunkry. Około 30 obiektów, m.in. w: Sulejowie, Barkowicach, Włodzimierzowie, Przygłowie.
18	Zygmunów	Pomnik upamiętniający pacyfikację wsi w dn. 28.11.1944 r. przez wojska niemieckie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury oraz źródeł internetowych

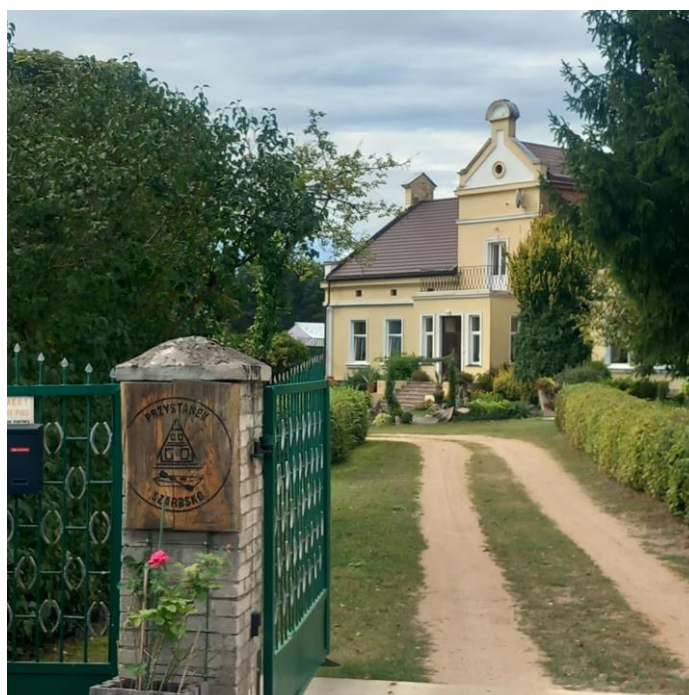
Najważniejszym obiektem zabytkowym na terenie SuPK jest **Zespół Klasztorny Opactwa Cysterskiego w Podklasztorzu**, stanowiący cenny zabytek architektury romańskiej, znajdujący się na europejskim szlaku romańskim i cysterskim (fot. 2). Jego najcenniejszym elementem jest kościół pw. Św. Tomasza Kantauryjskiego z XIII w., a także fragmenty zabudowań klasztornych. Mimo, że obiekt zlokalizowany jest na granicy Parku, w jego otulinie, stanowi niezwykle cenny obiekt historyczny, wpływający na ruch turystyczny SuPK.

Fot. 2 Zespół Klasztoru Opactwa Cysterskiego w Sulejowie-Podklasztorzu
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Istotnym walorem kulturowym obszaru są także **ruiny zamków**, w tym **rycerskie siedziby obronne** położone w otulinie Parku (m.in. Bąkowa Góra, Majkowice) oraz zachowane **założenia dworsko-parkowe i rezydencjonalne** w Skotnikach, Szarbsku (fot. 3), Dębowej Górze (w otulinie Bąkowa Góra, Zajączków). Parki podworskie częściowo zachowały się w Skotnikach, Szarbsku, Windudze, Dębowej Górze. Na walory kulturowe obszaru Sulejowskiego Parku Krajobrazowego składają się ponadto nieliczne już stare drewniane domy – pozostałości budownictwa ludowego.

Fot. 3 Dwór w Szarbsku – obecnie obiekt rekreacyjny “Przystań Szarbsko”
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Ponadto, na omawianym terenie lub w otulinie SUPK znajduje się wiele świątyń, spośród których szczególnie cenne znajdują się w: Sulejowie-Podklasztorzu, Dąbrowie nad Czarną, Skotnikach i Smardzewicach. Kościół w Dąbrowie nad Czarną (fot. 4) powstały w latach 1890-1898 cechuje się monumentalną, neogotycką formą architektoniczną, wzniesiona z miejscowego piaskowca. Z kolei, drewniana, zrębowa świątynia w Skotnikach (fot. 5) wyróżnia się cennym wyposażeniem pochodzącym z XVIII w. Pojedyncze drewniane chałupy zlokalizowane są m.in. w Przewozie i Tarasce.

Fot. 4 Kościół parafialny śś. Piotra i Pawła w Dąbrowie nad Czarną (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 5 Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Skotnikach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Na terenie SuPK powszechne są obiekty tzw. małej architektury sakralnej, w tym kapliczki (fot. 6), krzyże oraz architektura sepulkralna starych cmentarzy. Najciekawszymi walorami odznaczają się cmentarze przy klasztorze O.O. Cystersów w Sulejowie, cmentarz ewangelicki z XIX w. w Lubiaszowie.

Fot. 6 Kapliczka choleryczna w okolicy Stanisławowa (fot. J. Mokras-Grabowska)

Do bardzo istotnych obiektów kulturowych, świadczących o walkach toczonych w okolicznych lasach w czasie II wojny światowej, zaliczyć należy liczne miejsca pamięci narodowej. Nadpilickie lasy noszą

ślady walk z czasów I i II wojny światowej; miejsca straceń ofiar terroru upamiętnione są obeliskami i tablicami pamiątkowymi m.in. w: Barkowicach Mokrych, Błogich Szlacheckich, Dąbrowie n/ Czarną, Lubiaszowie, Sulejowie, Zygmuntowie. Z czasów II wojny światowej zachowały się obozowiska stanowiące miejsce schronienia partyzantów. Wzdłuż całej linii brzegowej Pilicy i częściowo Luciąży ciągnie się pas poniemieckich umocnień obronnych z okresu II wojny światowej. W skład umocnień wchodzi: rowy strzeleckie, transzeje, okopy, stanowiska artyleryjskie oraz bunkry żelbetonowe typu „Tobruk” oraz bunkry amunicyjne stanowiące tzw. pas umocnień poniemieckich na Linii Pilicy (Piliza Stellung). Znajdują się one m.in. w miejscowościach: Sulejów, Barkowice, Włodzimierzów i Przygłów.

Niezwykle interesującą wsią, położoną przy samym korycie rzecznym jest Zygmuntów, w którym znajduje się pomnik upamiętniający pacyfikację wsi przez wojska niemieckie w dniu 28 listopada 1944 roku (fot.7). Na obszarze Parku miejsc pamięci jest wyjątkowo dużo, związane są one ze szlakiem bojowym mjr. H. Dobrzańskiego (Hubala) oraz z działaniami partyzantki Armii Krajowej (fot. 8)

Fot. 7 Pomnik w Zygmuntowie (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 8 Tablica informacyjna przy Pomniku 25. Pułku Piechoty AK w Barkowicach Mokrych (fot. J. Mokras-Grabowska)

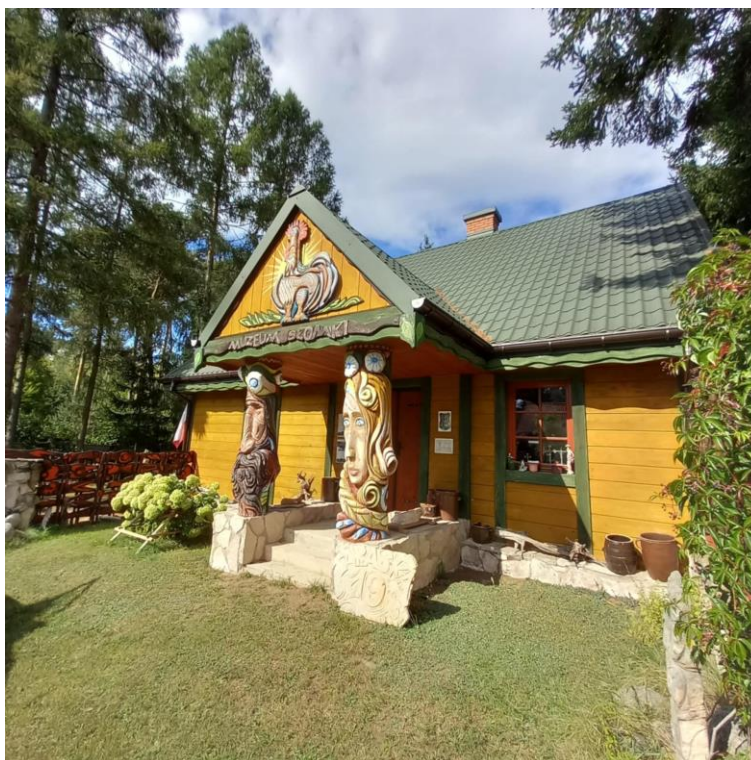
Pilica na przestrzeni dziejów wywierała silny wpływ na zajęcia i obyczaje żyjącej tutaj ludności. O ścisłej symbiozie z rzeką i uczuciowym stosunku do niej świadczy choćby używany tu do niedawna w mowie potocznej zwrot: „przy Pilicy” - na określenie miejsca zamieszkania (Wypych P. 1998). Obecnie mało jest wsi z zachowanymi tradycjami kultury ludowej. Wartości etnograficzne posiadają miejscowości: Barkowice Mokre, Błogie Szlacheckie, Dąbrowa n/Czarną. Ciekawym obiektem jest Muzeum Słomki „Zagroda wyobraźni” w Tarasce (fot. 9)., należący do Zdzisława Wojciecha Słomki. Ten prywatny obiekt łączy w sobie skansen i galerię sztuki, prezentujące dzieła artysty.

Reasumując, przydatność walorów kulturowych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego dla turystyki i rekreacji warunkują przede wszystkim:

- założenie klasztorne oo. Cystersów w Podklasztorzu,
- osadnictwo historyczne w dolinie rzeki Pilicy,
- założenia parkowo-dworskie,
- architektura sakralna (drewniana i murowana),
- pozostałości po działaniach wojennych z okresu II wojny światowej, w tym bunkry, miejsca pamięci, szlaki turystyczne (działalność AK i mjr. H. Dobrzańskiego),
- pozostałości działalności wydobywczej człowieka.

Walory kulturowe SuPK wpływają również na zdecydowanie o funkcję edukacyjną Parku. Edukacja i dydaktyka na obszarze Parku z wykorzystaniem walorów kulturowych obejmuje zagadnienia historii architektury, osadnictwa oraz historii II wojny światowej. Podobnie, jak przy walorach przyrodniczych, edukacja bazująca na walorach kulturowych odbywać się powinna przede wszystkim z wykorzystaniem punktów informacji turystyczne, tablic edukacyjnych i informacyjnych, ścieżek dydaktycznych, tematycznych szlaków turystycznych, wydarzeń kulturalnych kierowanych do mieszkańców i turystów, wydawnictw oraz narzędzi informatycznych (aplikacje, strony internetowe). Kształtowanie

świadomego korzystania z potencjału kulturowego Parku winno być jednym z priorytetów dla wszystkich podmiotów działających na terenie Parku.

Fot. 9 Muzeum Słomki „Zagroda wyobraźni” w Tarasce (fot. J. Mokras-Grabowska)

4.3. Walory krajobrazowe – synteza

Walory krajobrazowe Sulejowskiego Parku Krajobrazowego uwarunkowane ukształtowaniem i pokryciem terenu, osadnictwem, zabudową historyczną i współczesną oraz obecną działalnością człowieka. Wyróżnić można strefę Zbiornika Sulejowskiego, leśną strefę Piotrkowską (rez. Meszcze), Tomaszowską (okolice Niebieskich Źródeł i tamy), Sulejowsko-Przedborską (dolina Pilicy) i strefę dolnego odcinka rzeki Czarnej. Ze względu na znaczne zalesienie walory widokowe są stosunkowo ograniczone za wyjątkiem dostępnych brzegów Zbiornika Sulejowskiego, odsłoniętych wzniesień i skarp nadrzecznych oraz rozległych łąk i pastwisk. Akcentami przestrzennymi dominującymi w panoramie całego obszaru są niewątpliwie – zespół pocysterski w Sulejowie Podklasztorzu oraz położony na wysokim lewym brzegu rzeki kościół p.w. św. Floriana w Sulejowie. Najcenniejszym ciągiem widokowym jest dolina Pilicy i malowniczo płynąca z licznymi meandrami Czarna Maleniecka, Radońka oraz ujściowy odcinek Łuciąży. Ciekawy widokowo punkt na zalew i rozlewisko Pilicy stanowi skarpa w Barkowicach Mokrych czy teren samej zapory na Pilicy w miejscowości Smardzewice. Meandry Pilicy najlepiej oglądać w Szarbsku, Ostrowie, Trzech Morgach czy Zygmuntownie. Szerokie otwarcia i punkty widokowe na terenie Parku znajdują się m.in. na tamie w Smardzewicach, na wzniesieniach w Barkowicach Mokrych, Trzech Morgach, Karolinowie, Zarzęcinie czy Szarbsku (wysoka skarpa z widokiem na koryto rzeki Pilicy z zakolami), na otwartych przestrzeniach łąk i pastwisk w okolicy wsi Bronisławów, Koło i Taraska.

W przestrzeni Sulejowskiego Parku Krajobrazowego wyróżnić następujące typy krajobrazów:

- naturalny leśny o dużych walorach, harmonijny, obejmujący zwarte wieloprzestrzenne obszary leśne – 67,9% pow. Parku,

- naturalny dolinny o wybitnych walorach przyrodniczych, krajobrazowych i historycznych, otwarty, obejmujący dolinę Pilicy wraz z dolinami pobocznymi – 10,6% pow. Parku,
- kulturowy o unikatowych walorach zabytkowych, historyczny, obejmujący miejsca z największym nagromadzeniem najcenniejszych na tym terenie obiektów dziedzictwa kulturowego - zespół klasztorny opactwa cystersów w Sulejowie Podklasztorzu – 0,1% pow. Parku,
- kulturowy o wysokich i średnich walorach naturalnych, otwarty (rolniczy – uprawowy) lokalnie dysharmonijny, obejmujący grunty orne z łąkami i pastwiskami oraz zielenią śródpolną i nieliczną zabudową zagrodową ciągnącą się wzdłuż dróg – 8,4% pow. Parku,
- kulturowy o małej wartości kulturowej i naturalnej, lokalnie dysharmonijny i zdegradowany, obejmujący zwartą i luźną zabudowę wiejską wraz z przyzagrodowymi sadami i ogrodami – 1,7% pow. Parku,
- antropogeniczny obejmujący sztucznie utworzony zbiornik wodny – Zalew Sulejowski – 11,3% pow. Parku.

Charakterystycznym dla krajobrazu SuPK jest jego **dwudzielnosc** - część północna Parku to zbiornik Sulejowski wraz z usytuowanymi na zachód i wschód od niego dużymi kompleksami leśnymi, część południowa - malownicza dolina rzeki Pilicy wraz z doliną rzeki Czarnej na wschodzie. Obie części posiadają odmienną specyfikę krajobrazową, a także różny stopień zagospodarowania rekreacyjnego i jego wykorzystania.

Zbiornik Sulejowski pełni ważne funkcje rekreacyjne i gospodarcze dla regionu łódzkiego. Jego brzegi o urozmaiconej linii, porośnięte z reguły borami sosnowymi oraz podmokłymi lasami i zbiorowiskami bagienno-łąkowymi, stanowią istotny walor krajobrazowy, w tym kompozycyjny Parku. W części północnej Parku zdecydowanie więcej odnajdziemy obiektów zagospodarowania i infrastruktury rekreacyjnej wraz z ośrodkami wypoczynkowymi, przystaniami i portami jachtowymi, kempingami, plażami oraz skupiskami domów letniskowych (fot. 10).

Fot. 10 Port jachtowy we wsi Tresta (fot. A. Mroczek-Żulicka)

Osadnictwo letniskowe na brzegach zbiornika tworzy niestety z reguły bardzo chaotyczny krajobraz (chaotyczne skupiska domów letniskowych i przyczep kempingowych (fot. 11).

Fot. 11 Osadnictwo letniskowe na brzegach Zbiornika Sulejowskiego w Barkowicach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Ciekawym przedsięwzięciem, wyróżniającym się w krajobrazie Zbiornika, mającym na celu m.in. oczyszczanie jego wód, jest projekt **EKOROB** w Barkowicach, gdzie skonstruowano 3 pomosty cumownicze, które pełnią funkcje widokowe, rekreacyjne, wędkarskie, a także służą zabezpieczeniu roślinnej strefy ekotonowej (buforowej) przed falowaniem oraz wpływaniem kajakami i łodziami (fot. 12).

Fot. 12 Projekt EKOROB w Barkowicach – tablica informacyjna oraz jeden z pomostów cumowniczych, wykorzystywany przez wędkarzy (fot. J. Mokras-Grabowska)

Nasadzenia wzorowano na naturalnych zbiorowiskach roślinnych (ang. *rewilding*). Dzięki przeprowadzeniu działań ochronnych krajobraz **Barkowic** znacząco odbiega od krajobrazu

miejsowości wypoczynkowych usytuowanych w pozostałych częściach zbiornika. Wyróżnia go harmonijność, a otwarcia krajobrazowe mają bardzo łagodny, naturalny charakter. Całości dopełnia urozmaicona linia brzegowa w tej części zbiornika – liczne zatoczki i wysokie brzegi (m.in. **Góra Kazimierskiego**, 186 m n.p.m.).

Cześć południowa SuPK to przede wszystkim bardzo naturalny **krajobraz doliny rzek Pilicy, Czarnej i Radońki**, który tworzą: nieuregulowane, meandrujące koryto wraz towarzyszącą mu roślinnością, starorzeczami i odcinkowo występującymi, malowniczymi skarpami pokrytymi ciepłolubnymi murawami (fot. 13).

Fot. 13 Starorzecze w okolicy wsi Przewóz (fot. S. Tanaś)

Warto podkreślić, że na wielu odcinkach doliny rzeki Pilicy nadal zachował się **harmonijny krajobraz** o charakterze przyrodniczo-kulturowym. Pilica jest także jednym z najważniejszych korytarzy ekologicznych w regionie (fot. 14).

Fot. 14 Dolina rzeki Pilicy w okolicy Białej (fot. S. Tanaś)

Na terenie SuPK charakterystyczne są **krajobrazy wiejskie** z lokalnie wstęgowo ułożonymi zespołami pól, łąk i pastwisk oraz zachowaną historyczną wiejską zabudową (układ ulicówki), wielokrotnie drewnianą (fot. 15).

Fot. 15 Układ ulicówki i zabudowa wsi Taraska (fot. J. Mokras-Grabowska)

Na krajobraz kulturowy Sulejowskiego Parku Krajobrazowego i jego najbliższego sąsiedztwa składają się zachowane jeszcze w wielu miejscowościach **drewniane lub murowane (pustak, wapień, opoka) zabudowania gospodarskie** (m.in.: Koło, Swolszewice Duże, Szarbsko, Zygmuntów, Justynów, Skotniki, Przewóz, Taraska-Góry, Ostrów) czy przydrożne **kapliczki i krzyże** (m.in.: Koło, Kalinków, Stanisławów koło Szarbska – kaplica choleryczna) (fot. 16).

Fot. 16 Kapliczka-obelisk w Kole (fot. J. Mokras-Grabowska)

Wiele wsi posiada nadal czytelny układ ruralistyczny (m.in.: Swolszewice Duże, Prucheńsko Małe i Duże, Justynów, Szarbsko, Skotniki). Szczególnie zachowany krajobraz kulturowy regionu z niewielkimi osadami i przysiółkami, starymi gospodarstwami (zabudowa drewniana oraz kamienna z opoki wapiennej), sadami i ogródkami kwiatowo-warzywnymi znajduje się m.in. w Justynowie, Szarbsku oraz w Zygmuntownie (fot. 17)

Fot. 17 Drewniany dom w Zygmuntownie (fot. J. Mokras-Grabowska)

Na tle województwa łódzkiego obszar wyróżnia się także stosunkowo dużym udziałem **krajobrazów leśnych** – szczególnie borów sosnowych, borów wilgotnych i borów bagiennych. O wyjątkowości obszaru stanowią jednak przede wszystkim kameralne wnętrza krajobrazowe z naturalnie meandrującą rzeką Pilicą, otaczającym ją zadrzewieniem i otwarciami widokowymi na położone w dolinie łąki i pastwiska. Wyjątkowymi walorami krajobrazowymi odznaczają się także **fragmenty odsłoniętych wysokich zboczy doliny**, na których znajdują się punkty widokowe dające możliwość podziwiania meandrów Pilicy (m.in. **Szarbsko – pkt widokowy “Biała Góra”** (fot. 18). Końcowy odcinek doliny rzeki Stobianki (Stobnica), która przecinając utwory jurajskie i kredowe, tworzy otwarty krajobraz o wyżynnym charakterze. Jest to obszar o wybitnych walorach biocenotycznych (korytarz ekologiczny) – miejsce projektowanego rezerwatu przyrody Struga Młynki i Dolina Stobianki.

Pod względem kulturowym niezwykle istotne jest także krajobraz wyrobisk po **eksploatacji piasku i wapienia**. Przykładem jest dawna kopalnia Sulejów-Kopuły, dawny obszar intensywnej eksploatacji tego surowca. Obecnie nadal widoczne są tu ślady po zorganizowanej działalności wydobywczej - krajobraz z rozległymi zagłębieniami, skarpami, hałdami. Obecnie obszar służy z możliwości jazdy na rowerach typu MTB (kilkumetrowa trasa o nachyleniach sięgających nawet 70%) i offroadu. Cennym świadectwem przemysłowej historii okolic Sulejowa są także pozostałości **kamieniołomu** wapienia w **Kurnędzy** (obecnie zalany wodą opadową stanowi niezagospodarowany zbiornik wodny Wapienniki, teren prywatny) (fot. 19). Ponadto, na obszarze otuliny SuPK zachowały się ślady wydobycia piaskowców kredowych (Groty Nagórzyckie – obecnie trasa turystyczna), a także piasków szklarskich (Biała Góra).

Fot. 18 Szarbsko – punkt widokowy Biała Góra - widok na meander rzeki Pilicy
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 19 Jezioro turkusowe "Wapienniki" w Sulejowie (fot. J. Mokras-Grabowska)

Reasumując, przydatność walorów krajobrazowych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego dla turystyki i rekreacji warunkują przede wszystkim:

- naturalny krajobraz doliny Pilicy,
- krajobraz Zbiornika Sulejowskiego,
- krajobraz lasów gospodarczych, pastwisk, łąk, mokradeł i fragmenty naturalnej szaty roślinnej,
- wysoczyzny wraz z parowami, wąwozami, skarpami,
- krajobraz kulturowy wsi wraz z układem ruralistycznym (w tym zabudowa drewniana),
- architektura sakralna murowana i drewniana (w tym mała architektura sakralna), zespoły dworsko-parkowe, pozostałości młynów wodnych, cmentarze,
- kompleks poklasztorny oo. Cystersów w Podklasztorzu,
- pozostałości działalności wydobywczej człowieka.

Walory krajobrazowe SuPK wpływają zdecydowanie na funkcję edukacyjną Parku. Edukacja i dydaktyka na obszarze Parku z wykorzystaniem harmonijnego krajobrazu przyrodniczo-kulturowego ma istotny wpływ na upowszechnianie wiedzy krajoznawczej i geograficznej. Podobnie, jak przy walorach przyrodniczych i kulturowych, edukacja bazująca na walorach krajobrazowych odbywać się powinna przede z wykorzystaniem punktów informacji turystyczne, tablic edukacyjnych i informacyjnych, ścieżek dydaktycznych, tematycznych szlaków turystycznych, wydarzeń kulturalnych kierowanych do mieszkańców i turystów, wydawnictw oraz narzędzi informatycznych (aplikacje, strony internetowe). Kształtowanie świadomego korzystania z potencjału krajobrazowego Parku winno być jednym z priorytetów dla wszystkich podmiotów działających na terenie Parku. Ograniczenie chaotycznej zabudowy mieszkaniowej i letniskowej czy eksploatacji surowców winno przyświecać również ogólnej ochronie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.

5. ISTNIEJĄCY SYSTEM I INFRASTRUKTURA OBSŁUGI TURYSTYKI, REKREACJI I DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ W PARKU

5.1. System obsługi ruchu turystycznego

Rekreacja to ogół czynności podejmowanych dla regeneracji sił psychicznych i fizycznych. Jedną z form rekreacji jest turystyka, którą wyróżnia proces przemieszczania się, zmiany miejsca pobytu, w czasie wolnym, w celach wypoczynkowych, poznawczych czy realizacji indywidualnych zamiarów oraz użytkowanie środowiska celem zaspokojenia określonych potrzeb. Jednym z motywów podejmowania czynności rekreacyjnych i turystycznych jest również chęć poszerzania swojej wiedzy i umiejętności, co łączyć należy z edukacją. Tak więc rekreacja, turystyka i edukacja są ze sobą ściśle powiązane w różnych konfiguracjach i proporcjach. W celu zaspokojenia wspomnianych potrzeb (w tym również podstawowych, niezbędnych warunków egzystencji) pomocnym jest zidentyfikowanie walorów, które z czasem mogą ewaluować do atrakcji i produktów (wraz z zachowaniem i ochroną tych walorów), zorganizowanie na obszarach recepcyjnych określonego zagospodarowania (infrastruktury) wraz z pomocnymi obiektami i urządzeniami oraz udostępnienie komunikacyjne (stanowiące o dostępności środowiska oraz ułatwiające poruszanie się w jego obrębie, również dla osób z niepełnosprawnościami). Z perspektywy organizacji turystyki, rekreacji i edukacji ważnymi są informacja i promocja. Zjawisko turystyki i rekreacji generują przemieszczanie się uczestników w przestrzeni geograficznej, a więc ruch turystyczny lub analogicznie ruch rekreacyjny. Istotą ruchu turystycznego jest dobrowolna zmiana miejsca pobytu, a w obu przypadkach podmiotem tego ruchu jest człowiek (turysta lub rekreant).

Obsługa ruchu turystycznego obejmuje wszelkie formy świadczeń na rzecz turystów, związane z realizacją pobytu turystycznego oraz zaspokajaniem innych potrzeb zgłaszanych przez uczestników podczas jego trwania. Do głównych elementów systemu obsługi turystycznej należą:

- zagospodarowanie turystyczne, w tym:
  - baza noclegowa (m.in. hotele, motele, ośrodki wypoczynkowe, pensjonaty, kwatery prywatne, gospodarstwa agroturystyczne, schroniska, kempingi, pola namiotowe, obiekty letniskowe),
  - baza gastronomiczna (m.in. restauracje, bary, stołówki),
  - baza towarzysząca (m.in. obiekty usługowe, handlowe, kulturalno-rozrywkowe, rekreacyjno-sportowe),
- infrastruktura (urządzenia) turystyczno-rekreacyjna (m.in. szlaki turystyczne (piesze, wodne, rowerowe, konne), stacje wodne, porty jachtowe, wypożyczalnie, parkingi, miejsca wypoczynku (wiaty, ławki), miejsca obsługi rowerzystów (MOR), siłownie, place zabaw, kąpieliska strzeżone, inne urządzenia rekreacyjne),
- system informacji turystycznej (m.in. punkty informacji turystycznej (IT), tablice informacyjne, wydawnictwa, aplikacje, przewodnicy),
- system promocji turystycznej i edukacji (m.in. organizacje i stowarzyszenia, samorządy, podmioty gospodarcze, szkoły, Lasy Państwowe, parki krajobrazowe, ścieżki dydaktyczne, ścieżki przyrodnicze, tablice edukacyjne, przewodnicy, inne jednostki edukacyjne),
- dostępność komunikacyjna (m.in. infrastruktura drogowa, ścieżki, szlaki wodne, komunikacja publiczna, udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami).

Ze względu na fakt, że Park ma status parku krajobrazowego, wstęp na jego obszar nie wymaga zakupu biletu i nie musi być zgłaszany do administracji Parku. Implikuje to brak konieczności budowy systemu udostępniania Parku, typowego dla parków narodowych, gdzie funkcjonują kasy biletowe i prowadzi

się monitoring wykorzystania szlaków turystycznych. Podstawowe informacje turystyczne na temat Parku oraz najbliższej okolicy (otuliny Parku) dostępne są przede wszystkim w oddziale Spalskiego PK i Sulejowskiego PK w Moszczenicy. Poszczególne elementy systemu obsługi turystycznej na obszarze SuPK zostały scharakteryzowane poniżej (rys. 2a-2d).

5.2. Formy aktywności turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej oraz ich natężenie

Jak wspomniano wyżej, turystyka to zjawisko związane z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu lub środowiska życia, gdzie istotnym elementem jest wejście w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym i społecznym). Rekreacja to wszelkie czynności człowieka, zmierzające do regeneracji jego sił psychicznych i fizycznych. Często działalność rekreacyjna nosi znamiona czynności parasportowych lub zbliżonych do sportu, ale pozbawionych cech rywalizacji i osiągania klasyfikowanych wyników. Turystyka i rekreacja są realizowane przez człowieka w jego czasie wolnym. Istotnym elementem, towarzyszącym turystyce i rekreacji, jest edukacja, która pełni rolę uświadamiającą uczestnikom, w jakim środowisku realizują swoje aktywności. To m.in. edukacja przyrodnicza, ekologiczna, kulturowa (historyczna, etnograficzna), geograficzna, społeczna, itp. Formy aktywności turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej, charakterystyczne i możliwe dla przestrzeni Parku, zostały opisane poniżej.

W skali województwa obszar SuPK wraz z otuliną należy do intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie i turystycznie rejonów. Obszar jest odwiedzany głównie przez mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego, Tomaszowa Mazowieckiego i aglomeracji łódzkiej. Jest to również jeden z najatrakcyjniejszych obszarów województwa dla turystów z innych województw. Ruch turystyczny jest przede wszystkim ruchem weekendowym i sezonowo letnim. To głównie wypoczynek i turystyka aktywna z wykorzystaniem lasów, rzeki Pilicy i Zbiornika Sulejowskiego, ale również popularnymi są wycieczki piesze i rowerowe, w mniejszym zakresie konne. Należy pamiętać o całorocznym wykorzystaniu części bazy noclegowej na cele turystyki konferencyjnej. Główne formy aktywności turystyczno-rekreacyjnych na obszarze Parku i w jego otulinie zostały podane w tabeli 5.

Tab. 5 Główne formy aktywności turystyczno-rekreacyjnych podejmowane na terenie SuPK i w jego otulinie

Rodzaj turystyki	Przedmiot zainteresowania, forma aktywności, motyw
Turystyka poznawcza	przyroda birdwatching kultura historia architektura edukacja krajoznawstwo
Turystyka wypoczynkowa	woda las agroturystyka
Turystyka aktywna (kwalifikowana)	turystyka piesza turystyka rowerowa turystyka jeździecka turystyka kajakowa turystyka żeglarska turystyka nurkowa turystyka wędkarska turystyka motorowodna turystyka motorowa

	turystyka myśliwska (łowiectwo)
Turystyka konferencyjna	podróże służbowe spotkania integracyjne szkolenia
Turystyka zdrowotna	spa i wellnes rehabilitacja regeneracyjna i rekonwalescencja

Źródło: opracowanie własne

Do najważniejszych urządzeń (infrastruktury) służącej realizacji w/w rodzajów turystyki i rekreacji (aktywności wolnoczasowych) oraz edukacji służą: Zbiornik Sulejowski i inne akweny wodne (sztuczne i naturalne), plaże i kąpieliska, wypożyczalnie sprzętu wodnego, stacje wodne, porty jachtowe, miejsca wodowania, wypożyczalnie rowerów, miejsca rekreacji (siłownie plenerowe, place zabaw), miejsca wypoczynku (wiaty, ławki, paleniska), miejsca obsługi rowerzystów (MORy), parkingi leśne, stadniny, urządzone punkty widokowe, tablice informacyjne i edukacyjne, szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, konne, wodne, tematyczne), ścieżki przyrodnicze i edukacyjne, promenady i pomosty, drogi leśne, muzea i regionalne izby, punkty informacji turystycznej, obiekty gastronomiczne i handlowe, obiekty noclegowe, kempingi, pola namiotowe, sieć dróg publicznych, komunikacja publiczna.

Bazując na przeprowadzonych obserwacjach w miesiącach lipiec-sierpień 2025 r. najpopularniejszymi formami realizacji motywów turystycznych i rekreacyjnych były żeglarstwo, kajakarstwo, motorowodniactwo, turystyka rowerowa, spacer i piesze wędrówki, jeździectwo, spotkania integracyjne i szkolenia. Trudno jednak oszacować natężenie ruchu turystycznego na terenie SuPK. Największy ruch notowany jest na Zbiorniku Sulejowskim i w jego strefie brzegowej (stacje, porty, kempingi, pola namiotowe, ośrodki wypoczynkowe, obiekty letniskowe – Tresta, Karolinów, Zarzęcin, Barkowice, Barkowice Mokre, Bronisławów, Adamów, Swolszewice Małe, Stara Wieś), w Smardzewicach (zagospodarowana na nowo przestrzeń rekreacyjna w pobliżu tamy), na rzece Pilicy i w jej strefie brzegowej (skupiska domów letniskowych i miejsca wodowania kajaków, plaże i miejsca biwakowe - Ostrów, Szarbsko, Łęg Ręczyński, Stobnica-Dolna Wieś, Olszyna, Trzy Morgi, Przewóz, Biała, Kurnędz, Sulejów), w Podklasztorzu (zespół klasztorny oo. Cystersów oraz hotel).

5.3. Baza noclegowa

W Sulejowskim Parku Krajobrazowym oraz w jego najbliższym otoczeniu zinwentaryzowano około 100 obiektów noclegowych, które mają znaczenie dla turystyki zorganizowanej i indywidualnej. Do najważniejszych i uznanych obiektów zaliczyć należy sześć hoteli skategoryzowanych trzygwiazdkowych, około trzydziestu pensjonatów i ośrodków wypoczynkowych, około dwudziestu obiektów agroturystycznych (w tym jeden glamping), kilkadziesiąt obiektów posiadających kwatery prywatne i pokoje gościnne, kilkanaście obiektów szkoleniowych i konferencyjnych oraz kilkanaście pól namiotowych i kempingów (tab. 6).

Tab. 6 Wykaz najważniejszych obiektów noclegowych w Sulejowskim Parku Krajobrazowym i otoczeniu (kategoryzowane tylko hotele)

Kategoria	Nazwa obiektu	Adres	Liczba miejsc noclegowych
Hotele	Hotel Podklasztorze***	Sulejów Podklasztorze	120
	Hotel Magellan Business & SPA***	Bronisławów	242
	Hotel Kruk***	Swolszowice, Borki	47
	Hotel Złoty Młyn***	Polichno	113
	Hotel Górski***	Prosenie	156

	Hotel Zielony Gościniec***	Włodzimierzów	85
Pensjonaty	Dworek Biały Domek	Smardzewice	26
	Biały Dom	Sulejów	
	Sokoli Dwór	Smardzewice	
	Modra Sikorka	Swolszewice - Borki	
	Echo	Smardzewice	
	Leśny Zakątek	Smardzewice	
	Atmosfera	Smardzewice	
	Zacisze	Smardzewice	
	Zatoczka – Noclegi u Zygmunta	Karolinów	
	Pensjonat Libra	Karolinów	
Ośrodki wypoczynkowe i domków letniskowych	Ośrodek wypoczynkowy Iłki	Swolszewice Małe	
	Stanica Harcerska Trzy Morgi	Trzy Morgi	
	Ośrodek Wczasowo-Kolonijny BIAŁA	Biała	
	Międzynarodowy Ośrodek Integracji Młodzieży Pilica	Kurnędz	
	Ośrodek Wczasowy Dresso	Sulejów	
	Stanica Wędkarska PZW	Barkowice Mokre	
	Domki letniskowe	Adamów	
	Domki letniskowe Nad Zalewem Sulejowskim	Tresta	
Gospodarstwa agroturystyczne i glamping	Pod Lasem - Agata Zielonka	Barkowice Mokre	
	Kamyk - Anna Koźlik	Barkowice Mokre	
	Dwa Stawy – Justyna Kugła-Owczarska	Sulejów	
	Bosco – glamping	Modrzewek	
	Wypoczywajka	Zarzęcin	
	Agroturystyka Zarzęcin	Zarzęcin	
	Przy lesie	Łęczno	
	Stoczek	Smardzewice	
	Zacisze	Smardzewice	
	AgroBar	Borkowice	
	Przystanek Szarbsko	Szarbsko	
	Kwarty agroturystyczne	Tresta	
	Agrowczasy Pod Lipą	Skotniki	
Kwarty prywatne, pokoje gościnne	Dom Pełen Pasji	Bronisławów	
	Uroczysko Lubiaszów	Lubiaszów	
	Pawilon 12	Biała	
	Noclegi w Sulejowie	Sulejów	
	Przystanek Szarbsko	Szarbsko	
Obiekty edukacyjno-szkoleniowe	Centrum Konferencyjno-Rekreacyjne Molo	Smardzewice	
	Leśny Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Nagórzyce	Swolszewice Małe	
	Ośrodek Doskonalenia Kadr Służby Więziennej	Sulejów	
	Ośrodek Szkoleniowo Wypoczynkowy TKKF Dzikusy	Polanka	
Pola namiotowe i kempingi	Camping Łoś	Adamów	
	Pole biwakowe KajMary	Stobnica	
	Wioska Żeglarska Jacht Klubu Elektron	Zarzęcin	
	Slip Sprzęt Wodny Kamper Parking Deski SUP	Karolinów	
	Port Tresta "U Sołtysa"	Tresta	
	Letnisko Stara Wieś	Swolszewice Małe	
	Pole namiotowe	Swolszewice Trzciniec	

	Przystań Pilica	Kurnędz	
	Port na Cyplu	Barkowice Mokre	

Źródło: opracowanie własne

Fot. 20 Przykład obiektu hotelowego - Hotel Magellan*** w Bronisławowie (fot. A. Mroczek-Żulicka)

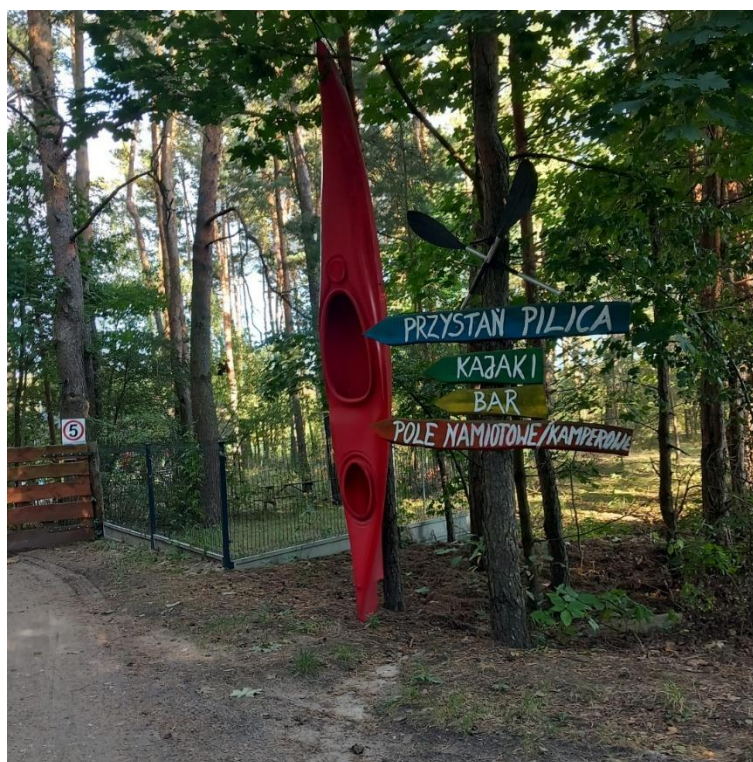
Baza noclegowa zinwentaryzowana w operacie z 2006 roku uległa przez ostatnie dwadzieścia lat znacznej modyfikacji. Ubyło ośrodków wypoczynkowych i obiektów kategorizowanych na rzecz mniejszych obiektów prywatnych i ośrodków, zespołów domków letniskowych. Na terenie Parku i w jego najbliższym otoczeniu nie ma schronisk, schronisk młodzieżowych, moteli i innych obiektów skategoryzowanych, prócz sześciu hoteli trzygwiazdkowych (fot. 20). Zinwentaryzowane obiekty funkcjonują bez kategoryzacji Urzędu Marszałkowskiego. Nadal rozwija się baza kwater prywatnych i pokoi gościnnych oraz małych gospodarstw agroturystycznych (fot. 21). Część dotychczasowych ośrodków zakładowych uległa sprywatyzowaniu i parcelacji (np. ośrodki w Białej, w Zarzęcinie). Znakomita część obiektów noclegowych położona jest w otulinie Parku. Kempingi i pola namiotowe są obiektami nieskategoryzowanymi, o chaotycznym i niepełnym zagospodarowaniu, wielokrotnie z gęstą lokalizacją przyczep kempingowych i namiotów rodzinnych, pozostających w miejscu przez cały sezon letni lub nawet cały rok (np. kemping Port na Cyplu) (fot. 22).

Powszechne są „dzikie” niezagospodarowane miejsca biwakowania (w lesie, przy plażach, wokół Zbiornika Sulejowskiego i wzdłuż rzeki Pilicy), w sezonie zanieczyszczone (intensywna fekalizacja) z nagromadzeniem śmieci, często pozostawionych przez osoby nocujące, w tym kajakarzy. Problem sprzątania śmieci (kto odpowiada za sukcesywne sprząatanie tego typu miejsc) w miejscach biwakowania i plażowania jest dość powszechny.

Fot. 21 Przykład gospodarstwa agroturystycznego - Przystanek Szarbsko (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 22 Przykład pola namiotowego - Przyszań Pilica (fot. J. Mokras-Grabowska)

Na oddzielną uwagę zasługuje **osadnictwo letniskowe**. Na obszarze SuPK to jeden z najbardziej popularnych typów indywidualnej bazy noclegowej. Obejmuje enklawy zabudowy rekreacji indywidualnej, w tym działki rekreacyjne z zabudową małej kubatury, jak domki letniskowe czy przyczepy kempingowe oraz „drugie domy”, powstałe jako zabudowa jednorodzinna lub siedliskowa, często powstała z przekształcenia na cele rekreacyjne domów i gospodarstw wiejskich.

Skupiska zabudowy letniskowej występują na całym obszarze SuPK, najczęściej na terenach wsi i przysiółków, na niewielkich powierzchniowo działkach, powstałych z parcelacji odrolnionych dotychczasowych obszarów rolnych lub na terenach byłych zakładowych ośrodków wczasowych. Lokalizowane są na nich obiekty budowlane trwałe lub nietrwałe o zróżnicowanej formie architektonicznej i estetycznej (domki holenderskie, domki drewniane, domki kontenerowe, domki modułowe, domki typu „stodoła”, przyczepy kempingowe, namioty rodzinne lub domki murowane). Część obiektów to wykupione i zmodernizowane domki letniskowe na terenach byłych ośrodków. Część zabudowy to obiekty o niejasnym statusie prawnym. Dość powszechnym typem zabudowy rekreacyjnej są także „drugie domy”, przystosowane do całorocznego pobytu, również na działkach typu siedlisko, budowane wg nowego projektu lub będące wyremontowanymi starymi budynkami wiejskimi, murowanymi lub drewnianymi, również z pozostałościami zabudowy gospodarskiej. Jednym z zaobserwowanych problemów jest wydzielanie na obszarach prywatnych, również w strefie brzegowej, zamykanych dróg dojazdowych, polnych i leśnych ścieżek (zakaz wstępu, zakaz wjazdu), ograniczając tym samym możliwość swobodnego poruszanie się i dostępu do rzeki lub zbiornika wodnego. Zjawisko obserwuje się w szczególności wokół Zbiornika Sulejowskiego. Ponadto problemem jest grodzenie, na dotychczasowych obszarach rolnych (polach, łąkach, pastwiskach) wytyczonych działek letniskowych, często o dużej powierzchni, ograniczając w ten sposób swobodę migracji zwierząt.

Spośród opisanych typów bazy noclegowej, obiekty rekreacji indywidualnej są najbardziej zróżnicowane pod względem standardu. Występują zarówno dobrze i estetycznie uporządkowane i zagospodarowane indywidualne domy i siedliska lub osiedla domków rekreacyjnych, ale także skupiska chaotycznej zabudowy letniskowej, również o niskim standardzie estetycznym. Poza aspektami estetycznymi i architektonicznymi zróżnicowanie dotyczy również wyposażenia tych obiektów w infrastrukturę techniczną – wodno-kanalizacyjną i drogową. Problematyczne są również kwestie gospodarki odpadami.

Budownictwo letniskowe koncentruje się w pobliżu Zbiornika Sulejowskiego i naturalnych cieków wodnych: Pilicy, Luciędzy, Czarnej. Na tych terenach funkcjonują „osiedla” letniskowe np. we Włodzimierzowie, Sulejowie – Polance, Swolszewicach Małych i Dużych, Treście, Ostrowie, Dąbrowie nad Czarną, Zarzęcinie. Miejscowości te pełnią funkcje turystyczne dla wypoczynku pobytowego, weekendowego oraz jednodniowego.

5.4. Urządzenia turystyczne i rekreacyjne

Obszar Sulejowskiego Parku Krajobrazowego ze względu na unikalne walory przyrodnicze, w tym krajobrazowe, jest bardzo istotnym rejonem wypoczynkowym województwa łódzkiego. Liczne miejscowości wypoczynkowe znajdują się przede wszystkim na brzegach Zalewu Sulejowskiego (Smardzewice, Barkowice Mokre, Swolszewice Duże i Małe, Zarzęcin, Karolinów, Twarda, Tresta,) a także w lasach nad samą rzeką Pilicą (Kurnędz, Sulejów Polanka, Biała, Przygłów, Szarbsko, Przewóz, Taras, Trzy Morgi). Duża koncentracja bazy wypoczynkowej regionu (ośrodki wypoczynkowe) występuje także przy trasie Piotrków Trybunalski – (Włodzimierzów, Polanka), na odcinku Przygłów - Sulejów (otulina SuPK). Warto jednak podkreślić duże różnice w zagospodarowaniu turystycznym i rekreacyjnym Parku w jego części północnej (Zbiornik Sulejowski) i południowej (dolina rzeki Pilicy).

5.4.1. Szlaki turystyczne

Przez obszar SuPK przebiega jedenaście znakowanych **szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych i kajakowych)** i kilka **dodatkowych leśnych szlaków rowerowych**. Szlaki są wyznaczone i utrzymywane przez PTTK, samorząd gminny, Urząd Marszałkowski oraz stowarzyszenia i organizacje

turystyczne. Szlaki łączą najważniejsze walory turystyczne Parku. Niektóre z nich są szlakami tematycznymi (tab. 6). Szczególnie istotny pod względem eksploracji wyjątkowych zasobów przyrodniczych jest kajakowy Szlak Wodny Pilicy, który posiada klasę trudności I (szlak łatwy), a jednocześnie prowadzi przez cały zbiornik Sulejowski. Dodatkowo szlaki kajakowe są poprowadzone rzekami Łuciążą i Czarna. Ciekawym szlakiem rowerowym jest szlak im. Zygmunta Goliata, prowadzący brzegami zbiornika Sulejowskiego (wysokie brzegi zalewu, piaszczyste ścieżki, sosnowe lasy). Szlak Grunwaldzki rowerowy jest przebiegającym przez obszar SuPK szlakiem długodystansowym. Ponadto na terenie Parku wyznaczonych jest jeszcze kilka innych krótkodystansowych, łącznikowych szlaków rowerowych. Przez Park przebiegają trzy ważne szlaki piesze – Szlak Partyzancki im. Hubala – nawiązujący do historii II wojny światowej i działalności majora Henryka Dobrzańskiego, Szlak Rzeki Pilicy – biegnący malowniczymi ścieżkami wzdłuż brzegów rzeki oraz Zielony Szlak Rekreacyjny w części północno-zachodniej, w okolicach Koła. Istotnym z punktu widzenia rozwoju turystyki konnej jest przebiegający doliną rzeki Pilicy Łódzki Szlak Konny. Bardzo istotnymi z punktu widzenia walorów kulturowych Parku są szlaki romański i cysterski, będące europejskimi szlakami dalekobieżnymi, które przebiegają przez Zespół Klasztorny Opactwa Cysterskiego w Sulejowie-Podklasztorze. Wszystkie szlaki posiadają oznakowanie w terenie – najczęściej w postaci znaków namalowanych na pniach drzew lub na budynkach, a także na metalowych tabliczkach. Należałoby dokonać przeglądu oznakowania szlaków i ich uzupełnienia (fot. 23, 24). Niestety stosunkowo rzadko zlokalizowane są tablice informacyjne nt. przebiegu szlaków, z opisem krajoznawczym, historycznym czy przyrodniczym. Część odcinków jest nieudrażniana, zarośnięta lub rozjeżdżona przez ciężki sprzęt rolniczy i LP.

Tab. 7 Wykaz szlaków turystycznych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp	Nazwa/kolor szlaku	Przebieg/charakterystyka
1	Szlak Rekreacyjny (zielony, pieszy)	Piotrków Trybunalski – Koło – Polichno – Prosenie – Gazomka – Rezerwat przyrody „Dęby na Mieszczach” – Jarosty (22 km)
2	Szlak Partyzancki im. Hubala (czerwony, pieszy)	Radomsko – Przedbórz – Sulejów – Polichno – Tomaszów Mazowiecki – Inowódz – Brudzewice (201 km)
3	Szlak Rzeki Pilicy (niebieski, pieszy)	Piotrków Trybunalski - Krzętów (110,6 km)
4	Ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata (zielony, rowerowy)	Pętla wokół Zbiornika Sulejowskiego
5	Szlak Grunwaldzki (czerwony, rowerowy)	Odcinek Wolbórz – Przyglów - Sulejów - Niewierszyn (188,9 km)
6	Ścieżki rowerowe łącznikowe	Kilka szlaków rowerowych łącznikowych na terenie SuPK
7	Łódzki Szlak Konny	Pętla w dolinie rzeki Pilicy
8	Szlak Wodny Pilicy (kajakowy, niebieski)	Szlak na rzece Pilicy i Zbiorniku Sulejowskim
9	Szlak Wodny Łuciąży (kajakowy, niebieski)	Szlak na rzece Łuciąży
10	Szlak Wodny Czarnej (kajakowy, niebieski)	Szlak na rzece Czarnej
11	Szlak romański (kulturowy)	Sulejów – Podklasztorze
12	Szlak cysterski (kulturowy)	Sulejów – Podklasztorze

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury i źródeł internetowych

Fot. 23 Oznaczenie zielonego szlaku rowerowego im. Z. Goliata (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 24 Drogowskaz na czerwonym szlaku rowerowym (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.4.2. Punkty i tablice informacji turystycznej (IT)

Na szlakach w niewielu miejscach ustawiono tablice informacyjne dotyczące atrakcji turystycznych, jak również przebiegu tras. Zdecydowanie więcej obiektów tego typu znajduje się w części południowej Parku. Najczęściej tablice pojawiają się przy samej rzece Pilicy, przy parkingach i miejscach wypoczynku (fot. 25, 26). System ustawienia tablic jest jednak chaotyczny, wiele z nich wymaga pilnej renowacji (nieczytelne, zniszczone) – przykładem zniszczonej tablicy edukacyjnej jest zlokalizowana w centrum Sulejowa-Podklasztorza tablica „Filmowe Łódzkie” (fot. 27). Brak spójnego działania w tym zakresie.

Niestety na obszarze Parku i na drogach wjazdowych do Parku brak jest tablic informujących o wjeździe lub przebywaniu w Sulejowskim Parku Krajobrazowym, jak również brak tablic z informacją przyrodniczą i krajoznawczą nt. wartości przyrodniczych i antropogenicznych Parku. Brak również informacji nt. zasad korzystania z zasobów Parku. Zaobserwowano jedynie kilka tablic obszaru Natura 2000 i tablic informujących o granicach rezerwatów wraz z informacją o zakazach na ich obszarze. Kilka tablic informujących o strefach użytkowania Zbiornika Sulejowskiego jest zlokalizowanych w wybranych ośrodkach i stanicach wodnych. Brak informacji o Sulejowskim Parku Krajobrazowym, skierowanej do turystów i użytkowników, wpływa niestety na obniżenie skuteczności procesu edukacji, działalności prewencyjnej i ochronnej wobec degradacji zasobów w szczególności przyrodniczych Parku, udostępnianych turystom, rekreantom i mieszkańcom.

Fot. 25 Tablica informacyjna na Szlaku Wodnym Pilicy (fot. Justyna Mokras-Grabowska)

Fot. 26 Tablica informacyjna na Szlaku Wodnym Pilicy w Skotnikach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 27 Tablica informacyjna na szlaku "Filmowe Łódzkie" w Sulejowie-Podklasztorze (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.4.3. Obiekty gastronomiczne i handlowe

Baza gastronomiczna SuPK (tab. 8) jest dość dobrze rozwinięta. Często towarzyszy bazie noclegowej (m.in. przy hotelach, pensjonatach, stanicach wodnych, kempingach), jak i stanowią ją odrębne punkty gastronomiczne. Szczególnym obiektem w tym przypadku jest Hotel Podklasztorze, w którym znajdują się: Restauracja „Miód i Wino”, browar rzemieślniczy (tradycyjne gatunki piwa klasztorne) oraz Klasztorna Spiżarnia (sprzedaż wyrobów opartych o średniowieczne receptury).

Tab. 8 Wykaz głównych obiektów bazy gastronomicznej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp	Nazwa obiektu	Lokalizacja
1	Tawerna „U Bosmana”	Barkowice Mokre
2	Restauracja-kawiarnia „Róża wiatrów”	Barkowice
3	Bar „U Piotra”	Bronisławów
4	Bar „Echo” Osada „Karolinka”	Karolinów
5	Bar „Na Plaży”	Karolinów
6	Bar „Przy Tamie”	Smardzewice
7	Fox Burger	Sulejów
8	Restauracja „Stacja Polana”	Sulejów
9	Bar i Pizzeria „U Filipa”	Sulejów
10	Hotel „Podklasztorze”, Restauracja „Miód i wino”, Browar rzemieślniczy, Klasztorna Spiżarnia	Sulejów
11	Restauracja „Biały Dom”	Sulejów
12	Kash Kebab	Sulejów
13	Zajazd KROKUS, Restauracja i drink bar	Sulejów
14	Pizzeria „Fiore”	Sulejów
15	Ale! kebab	Sulejów
16	Pizzeria „Pod klasztorem”	Sulejów
17	Bar „Maxis”	Sulejów
18	Tawerna „Maruś”	Swolszewice Małe
19	Marina „U Mariana”	Zarzęcin

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury i źródeł internetowych

Najwięcej obiektów zlokalizowanych jest w samym Sulejowie, przylegającym do granicy Parku, oraz nad w Smardzewicach przy terenie rekreacyjnym w pobliżu tamy (fot. 28, 29). W przypadku zbiornika Sulejowskiego wiele punktów odpowiada na potrzeby osób wypoczywających w tym rejonie, w sezonie letnim, w tym uprawiających turystykę wodną (sezonowe lub weekendowo działające bary i tawerny przy stanicach i ośrodkach wodnych). Obiekty zlokalizowane są w Zarzęcinie, Swolszewicach Małych i Dużych, Smardzewicach, Karolinowie, Bronisławowie. Ich oferta gastronomiczna obejmuje z reguły dania typu fast-food oraz napoje zimne (piwo) i gorące.

Obiekty handlowe, w szczególności sklepy spożywcze zlokalizowane są przede wszystkim w Sulejowie. Poza Sulejowem we wsiach na terenie Parku jest ich niewiele, m.in. w Smardzewicach, Bukowcu nad Pilicą, Zarzęcinie, Barkowicach, Barkowicach Mokrych, Swolszewicach Dużych, Dąbrowie nad Czarną, Niewierszynie, Paskrzynie. Powszechny jest handel obwoźny, szczególnie w południowej części Parku. Sklepy ze sprzętem żeglarskim znajdują się w kilku przystaniach.

Fot. 28 Bar w Porcie Jachtowym "Maruś" w Smardzewicach na Zalewie Sulejowskim
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 29 Sezonowa baza gastronomiczna w Smardzewicach na Zalewie Sulejowskim
(fot. J. Mokras-Grabowska)

5.4.4. Ośrodki jeździeckie

Obszar Sulejowskiego Parku Krajobrazowego i jego cenne walory sprzyjają **turystyce konnej**. Infrastrukturę rekreacyjną stanowią w tym przypadku cztery obiekty – ośrodki jeździeckie, stajnie i gospodarstwa agroturystyczne z ofertą w tym zakresie (tab. 9). Najbardziej znanym jest Ośrodek Jeździecki „Stajnia Podklasztorze” – jeden z największych tego typu ośrodków w województwie łódzkim. Przy ośrodku funkcjonuje klub sportowy „Stajnia Las Pegaz”. Stajnia posiada 50 pełnowymiarowych boksów, ponadto w ośrodku znajduje się ujeżdżalnia, kryta hala, siodlarnia, padoki, pastwiska, hotel dla koni i szkoła jeździecka. Pozostałe obiekty są bardziej kameralne i oferują odwiedzającym atrakcje w postaci noclegów, miejsc ogniskowych czy przejażdżek bryczką (m.in. ośrodek jeździecki Little Ranch).

Tab. 9 Wykaz głównych ośrodków jeździeckich Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

L.p.	Nazwa obiektu	Lokalizacja
1	Agroturystyka „Gajówka Pilica”	Łęg Ręczyński
2	Agroturystyka i ośrodek jeździecki „Dwa Stawy”	Sulejów
3	Ośrodek Jeździecki „Stajnia Podklasztorze”	Sulejów – Podklasztorze
4	Stadnina koni Adam Dyńdo	Swolszewice Małe
5	Ośrodek jeździecki „Little Ranch”	Twarda
6	Stajnia „Końska przygoda”	Zarzęcin

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury i źródeł internetowych

5.4.5. Wypożyczalnie

Sulejowski Park Krajobrazowy ze względu na cenne walory związane z rzeką Pilicą i Zalewem Sulejowskim posiada wiele miejsc, w których funkcjonują **wypożyczalnie sprzętu wodnego** (kajaki, łódki, żagłówki) (tab. 10).

Tab. 10 Wykaz głównych wypożyczalni sprzętu wodnego Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp	Nazwa obiektu	Lokalizacja	Oferta
1	„Róża wiatrów”	Barkowice	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
2	Przystań „Fala”	Barkowice	Wypożyczalnia sprzętu wodnego
3	„U Bosmana”	Barkowice Mokre	Wypożyczalnia sprzętu wodnego
4	Przystań żeglarska „Port na cyplu”	Barkowice Mokre	Przystań żeglarska
5	Przystań „Pilica”	Kurnędz	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
	Kajaki Adama	Łęg Ręczyński	Wypożyczalnia kajaków
6	Agroturystyka „Majkowice”	Majkowice	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
7	Port jachtowy „Maruś”	Smardzewice	Przystań żeglarska Wypożyczalnia sprzętu wodnego
8	Saily.pl	Smardzewice	Przystań żeglarska Wypożyczalnia sprzętu wodnego
9	„Kajaki Trzy Morgi”	Stobnica	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
10	„Meandry Pilicy”	Sulejów	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
11	„Kajluk”	Sulejów	Wypożyczalnia kajaków

12	„Kajakownia – Sulejów”	Sulejów	Wypożyczalnia kajaków Organizacja spływów kajakowych
13	„Kajmar”	Sulejów Stobnica Dolna Wieś	Wypożyczalnia sprzętu wodnego, organizacja spływów kajakowych, teren rekreacyjny z boiskiem do siatkówki i miejscami wypoczynkowymi
14	Letnisko „Stara Wieś”	Swolszewice Małe	Wypożyczalnia sprzętu wodnego
15	Agroturystyka „Przystanek Szarbsko”	Szarbsko	Wypożyczalnia kajaków, organizacja spływów kajakowych
16	„Taras-kajaki”	Taras	Wypożyczalnia kajaków
17	Kajaki-Włodzimierzów Artur	Włodzimierzów	Wypożyczalnia kajaków
18	Jacht Klub „Elektron”, Wioska Żeglarska w Zarzęcinie	Zarzęcin	Wypożyczalnia sprzętu wodnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury i źródeł internetowych

Wypożyczalnie są zlokalizowane głównie w samym Sulejowie (m.in. „Meandry Pilicy”, „Kajluk”, „Kajakownia – Sulejów”), ale przede wszystkim na brzegach Jeziora Sulejowskiego (m.in. w Zarzęcinie, Barkowicach i Smardzewicach). Ponadto, wypożyczalnie sprzętu wodnego oferujące także organizację spływów kajakowych znajdują się w miejscowościach położonych na brzegach rzeki Pilicy lub w bezpośrednim ich sąsiedztwie (m.in. Majkowice, Kurnędz, Taras). Oferta organizatorów pod tym względem jest bardzo bogata. Organizacją imprez kajakowych zajmują się także gospodarstwa agroturystyczne (Majkowice). Spływy kajakowe organizowane są zarówno na rzece Pilicy, jak i jej dopływach: Łuciąży i Czarnej Malenieckiej. W ofercie obiektów znajdują się zarówno spływy letnie, jak i zimowe, a także dzienne i nocne. W ofercie znajdują się ponadto: organizacja ognisk, transport uczestników, wypożyczenie sprzętu asekuracyjnego, jak również możliwość szkolenia i otrzymania patentów żeglarskich lub kursów nurkowania (fot. 30). W wielu obiektach istnieje możliwość organizacji rejsów po zalewie lub event boatów ze sternikiem (m.in. Letnisko Stara Wieś w Swolszewicach Małych). Sprzęt wodny oferowany przez wypożyczalnie SUPK to.: kajaki, jachty, skutery wodne, sprzęt do uprawiania windsurfingu, rowery wodne i sprzęt wodny typu „pszczołki” (fot. 31). Ponadto miejsca te dysponują domkami noclegowymi, polami namiotowymi, a nawet własnymi namiotami i kamperami (m.in. Wioska Żeglarska w Zarzęcinie).

Wypożyczalnie rowerów zlokalizowane są w wielu obiektach noclegowych. Do największych zaliczyć można wypożyczalnię w Sulejowie i Smardzewicach.

Fot. 30 Reklama kursów żeglarskich i motorowodnych przystani żeglarskiej Saily.pl w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 31 Sprzęt wodny typu "Pszczółka" w Letnisku Stara Wieś w Swolszewicach Małych (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.4.6. Porty jachtowe i stancje wodne

Na obszarze SuPK zlokalizowanych jest około dwudziestu miejsc, w których znajduje się infrastruktura wodniacka (tab. 11). Są to porty jachtowe, przystanie, stancje lub miejsca wodowania. Część z tych obiektów zlokalizowana jest na brzegach Zbiornika Sulejowskiego (infrastruktura żeglarska), część wzdłuż rzeki Pilicy (infrastruktura kajakowa). Większość z nich posiada zaplecze sanitarne i obsługę techniczną. Spośród przedstawionej poniżej tabeli z wykazem głównych obiektów pod względem wielkości i liczby stacjonujących jednostek pływających wyróżniają się: na Zbiorniku Sulejowskim - Port Marusia w Smardzewicach, z niewielką stoczną, zapleczem gastronomicznym, posterunkiem policji wodnej, przystań „U Bosmana” z zapleczem gastronomicznym i kempingiem, przystań Łódzkiego Klubu Regatowego Latający Holender w Bronisławowie z zapleczem gastronomicznym i technicznym, port u Sołtysa w Treście z zapleczem gastronomicznym i kempingiem, nad Pilicą przystań kajakowa „Pilica” w Kurnędzy oraz przystanie w Stobnicy Trzy Morgi, Pilica i Kajmar (posiada wiatę, boisko, pole namiotowe).

Tab. 11 Wykaz głównych portów, stancji i miejsc wodowania Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp	Nazwa obiektu	Lokalizacja
1	Przystań „Fala”	Barkowice
2	„U Bosmana”	Barkowice Mokre
3	Stancja Wędkarska PZW	Barkowice Mokre
4	Przystań żeglarska „Port na cyplu”	Barkowice Mokre
5	Łódzki Klub Regatowy Latający Holender	Bronisławów
6	Przystań kajakowa „Pilica”	Kurnędz
7	Miejsce wodowania kajaków	Skotniki
8	Port jachtowy „Maruś”	Smardzewice
9	Port jachtowy Młodzieżowego Domu Kultury w Tomaszowie Mazowieckim	Smardzewice
10	„Kajaki Trzy Morgi”	Stobnica
11	Przystań Pilica	Stobnica
12	„Kajmar”	Stobnica
13	Przystań „Borki”	Swolszewice Małe
14	Miejsce wodowania kajaków	Swolszewice Stara Wieś
15	Port u Sołtysa	Treść
16	Miejsce wodowania kajaków	Trzy Morgi
17	Marina u Mariana	Zarzęcin
18	Jacht Klub „Elektron”, Wioska Żeglarska w Zarzęcinie	Zarzęcin

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, literatury i źródeł internetowych

5.4.7. Inne obiekty, urządzenia turystyczne i rekreacyjne

W grupie innych obiektów i urządzeń turystycznych i rekreacyjnych można wymienić parkingi leśne (Bukowiec nad Pilicą, Polanka, Swolszewice Małe), których jest niewiele na terenie Parku, miejsca postoju dla rowerzystów (jedyne we wsi Błogie Rządowe). Na uwagę zasługuje teren rekreacyjny w okolicy tamy w Smardzewicach, na prawy brzegu Zbiornika Sulejowskiego, gdzie została zorganizowana nowoczesna przestrzeń rekreacyjna z promenadą, moło, parkingami, strefą hamakową, amfiteatrem oraz strefą gastronomiczno-rozrywkową. Jest to jedyna tak dobrze zorganizowana duża przestrzeń rekreacji i recepcji turystycznej na obszarze Parku. Na terenie niektórych stancji, portów wodnych

i ośrodków wypoczynkowych organizowane są w sezonie letnim wydarzenia kulturalne czy koncerty szantowe (Tresta, Zarzęcin, Barkowice Mokre, Swolszewice Małe). Warto wspomnieć o lokalnych organizatorach turystyki i wypoczynku, proponujących ofertę zorganizowanych rejsów, spływów kajakowych, pieszych wycieczek i wycieczek objazdowych o charakterze poznawczym, rajdów rowerowych, pieszych i kajakowych, proponujących kompleksową obsługę imprez turystycznych (pilocką, przewodnicką, cateringową).

5.5. Tereny i akweny rekreacyjne

5.5.1. Miejsca wypoczynku i rekreacji

Miejsca wypoczynkowe mają różny charakter – od plaż z podstawowym zagospodarowaniem rekreacyjnym towarzyszącym polom namiotowym (m.in. w Karolinowie, Zarzęcinie, Bronistawowie), po te zlokalizowane na terenie zamkniętym, przynależącym do ośrodków wypoczynkowych. Najlepiej zagospodarowanym pod względem infrastruktury rekreacyjnej jest obszar rozciągający się po wschodniej stronie Zbiornika Sulejowskiego w Smardzewicach. Tereny te zostały poddane renowacji i uporządkowaniu, ze środków budżetu państwa (Rozwój gospodarki turystycznej w celu zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego terenu nad Zalewem Sulejowskim w miejscowości Smardzewice). W ramach prac wykonano: plażę, kąpielisko, tereny wypoczynkowe z hamakami, amfiteatr, moło spacerowe, drewnianą promenadę z ławkami, przebieralnię, toalety i prysznice oraz park wodny, ścieżkę rowerową, parkingi samochodowe i rowerowe (fot.32, 33, 34, 35, 36). Inwestycja stanowi zwarty obszar o przemyślanej i bardzo funkcjonalnej oraz estetycznej kompozycji umożliwiającej wypoczynek nad Zalewem Sulejowskim.

Fot. 32 Park wodny w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 33   Drewniana promenada w Smardzewicach (J. Mokras-Grabowska)

Fot. 34   Molo spacerowe oraz parking dla rowerów w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 35 Ławki na molo spacerowym w Smardzewicach (J. Mokras-Grabowska)

Fot. 36 Strefa hamakowa przy plaży w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska)

Na terenie wsi w okolicach zalewu Sulejowskiego zlokalizowane są ponadto **wiejskie place rekreacyjne** (m.in. w Barkowicach, przy świetlicy wiejskiej w Kole lub miejsce wypoczynkowe KGW w Łęgu Ręczyńskim). Interesującą inwestycją jest “Przestrzeń rekreacyjna” w Treście, gdzie na terenie lasu urządzono plac rekreacyjny z tablicami i grami z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej (fot. 37).

Fot. 37 Przystań rekreacyjna w Treście (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.5.2. Akweny, plaże i kąpieliska

Najważniejszym akwenem rekreacyjnym Sulejowskiego Parku Krajobrazowego jest **Zbiornik Sulejowski**, będący zbiornikiem retencyjnym, utworzonym na rzece Pilicy w 1973 roku (fot. 38). Tamę piętrzącą wodę wybudowano w Smardzewicach na 136,3 km rzeki Pilicy od jej ujścia. Zbiornik (ujęcie w Bronisławowie) stanowi ważne źródło wody pitnej dla miasta Łodzi. W wodach zbiornika występują liczne ryby: leszcz, płoć, szczupak, krąp, okoń, sandacz oraz rzadziej odławiane: brzana, węgorz, lin i koza złotawa. Zbiornik zajmuje powierzchnię 2700 ha i ma długość 17,1 km, osiągając w najszerszych miejscach nawet 3 km. Pojemność użytkowa Zbiornika Sulejowskiego wynosi 61 mln m³, a całkowita przy maksymalnym piętrzeniu 95 mln m³. Średnia głębokość zbiornika wynosi 3,4 m a maksymalna 10 m (przy zaporze). Zalew, będą największym w centralnej Polsce, służy celom ochrony przeciwpowodziowej, gospodarki rybackiej oraz wytwarzania energii elektrycznej. Jednak przede wszystkim, istniejąca na jego brzegach baza turystyczna, m.in. w Bronisławowie, Borkach, Treście, Zarzęcinie i Sulejowie-Polance, stwarza dogodne warunki dla rozwoju rekreacji, w tym żeglarsstwa i kajakarstwa. Zbiornik Niestety lokalizacja niektórych ośrodków wczasowych oraz działek w strefie ochrony sanitarnej Zbiornika Sulejowskiego oraz nieuporządkowana gospodarka ściekowa stanowi zagrożenie dla czystości wód i gleb (fot. 39).

Fot. 38   Widok na Zbiornik Sulejowski z moła przy promenadzie w Smardzewicach
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 39   Zanieczyszczenia wód Zalewu Sulejowskiego widoczne na plaży w Karolinowie
(fot. J. Mokras-Grabowska)

Interesującymi zbiornikami są także **zbiorniki w dawnych kamieniołomach wapieni** – m.in. w Sulejowie-Wapiennikach (na południe od Sulejowa). Zbiorniki te stanowią własność prywatną i nie są udostępniane do wypoczynku. Zbiornik w Sulejowie-Wapiennikach powstał na skutek zalania dawnych wyrobisk po eksploatacji surowca. Lazurowy kolor wody wapienniki zawdzięczają obecności w nich węgla wapnia. Wapienniki charakteryzują się dużą przejrzystością wody (nawet do 10 m).

Na terenie Parku znajduje się **wiele miejsc wypoczynkowych z plażami i kąpieliskami**, zarówno na biegu rzeki Pilicy, jak i nad samym Zalewem Sulejowskim. Plaże i kąpieliska na terenie SuPK są z reguły niestrzeżone, oznakowane jako miejsca niebezpieczne do kąpieli (fot. 40). Najbardziej znane plaże wokół Zbiornika Sulejowskiego to: strzeżona miejska plaża Kępki w Sulejowie (zagospodarowanie stanowią tu jedynie toalety oraz kosze na odpady) oraz strzeżona i zagospodarowana plaża w Smardzewicach. Pozostałe plaże mają charakter plaż „dzikich”, niezagospodarowanych i niestrzeżonych (Sulejów-Polanka, Sulejów-Podklasztorze, Barkowice i Barkowice Mokre, Bronisławów, Swolszewice Małe i Duże, Tresta, Karolinów, Zarzęcin) (fot. 41). W sezonie letnim plaże są zaśmiecone (problem wywozu śmieci), obserwowana jest znaczna fekalizacja najbliższej okolicy.

W południowej części Parku wzdłuż Pilicy plaże niestrzeżone i miejsca koncentracji turystów znajdują się w południowej części Sulejowa, w Białej, Windudze, Przewozie, Trzech Morgach, Szarbsku, Stobnicy, Łęgu Ręczyńskim. Plaże te, podobnie jak wokół Zbiornika Sulejowskiego, niestety nie posiadają zorganizowanej infrastruktury (koszy na śmieci, toalet, parkingów), są w sezonie letnim zaśmiecone (problem wywozu śmieci), obserwowana jest znaczna fekalizacja najbliższej okolicy.

Należy w tej kategorii obiektów wymienić również zalany kamieniołom wapienia w Kurnędzy, będący ternem prywatnym i niezagospodarowanym, który stanowi miejsce zainteresowania osób chcących korzystać z możliwości kąpieli w turkusowej wodzie lub wędkarstwa. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że jest to obiekt pokopalniany, niestrzeżony i niebezpieczny.

Fot. 40 Oznakowanie miejsca niebezpiecznego do kąpieli przy plaży w Bronisławowie (fot. J. Mokras-Grabowska)

Fot. 41   Plaża przy promenadzie w Bronisławowie (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.6. Baza edukacyjna

Ustawowym celem utworzenia parku krajobrazowego jest zachowanie, popularyzacja i upowszechnianie wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych w warunkach zrównoważonego rozwoju. Wypełnianie tych celów należy do zadań administracji parków krajobrazowych, które stanowią dyrekcje pojedynczych parków lub ich zespołów. Służby parków krajobrazowych winny aktywnie włączyć się do realizacji przedsięwzięć służących podniesieniu wiedzy ekologicznej mieszkańców żyjących na ich obszarach. Wyższa świadomość ekologiczna stwarza bowiem niezbędne przesłanki do harmonizowania działalności człowieka z wymogami ochrony przyrody. Obszary chronione takie jak parki narodowe, rezerваты, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu są miejscami dysponującymi potencjałem organizacyjnym, pozwalającym na realizację zadań z zakresu edukacji ekologicznej. Realizacja tych zadań odbywa się m.in. przez:

- prowadzenie działań w zakresie edukacji ekologicznej obszarach cennych przyrodniczo, obejmując nimi uczniów, turystów i społeczności lokalne,
- oferowanie form edukacji ekologicznej dostosowanej do potrzeb i możliwości grup wiekowych i zawodowych,
- sukcesywne rozszerzanie działalności edukacyjnej i wydawniczej.

Sulejowski Park Krajobrazowy, ze względu na swoje położenie oraz niezwykle różnorodność przyrodniczą jest obszarem szczególnie predestynowanym do prowadzenia różnorodnych form edukacji przyrodniczej, kierowanej do wszystkich grup wiekowych i społecznych (tab. 11). Ranga SuPK w systemie ochrony przyrody województwa łódzkiego wymaga aby na tym terenie funkcjonowania ośrodka edukacji przyrodniczej, umożliwiającego organizację zajęć edukacyjnych. Ważną grupą celową w prowadzonej działalności edukacyjnej i popularyzacyjnej stanowią mieszkańcy terenów SuPK.

5.6.1. Obiekty, tablice, materiały i wydarzenia edukacyjne

Działalność edukacyjna w SuPK prowadzona jest przez oddział Spalskiego PK i Sulejowskiego PK w Moszczenicy przy ul. Piotrkowskiej 106. Pracownicy ONPK prowadzą zajęcia stacjonarne, wycieczki, prelekcje czy warsztaty, skierowane do dzieci i młodzieży. Proponowane przez oddział wycieczki obejmują opisaną już ścieżkę rowerową im. Zygmunta Goliata wokół Zbiornika Sulejowskiego oraz wycieczki autokarowe po Parku Krajobrazowym w kilku wariantach długości trasy.

Tab. 12 Wykaz obiektów prowadzących zajęcia z zakresu edukacji przyrodniczej na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

L.p.	Nazwa obiektu	Lokalizacja
1	Świetlica wiejska w Kole	Koło
2	Leśny Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt i Leśna Osada Edukacyjna	Koło (Polichno)
3	Nadleśnictwo Piotrków	Łęczno
4	Oddział Spalskiego PK i Sulejowskiego PK	Moszczenica
5	Nadleśnictwo Smardzewice	Smardzewice
6	Stanica Harcerska Trzy Morgi	Stobnica
7	Miejski Ośrodek Kultury w Sulejowie	Sulejów
8	Leśny Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Nagórzyce”	Swolszewice Małe
9	Centrum Taraska	Taraska

Źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji, literatury i stron internetowych.

Lasy Państwowe prowadzą szeroki zakres działań edukacyjnych. Na terenie SuPK funkcjonują Nadleśnictwo Piotrków oraz Smardzewice, które oferują spotkania z leśnikami w szkołach, konkursy, akcje, wycieczki i warsztaty. Nadleśnictwo Piotrków powołało **Leśną Osadę Edukacyjną** oraz **Leśny Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt** w Kole, w którym prowadzone są liczne zajęcia edukacyjne dla różnych grup wiekowych, ponadto było miejscem tworzenia telewizyjnych programów edukacyjnych o tematyce leśnej i przyrodniczej (fot. 42, 46). Podmiot ten współpracuje także z pracownikami oddziału Spalskiego PK i Sulejowskiego PK. **Nadleśnictwo Smardzewice** organizuje zajęcia edukacyjne w swojej siedzibie, gdzie prowadzona jest Izba Edukacyjna, dzięki której możliwe są do zorganizowania warsztaty i lekcje przyrodnicze (fot. 43). Lasy Państwowe posiadają także Leśny Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Nagórzyce” w Swolszewicach Małych.

W Sulejowie działa **Miejski Ośrodek Kultury**, instytucja publiczna, oferująca szeroką gamę zajęć artystycznych, ruchowych i edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych, wspierając rozwój lokalnych talentów i integrację społeczności (fot. 44). Organizuje również liczne wydarzenia plenerowe i współpracuje z zespołami artystycznymi, promując kulturę i tradycję regionu. Instytucja organizuje także kolonie i zimowiska. Wyjazdy edukacyjne prowadzone są także na terenie **Stanicy Harcerskiej Trzy Morgi** Hufca ZHP Piotrków-Trybunalski, skierowane do dzieci i młodzieży. Prowadzone są również świetlice wiejskie: w Kole, w której organizowane są zajęcia dla dzieci i młodzieży, pikniki rodzinne, czy wycieczki.

Innym przykładem podmiotu edukacyjnego funkcjonującego na terenie SuPK jest **Centrum Taraska**, prowadzone przez Fundację Art of Living. W obiekcie oferowane są przede wszystkim warsztaty rozwoju osobistego, kursy medytacji, technik oddechowych i jogi. Organizowane są także kolonie i zimowiska dla dzieci i młodzieży (fot. 45).

W działania na rzecz odkrywania i zachowania walorów przyrodniczych zajmują się także inne podmioty z sektora pozarządowego: min. lokalna społeczność Sulejów Turystyczny, czy Stowarzyszenie

„Sulejów dla Pokoleń”, współorganizujące wydarzenia na terenie SuPKoraz popularyzująca materiały historyczne oraz kulturalne na temat okolicy (np. <https://www.facebook.com/SulejowTurystyczny> , dostęp: 26.09.2025).

Ostoja Pilica w Smardzewicach to prywatna inicjatywa Państwo Sylwia i Michał Kurpios, realizujących projekt „Czysta i Bezpieczna Pilica od źródeł do ujścia”. Właściciele prowadzą działalność edukacyjną i proekologiczną dotyczącą wód powierzchniowych, w tym rzeki Pilicy.

W miejsca wypoczynku lub przy głównych ciągach komunikacyjnych znajdują się tablice i urządzenia edukacyjne, choć ich liczba jest niestety niewystarczająca, jest ich niewiele (fot. 47).

Fot. 42 Przykładowe wydarzenie organizowane przez Nadleśnictwo Piotrków w Leśnej Osadzie Edukacyjnej w Kole

Fot. 43 Oferta edukacyjna Nadleśnictwa Smardzewice

Zapraszamy do Sulejowa na III Bieg Morsa
oraz **Wielkie Morsowanie**

14 stycznia niedziela 10:00

pod patronatem Burmistrza Sulejowa
Wojciecha Ostrowskiego

UWAGA !!!
Nowe lokalizacja imprezy
Stadion Miejski
ul. Piotrkowska

UWAGA !!!
Nowe lokalizacja kąpeli
"Biała Plaża"
przy ośrodkach wypoczynkowych

UWAGA !!!
Nowe trasa Biegu Morsa
Wokół ośrodków wypoczynkowych
w Sulejowie - dystans 2750m

Program:

10:00-10:30 Weryfikacja i rejestracja uczestników Biegu Morsa w Sulejowie (stadion)
10:00-11:20 Weryfikacja uczestników morsowania (stadion)
10:30-10:50 Przygotowanie do biegu

11:00 **Start biegu** (stadion)
11:20 **Zamknięcie mety biegu** (stadion)
11:30 Rozgrzewka przed morsowaniem (stadion)
11:30 **Wspólne Wielkie Morsowanie** (Biała Plaża za stadionem)
11:40 Ognisko, herbata, gorący posiłek dla uczestników biegu i morsowania
11:50 Licytacja na rzecz Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy - prowadzi Sulejów dla Pokoleń
12:30 Ogłoszenie wyników, rozdanie nagród
13:00 Zakończenie imprezy

Zapewniamy:
Pamiątkowy medal, pomiar czasu, posiłek regeneracyjny dla zawodników po ukończeniu biegu, zabezpieczenie medyczne, oznakowanie i zabezpieczenie trasy biegu, nagrody za pierwsze trzy miejsca w kategoriach: kobieta/mężczyzna ufundowane przez UM Sulejów.

Zapewniamy także: zabezpieczenie miejsca kąpeli przez ratowników OSP Sulejów, PSP Piotrków Tryb., oraz posiłek regeneracyjny po zakończeniu morsowania.

Obowiązuje:
Weryfikacja uczestników, Regulamin Biegu Morsa w Sulejowie, Regulamin Morsowania KS Amber

Udział w imprezie jest bezpłatny
Formularz rejestracyjny:
<https://goo.gl/forms/u8GacrzJ0oMCDRe2>

Tel. do organizatora: +48 502 94 11 22, msuska@wp.pl
www.amberklub.pl

Organizatorzy:
AMBER KLUB
SULEJÓW
SULEJÓW
SULEJÓW
SULEJÓW

Partnerzy:
KAWMAR
FLY HIGH PRODUCTION
Lencar.pl
Sulejów dla Pokoleń
PRO TIMER
POMIAR CZASU

Logo:
strefa fm
Tydzień
ePiotrkow.pl
radio łódź

Fot. 44 Przykład wydarzenia organizowanego w szerokim partnerskim na terenie SuPK

Fot. 45 Tablica informująca o Centrum Taraska (fot. A. Mroczek-Żulicka)

Fot. 46 Leśny Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt i Leśna Osada Edukacyjna w Kole (fot. A. Mroczek-Żulicka)

Fot. 47 Leśna gra edukacyjna w przestrzenie rekreacyjnej w Treście (fot. J. Mokras-Grabowska)

5.6.2. Ścieżki przyrodnicze i edukacyjne

Działalności edukacyjnej sprzyjają istniejące ścieżki edukacyjne. Ponadto w ofercie edukacyjnej skierowanej do dzieci i młodzieży jest udział w spacerach po leśnej ścieżce edukacyjnej:

- „Las-wydma-torfowisko” – ścieżka przyrodniczo-leśna w Kole - 3 km ścieżka przyrodniczo-leśna w Kole,
- „Z Koła do rezerwatu Meszcze i drzew pomnikowych” – ścieżka przyrodniczo-leśna w Kole - 7 km,
- „Ścieżka dydaktyczna I” na terenie użytku ekologicznego Bronisławów – 1,6 km,
- „Ścieżka dydaktyczna II” na terenie użytku ekologicznego Bronisławów - 2,2 km,

Proponowane trasy wycieczek przyrodniczych posiadają znaczące walory przyrodnicze i dydaktyczne. Stwarzają możliwość poznania różnorodnych siedlisk leśnych i zbiorowisk roślinnych, flory i fauny leśnej oraz niektórych aspektów gospodarki leśnej.

5.6.3. Muzea, skanseny, izby pamięci

Na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego jest niewiele obiektów muzealnych. Są to:

- Muzeum Słomki „Zagroda wyobraźni” w Tarasce, należące do Zdzisława Wojciecha Słomki. Ten prywatny obiekt łączy w sobie skansen i galerię sztuki, prezentujące dzieła artysty;
- Muzeum zespołu klasztornego opactwa cysterskiego (w kapitulniku) w Sulejowie-Podklasztorze. W 1952 roku, dzięki miejscowym nauczycielom, powstało w kapitulniku muzeum, w którym prezentowane są niewielkie zbiory archeologiczne, malarskie, kamieniarskie oraz przybliżające historię opactwa;
- Regionalna Izba Pamięci w Sulejowie posiadająca unikatowe dokumenty i fotografie, pamiątki codziennego życia dawnych mieszkańców, eksponaty związane z kulturą i tradycją regionu, ślady ważnych wydarzeń, które kształtowały Sulejów i okolice.

Ponadto należy wyróżnić miejsca pamięci:

- w południowej części wsi Zarzęcin, znajduje się pomnik poświęcony mieszkańcom Zarzęcina, którzy zginęli w czasie II wojny światowej, między innymi: w obronie Warszawy oraz w obozach Gross-Rossen i Rawensbrück i pod Monte Cassino;
- pomnik 25. Pułki Piechoty Armii Krajowej w Barkowicach Mokrych;
- pomnik Pamięci pomordowanych mieszkańców wsi w Zygmunowie;
- miejsce pamięci w Dąbrowie nad Czarną;
- Izba Pamięci przy OSP w Przygłowie.

5.7. Dostępność komunikacyjna

Komunikacja jest istotnym elementem systemu obsługi turystycznej. Dostępność komunikacyjna sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji, może jednak być również zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego w tym w szczególności dla fauny, głównie za sprawą wzrostu natężenia ruchu samochodowego, związanej z tym emisji zanieczyszczeń oraz zagrożenia kolizjami samochodów ze zwierzętami i ptakami czy rozjeżdżania płazów i gadów. Rozwój sieci drogowej wpływa również na postępującą fragmentaryzację lasów i krajobrazu.

W przypadku układu komunikacyjnego elementami, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko SuPK są drogi o dużym natężeniu ruchu samochodowego. Najbardziej obciążonymi są drogi krajowe nr 12 i 74, przecinając Park w okolicach Sulejowa oraz droga ekspresowa S-8, biegnąca fragmentem wzdłuż granicy pn. części Parku. Pozostałe drogi powiatowe i gminne na terenie Parku, ze względu na

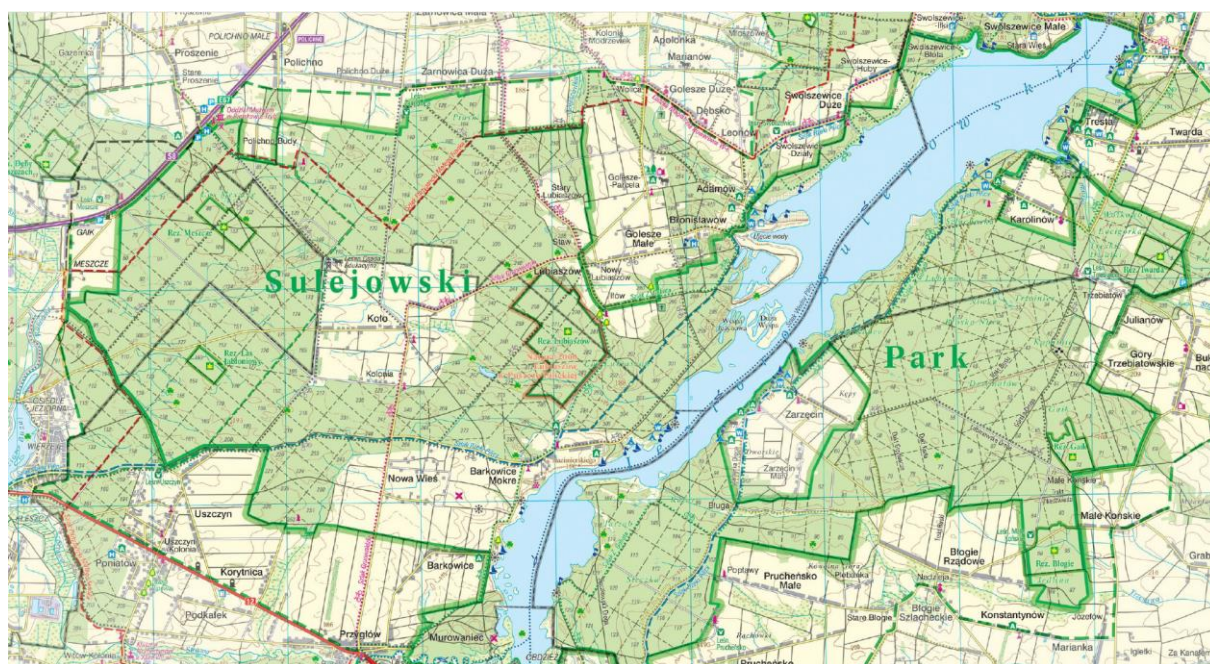
małe obciążenie ruchem samochodowym, nie są istotnym elementem ograniczającym migrację gatunków i generującym hałas.

Na obszar Parku lub w jego najbliższą okolicę można dostać się:

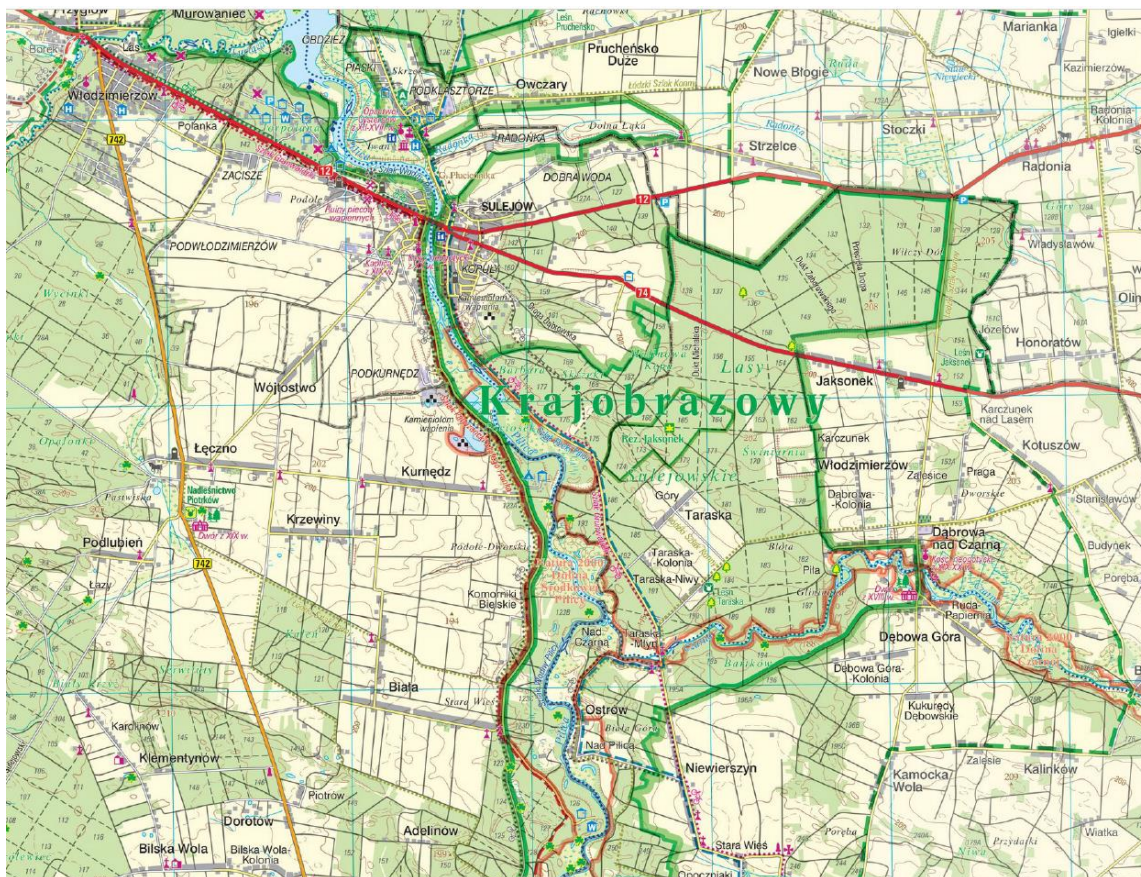
- Drogą krajową 12 (Piotrków Trybunalski – Radom) i 74 (Piotrków Trybunalski – Kielce),
- Drogą nr 742 (Przyglów – Włoszczowa),
- Połączeniami kolejowymi z Piotrkowem Trybunalskim i Tomaszowem Mazowieckim,
- Pozostałymi drogami lokalnymi (powiatowymi i gminnymi).

Na terenie Parku funkcjonuje prywatna komunikacja busowa, posiadająca bardzo ograniczony schemat i czas połączeń z większymi ośrodkami miejskimi, jak Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, czy lokalnie Sulejów i Przedbórz. Brak w zasadzie komunikacji publicznej. Do części obiektów turystycznych, w tym noclegowych, prowadzą drogi leśne (administrowane przez LP) o nietrwałej nawierzchni, często rozjeżdżone i zniszczone przez ciężki sprzęt rolniczy lub leśny. Samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki sukcesywnie realizuje bieżące naprawy dróg lub kładzie nowe nawierzchnie asfaltowe, szczególnie na drogach dojazdowych do osiedli domków letniskowych, wsi i przysiółków.

O dostępności komunikacyjnej decyduje również sieć dróg i ścieżek rowerowych, które zostały opisane wyżej. Najważniejsza jest Łódzka Magistrala Rowerowa, biegnąca w północnej części Parku i jego pogranicza.

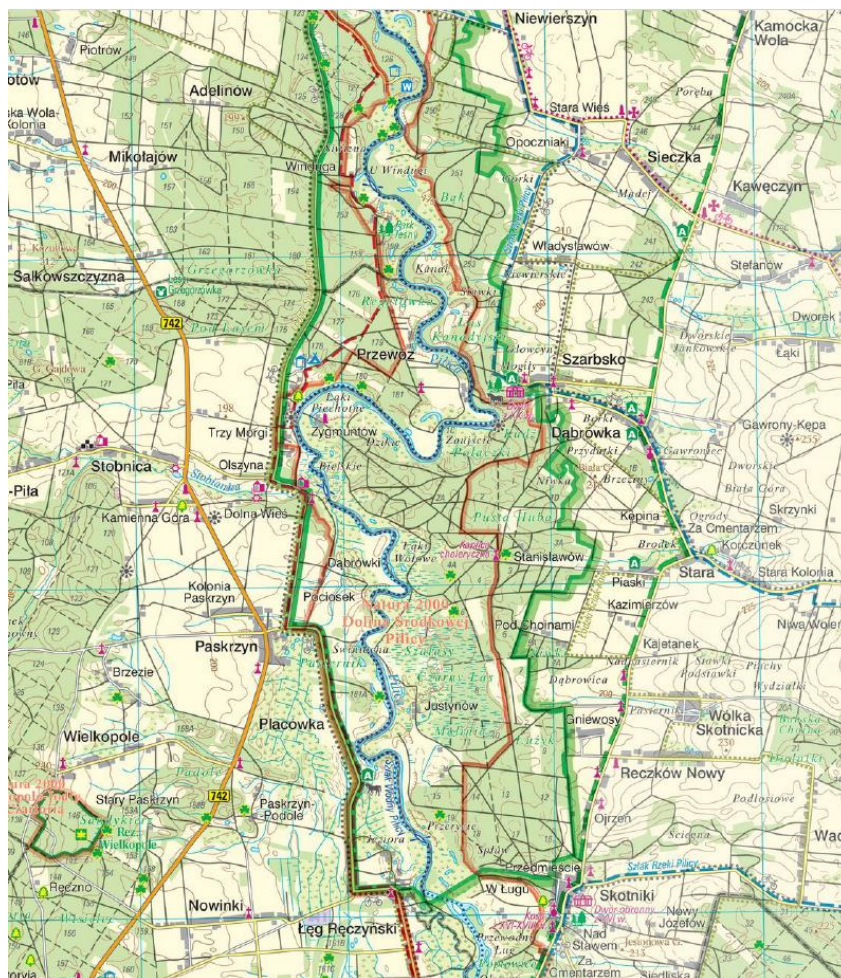

a) Sulejowski Park Krajobrazowy (część północna).

b) Sulejowski Park Krajobrazowy (część środkowa).

c) Sulejowski Park Krajobrazowy (część południowa).

d) Sulejowski Park Krajobrazowy (legenda).

Ryc. 6. Mapa Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Źródło: Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego)

5.8. Ocena zmian wykorzystania Parku w zakresie turystyki, rekreacji i edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem ostatniego 20-lecia

Turystyka i wypoczynek na obszarze dzisiejszym SuPK pojawiła się pod koniec XIX w. W okresie międzywojennym, kiedy turystyka i wypoczynek zaczęły obejmować coraz szersze kręgi społeczeństwa, Sulejów oraz pobliskie wsie stały się znane mieszkańcom Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego i Warszawy, jako dogodne miejsca wypoczynku. Wówczas to pojawia się już zabudowa letniskowa. W Kurnędu i Tarasce wybudowano obiekty wypoczynkowe YMCA. Po II wojnie światowej głównym organizatorem turystyki i wypoczynku stały się zakłady pracy oraz branżowe związki zawodowe. W ten sposób zagospodarowano istniejące ośrodki w Kurnędu i Tarasce oraz sanatorium we Włodzimierzowie. W Sulejowie rozpoczął się czas inwestycji wypoczynkowych na terenie lasu miejskiego, w rejonie Polanki. W latach osiemdziesiątych XX wieku funkcjonowały tam 34 ośrodki różnych zakładów pracy, na powierzchni ok. 42 ha. W ten sposób powstał największy kompleks wypoczynkowy w środkowej Polsce. Istotne zmiany w zagospodarowaniu turystycznym przyniosło oddanie do użytku w 1973 roku Zbiornika Sulejowskiego. Powstały tam jednostki osadnictwa rekreacyjnego w Kubie, Borkach, Treście, Karolinowie, Obdzieży, Dobrej Wodzie, Polanie-Przygłów oraz samodzielne ośrodki rekreacyjne w Barkowicach Mokrych i Zarzęcinie. Największy ruch turystyczny odnotowywany był w latach dziewięćdziesiątych w Borkach i Smardzewicach (przy zaporze). Liczba miejsc noclegowych nad zbiornikiem w 1998 r. wynosiła ok 3 tys. W okresie powojennym, równoległe do turystyki socjalnej, rozwijało się na obszarze wokół zbiornika i wzdłuż Pilicy osadnictwo letniskowe. Działki letniskowe przyczyniły się do istotnych zmian sieci osadniczej oraz morfologii wsi nadpilicznych. A wyróżnienie zasługują również ośrodki wypoczynku młodzieżowego (kolonijnego i harcerskiego) m.in. w Trzech Morgach czy Białej.

Okres transformacji gospodarczej przyniósł nowe zjawisko w zakresie turystyki. Zaobserwowano rozwój prywatnych pól namiotowych, powszechne występowanie dzierżawy zakładowych ośrodków wypoczynkowych oraz ich prywatyzacja (całych ośrodków lub pojedynczych obiektów (domków, pawilonów), czy wprowadzenie do gospodarstw rolnych usług agroturystycznych. Wiązała się jednak z tymi zmianami nietrwałość własnościowa, brak inwestycji i remontów, co wpłynęło na powolną ale sukcesywną degradację obiektów wypoczynkowych.

Turystyka i wypoczynek w SuPK pod względem ilościowym (zagospodarowanie, walory, atrakcje) są nierównomiernie rozmieszczone. Występują tu obszary, gdzie pojemność i chłonność turystyczna i rekreacyjna w sezonie letnim jest stale przekraczana (wokół Zbiornika Sulejowskiego i na rzece Pilicy) oraz występują takie, które umożliwiają regenerację sił w ciszy, spokoju i bez nadmiaru turystów (Kurowski 1998).

W Planie ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego z 2006 roku w zakresie operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej wskazywano na konieczność realizacji w kolejnych 20 latach następujących działań:

- stworzenie w otoczeniu gospodarstw agroturystycznych infrastruktury rekreacyjnej umożliwiającej uprawianie: turystyki rowerowej, pieszej i edukacyjnej, jazdy konnej po wyznaczonych trasach, gier zespołowych oraz organizację konkursów;
- podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców, gdyż atrakcyjność turystyczna, to także dbałość o poszczególne elementy środowiska przyrodniczego, ochrona krajobrazu i szeroko stosowane rozwiązania proekologiczne;
- podniesienie świadomości ekologicznej turystów. W tym celu na obszarach szczególnie cennych należy umieścić m. in. tablice informacyjne i ostrzegawcze, opisujące zasady

zachowania się na terenach objętych ochroną. Ważne jest również umieszczenie koszy na śmieci, zwłaszcza w miejscach najczęściej narażonych na zintensyfikowany ruch turystyczny;

- lokalizacja zagospodarowania turystycznego w formie budownictwa letniskowego i wypoczynkowego w strefie rozwoju tej funkcji oraz jako uzupełnienie zabudowy mieszkaniowej w miejscowościach atrakcyjnych turystycznie oraz zgodnych z m.p.z.p. i Studiami uwarunkowań (...). Wielkość działek letniskowych nie powinna być mniejsza niż 2000 m²;
- ustanowienie modułów architektonicznych dla budownictwa letniskowego, tak aby domy letniskowe były wkomponowane w otoczenie, a jednocześnie nie odbiegały w znacznym stopniu od już istniejących. Zaleca się wykonanie katalogu domków letniskowych i mieszkalnych w celu zachowania ładu przestrzennego, przy realizacji których należy stosować naturalne materiały wykończeniowe, takie jak: drewno, kamień, klinkier, ceramika (w naturalnych kolorach). Jednocześnie zaleca się stosowanie takich ogrodzeń, które umożliwią migrację drobnych zwierząt np. żurowe, żywopłoty.

W 2006 roku przyjęto następujące generalne zasady rozwoju zagospodarowania turystycznego na terenie Parku:

- preferencja formy turystyki jednodniowej lub weekendowej, w ciągu całego roku, w ograniczonym zakresie turystyka pobytowa,
- preferowane formy turystyki: wędrówki piesze, rowerowe, konne, narciarskie, turystyka wodna,
- utrzymanie istniejących szlaków turystycznych oraz realizację nowych szlaków. Postuluje się utrzymanie we właściwym stanie istniejących szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych, organizację miejsc odpoczynku z wiatami, ławkami, wraz z modernizacją istniejących i realizacją projektowanych,
- tworzenie ścieżek dydaktycznych w terenach cennych pod względem dydaktycznym i krajoznawczym,
- rozbudowę systemu informacji turystycznej,
- utrzymanie wędkarstwa na istniejących zbiornikach wykorzystywanych przez koła PZW,
- rozwój obiektów bazy turystycznej (miejsc noclegowe, pole namiotowe) i gastronomicznej, z preferencją do ich lokalizacji na obszarach sąsiadujących z Parkiem (obszar otuliny),
- rozbudowę systemu zorganizowanych parkingów,
- zagospodarowanie punktów widokowych.

Czy zrealizowano postawione wówczas cele? Czy zmieniło się coś w wykorzystaniu walorów SuPK na rzecz turystyki, rekreacji i edukacji? Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz należy stwierdzić, że w większości wymienionych wyżej działań i zadań nie nastąpił zdecydowany rozwój, wręcz wiele ówczesnych problemów nie zostało rozwiązanych.

Współcześnie obszar Sulejowskiego Parku Krajobrazowego pod względem zagospodarowania turystycznego należy do jednego z najlepiej zagospodarowanych na tle województwa łódzkiego.

Do najbardziej zauważalnych realizacji zaliczyć należy:

- otwarcie w 2018 roku szlaku wodnego na Pilicy w ramach projektu "Rozwój turystyki obszaru funkcjonalnego doliny rzeki Pilicy poprzez utworzenie szlaku wodnego od Maluszyna do Sulejowa" współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020. Pierwszy na taką skalę projekt partnerski zrealizowany przy udziale czterech gmin: Gminy

Sulejów - Lidera Projektu oraz Partnerów: Gminę Żytno, Gminę Wielgomłyny oraz Gminę Przedbórz. Projekt polega na zagospodarowaniu turystycznym terenów rzeki Pilicy na odcinku od Maluszyna (Gmina Żytno) do Sulejowa poprzez utworzenie kajakowego szlaku wodnego o długości 79,20 km oraz budowę infrastruktury stanic kajakowych oraz zagospodarowanie terenów wokół stanic. Celem projektu jest dynamiczny rozwój turystyki kajakowej na obszarze funkcjonalnym rzeki Pilicy poprzez budowę nowej infrastruktury. Dodatkowo w ramach projektu realizowane są działania dotyczące promocji turystycznych walorów krajobrazowych i przyrodniczych doliny rzeki Pilicy. W dniu otwarcia stanic w Maluszynie (gmina Żytno), w Krzętowie (gmina Wielgomłyny), w Przedborzu – Miasto Przedbórz (gmina Przedbórz) oraz w Sulejowie odbył się pełen instruktaż posługiwania się kajakiem i bezpiecznego i właściwego zachowania się podczas spływu kajakowego. Turyści mogą zapoznać się z nowym szlakiem wodnym, lokalizacją stanic oraz poczytać nie tylko o rzece Pilicy ale także o walorach turystycznych tychże gmin partnerskich na stronie internetowej projektu;

- modernizację przestrzeni rekreacyjnej w pobliżu zapory w Smardzewicach;
- znaczny rozwój turystyki kajakowej na Pilicy – wzrost liczby organizatorów, wypożyczalni, miejsc wodowania i pól biwakowych);
- rozwój obiektów agroturystycznych;
- rozwój osadnictwa letniskowego;
- rozwój działalności edukacyjnej Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego;
- rozwoju intensywnym osadnictwa letniskowego;
- wzrost popularności turystyki żeglarskiej (wzrost liczby jednostek pływających);
- stały rozwój kempingów i pól namiotowych;
- wzrost popularności turystyki rowerowej i pieszej (nordic walking);
- Intensyfikacja w gospodarce leśnej, w tym wzrost pozyskiwania drewna i wycinka lasów.

Wśród niezrealizowanych zadań wymienić należy przede wszystkim:

- brak rozwoju infrastruktury turystycznej, odpowiadającej współczesnym wyzwaniom i zwiększającej się popularności turystyki pieszej, rowerowej, konnej, żeglarskiej i kajakowej
- niedostateczna liczba i brak zagospodarowania plaż i kąpielisk strzeżonych;
- zbyt mała liczba tablic informacyjnych (również bardzo zły stan istniejących), zwiększających świadomość krajoznawczą i ekologiczną uczestników ruchu turystycznego i rekreacyjnego oraz mieszkańców;
- niewielka zmiana w sieci szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych i konnych) i ścieżek edukacyjnych (przyrodniczych, historycznych, kulturowych);
- niewystarczająca działalność edukacyjna w zakresie świadomości ekologicznej mieszkańców, turystów, właścicieli obiektów letniskowych;
- niekontrolowana i chaotyczna, niskiej wartości estetycznej zabudowa dotychczasowych i nowych osiedli domków letniskowych;
- brak zorganizowanych punktów informacji i obsługi turystycznej (IT);
- niedostateczna liczba zorganizowanych miejsc wypoczynku (wiat, ławek), rekreacji fizycznej, parkingów leśnych, miejsc obsługi rowerzystów (MOR), punktów widokowych, przestrzeni edukacyjnych;
- brak spójnego systemu sprzątania i wywozu śmieci oraz organizacji toalet na obszarach intensywnej presji turystycznej (brzezi zbiornika, brzezi rzek, miejsca biwakowania, plaże, parkingi, miejsca wypoczynku).

6. ZAGROŻENIA DLA PARKU WYNIKAJĄCE Z ISTNIENIA I ROZOWJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I EDUKACYJNEJ ORAZ MOŻLIWE SPOSOBY ICH ELIMINACJI LUB OGRANICZENIA

6.1. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń wewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody zagrożenie wewnętrzne to czynnik mogący wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz przebiegu procesów przyrodniczych, wynikający z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka w granicach obszarów lub obiektów podlegających ochronie prawnej. Zagrożenia wewnętrzne dla chronionych walorów Parku, wynikające z istnienia i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w perspektywie dwudziestoletniej pokrywają się z zagrożeniami zdiagnozowanymi w innych operatach. Stanowią je zagrożenia prognozowane (pewne) i potencjalne:

1. Nadmierny rozwój bazy turystyczno-rekreacyjnej w SuPK, powodującego przez zbyt duże koncentracje ludzi nadmierne obciążenie i w konsekwencji zniszczenia przyrody Parku, czyli poprzez sprzężenia zwrotne ujemne dewaloryzującego także podstawy rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej – zagrożenie prognozowane.

Masowość turystyki i rekreacji w sezonie letnim stanowi, obok rozwoju zainwestowania osadniczego, główne zagrożenie walorów Parku. Do przestrzeni przybywa coraz więcej ludzi – to, na zasadzie sprzężenia zwrotnego ujemnego, intensyfikuje dalsze zainwestowanie i niszczenia walorów Parku, ale nie powstrzymuje dalszych migracji turystycznych. W obecnych uwarunkowaniach prawnych i na współczesnym poziomie cywilizacyjnym polskiego społeczeństwa jest to proces prawdopodobnie niemożliwy do zahamowania. Ponadto, jak wykazano wyżej, nie można w sposób obiektywny wyznaczyć chłonności lub pojemności turystyczno-rekreacyjnej Parku lub jego części, co stawia pod znakiem zapytania możliwość eliminacji zagrożenia na podstawach uzasadnionych merytorycznie.

2. Rozwój zabudowy rekreacji indywidualnej o charakterze nielegalnym, w tym w miejscach zakazu lokalizacji zabudowy nad brzegami zbiornika i rzek.

W atrakcyjnych rejonach, nad brzegami jezior występują zespoły zabudowy rekreacji indywidualnej o nieuregulowanym statusie prawnym, np. w Treście. Zabudowa ta ma częściowo charakter nielegalny, a jej forma najczęściej wskazuje na sezonowe wykorzystanie terenu dla potrzeb rekreacji. Najczęściej zespoły takie powstają samorzutnie w otoczeniu istniejących, legalnych zespołów zabudowy jako adaptacja terenów leśnych i rolniczych do posadowienia domków letniskowych. W ostatnich latach znacznie nasilił się proceder wykorzystania w sezonie letnim tzw. domków holenderskich czy przyczep kempingowych. Takie zespoły zaczynają się pojawiać w atrakcyjnych miejscach, na gruntach rolnych lub funkcjonują jako zabudowa gospodarcza lokalizowana w gospodarstwach rolnych. Zjawisko to ma katastrofalne skutki dla środowiska, zabudowa bowiem powstaje bez żadnych przyłączy do infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej, a także bez umów na wywóz odpadów. Dodatkowym problemem jest ograniczanie dostępności brzegów jezior poprzez grodzenie nieruchomości lub stawianie szlabanów z oznakowaniem „teren prywatny”.

3. Lokalizacja zabudowy turystyczno-rekreacyjnej na podstawie decyzji o warunkach zabudowy (w sytuacji braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego) – zagrożenie prognozowane.

Pokrycie planistyczne gmin SuPK jest bardzo zróżnicowane – są fragmenty Parku o kluczowym znaczeniu dla kształtowania ładu przestrzennego, gdzie plany miejscowe nie zostały sporządzone, co

powoduje, że zabudowa i zainwestowanie na tych terenach są prowadzone na podstawie indywidualnych decyzji administracyjnych, wydawanych na wniosek inwestorów (decyzje o warunkach zabudowy). Istotą ustalania warunków zabudowy dla nowej zabudowy jest zasada tzw. dobrego sąsiedztwa, co powoduje, że nowe inwestycje niejednokrotnie kontynuują istniejący nieład czy nawet chaos przestrzenny – zabudowa o przypadkowych parametrach budynków staje się wskazówką dla nowej zabudowy, co utrwala nieład architektoniczny.

4. Ekspansja osiedli zabudowy rekreacyjnej o charakterze przedsięwzięć deweloperskich – zagrożenie prognozowane.

Na obszarze Parku lub w jego otulinie zauważalny jest trend lokalizowania zespołów zabudowy w formie przedsięwzięć deweloperskich. Są to osiedla jednorodnych domów letniskowych (Barkowice Małe, Bronisławów) z możliwością całorocznego użytkowania lub obiektów apartamentowych (Smardzewice). Urządzona przestrzeń wokół zabudowy przeznaczona jest dla użytkowników poszczególnych budynków. Zagrożenie dotyczy przede wszystkim aspektów krajobrazowych, a także stwarza problemy funkcjonalne (np. w aspekcie obsługi infrastrukturalnej takich obszarów, czy dostępności do infrastruktury społecznej w przypadku całorocznego zamieszkiwania tych obiektów).

5. Nierównomierne obciążenie turystyczno-rekreacyjne obszaru Parku, co powoduje koncentrację zainwestowania oraz zwiększoną antropopresję na tereny o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, w szczególności otoczenie Zbiornika Sulejowskiego i Pilicy – zagrożenie prognozowane.

Analiza stanu istniejącego zagospodarowania Parku, w tym infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz rozmieszczenia bazy noclegowej wskazuje jednoznacznie na ogromną presję turystyki na obszary w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika i rzek. Planowane działania związane z rozwojem infrastruktury i szeroką promocją turystyki wodnej na obszarze Parku w konsekwencji spowodują dalszą intensyfikację wykorzystania strefy Zbiornika Sulejowskiego i rzek Parku. Z punktu widzenia gospodarki wykorzystanie posiadanych walorów dla rozwoju jest uzasadnione, natomiast konsekwencją może być degradacja obszarów o największej atrakcyjności.

6. Zaśmiecenie koryta i brzegów rzeki Pilica oraz Zbiornika Sulejowskiego odpadami komunalnymi i budowlanymi, brak strategii i jednolitego systemu sprzątania odpadów komunalnych, pozostawianych przez turystów i mieszkańców oraz odpadów budowlanych przez mieszkańców na terenach przybrzeżnych i w lasach – zagrożenie prognozowane.

Zanieczyszczenia i odpady przemieszają się wzdłuż rzeki i jest praktycznie niemożliwe wskazanie konkretne ich źródło i sposób jego likwidacji. Wydaje się, iż jedynym rozwiązaniem jest regularne oczyszczanie koryta i strefy brzegowej rzeki i zbiornika przez lokalne służby i podmioty czerpiące korzyści gospodarcze z walorów Pilicy i Zbiornika Sulejowskiego.

7. Niszczenie i dewaloryzacja siedlisk roślin, grzybów i zwierząt, w tym gatunków chronionych, przez wybrane formy zagospodarowania i użytkowania turystyczno-rekreacyjnego – zagrożenie prognozowane.

Przyczyną zniszczeń siedlisk roślin i grzybów w SuPK jest przede wszystkim wydeptywanie podłoża w wyniku nadmiernego obciążenia rekreacyjnego terenu, zwłaszcza w lasach i strefach przybrzeżnych jezior. Przykładem niszczenia siedlisk zwierząt jest likwidacja szuwarów w strefie przybrzeżnej jezior dla budowy kąpielisk i przystani wodnych. Przykładem negatywnego wpływu form użytkowania rekreacyjnego na zwierzęta jest intensywne użytkowanie Zbiornika Sulejowskiego, szczególnie w strefie ciszy oraz Pilicy, co ogranicza występowanie ptaków i ssaków wodnych.

8. Nadmierna eksploatacja rzeki Pilicy i Zbiornika Sulejowskiego przez ruch jednostek wodnych (jachty, motorówki, kajaki) oraz brzegów z naturalnymi płycznymi i plażami przez „plażowiczów” – zagrożenie prognozowane.

Niewielka liczba zbiorników wodnych, służących turystyce żeglarskiej, w centralnej Polsce oraz popularyzacja jachtingu, czy turystyki kajakowej i spływów rzekami wpływają na rosnącą popularność Zbiornika Sulejowskiego i rzeki Pilicy, co w konsekwencji prowadzi do przekroczenia wskaźników pojemności i chłonności turystycznej. Nadmierny ruch turystyczny ma negatywny wpływ na warunki i jakość bytowania zwierząt (w szczególności ptaków, ssaków i płazów). Postępujące zanieczyszczenie wód zbiornika i rzek wraz ze zmniejszeniem zasobów wodnych (zmniejszający się przepływ, zmniejszające się źródła zasilania rzeki i zbiornika w wodę) wpływa negatywnie na jakość wody. Brak toalet, czy infrastruktury kanalizacyjnej, prowadzi do fekalizacji i eutrofizacji (w tym wód rzeki i zbiornika) obszarów recepcji turystycznej.

9. Zanikanie użytków rolnych na rzecz osadnictwa letniskowego – zagrożenie prognozowane.

Presja osadnicza prowadzi do zmian użytkowania ziemi, tym samym zmian w krajobrazie, stanowiącym obecnie potencjał i walor Parku.

10. Niedostateczne działania informacyjno-edukacyjne na terenie SuPK – zagrożenie potencjalne

Niewielka liczba tablic informacyjnych, krajoznawczych, przyrodniczych, tablic wskazujących na pobyt na terenie Parku, wpływają na niedostateczny stan świadomego korzystania przez turystów i mieszkańców z walorów Parku. Brak świadomości istoty ochrony obszaru Parku rodzi opór wobec działań ochronnych i ograniczeń w działalności gospodarczej, rekreacyjnej czy budowlanej i mieszkaniowej na obszarze Parku.

6.1. Charakterystyka oraz źródła zagrożeń zewnętrznych oraz możliwe sposoby ich eliminacji lub ograniczenia

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody zagrożenie zewnętrzne to czynnik mogący wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz przebiegu procesów przyrodniczych, wynikający z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka, mający swoje źródło poza granicami obszarów lub obiektów podlegających ochronie prawnej. Zagrożenia zewnętrzne dla chronionych walorów Parku, wynikające z istnienia i rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej w perspektywie dwudziestoletniej, stanowią zagrożenia prognozowane (pewne) i potencjalne:

1. Kontynuacja nadmiernego rozwoju bazy turystyczno-rekreacyjnej w otulinie Parku, powodującego zniszczenia przyrody Parku – zagrożenie prognozowane.

Wzrost obciążenia turystyczno-rekreacyjnego Parku w wyniku rozwoju zainwestowania otuliny wystąpi punktowo wokół całego Parku. Spowoduje to wzmożoną penetrację turystyczną i rekreacyjną Parku z negatywnymi skutkami przede wszystkim dla jego przyrody.

2. Potencjalna lokalizacji atrakcji turystycznych o charakterze parków rozrywki w otoczeniu Parku, zwłaszcza w jego bliskim sąsiedztwie – zagrożenie potencjalne.

Obiekty turystyczno-edukacyjne w formie atrakcji turystycznych w sposób negatywny wpływają na krajobraz i pośrednio przyrodę. Podobne obiekty mogłyby znajdować się zarówno na terenach miejskich, jak i innych terenach wiejskich w kraju.

3. Wady systemu prawnego w zakresie zagospodarowania przestrzennego i zagadnień szeroko pojętej ochrony środowiska, a także powszechny brak poszanowania przepisów prawa oraz niewydolność

aparatu administracji samorządowej i rządowej. Stosunkowo łatwa procedura legalizacji obiektów – zagrożenie prognozowane.

Sytuacja prawna skłania do lokalizowania obiektów przekraczających dopuszczalne parametry, o innej niż dopuszczalna funkcji i formie, często w miejscach niedozwolonych. Przyczynia się to do dalszego funkcjonowania istniejących skupisk nielegalnego zainwestowania, zwłaszcza rekreacyjnego, oraz lokowania nowej zabudowy o charakterze nielegalnym. Powoduje ograniczenie dostępności terenów i dalszą dewastację przyrody i krajobrazu.

7. SPIS RYCIN, FOTOGRAFII I TABEL

Spis rycin:

Ryc. 1.	Mapa Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (źródło: NPK).....	14
Ryc. 2.	Obszary Zbiornika Sulejowskiego zwolnione z zakazu używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego (źródło: Załącznik nr 3 do uchwały nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego).....	26
Ryc. 3.	Potencjał turystyczny gmin w Obszarach Turystycznych Dolin Riecznych Pilicy, Warty i Bzury w 2016 r. (Źródło: BPPWŁ).....	32
Ryc. 4.	Najczęściej wskazywane miejsca odwiedzane lub planowane do odwiedzenia przez respondentów w województwie łódzkim w 2016 r. (opracowanie S. Tanaś 2017).....	42
Ryc. 5.	Najczęściej wymieniane przez respondentów atrakcje turystyczne województwa łódzkiego w latach 2012-2016 roku (opracowanie S. Tanaś 2017)	42
Ryc. 6.	Mapa Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Źródło: Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego)	95

Spis fotografii:

Fot. 1	Pomnik przyrody w Skotnikach. Dąb „Mikołaj” – finalista konkursu Drzewo Roku 2025 (fot. A. Mroczek-Żulicka, 2025)	45
Fot. 2	Zespół Klasztorny Opactwa Cysterskiego w Sulejowie-Podklasztorzu (fot. J. Mokras-Grabowska) ...	51
Fot. 3	Dwór w Szarbsku – obecnie obiekt rekreacyjny “Przystań Szarbsko” (fot. J. Mokras-Grabowska)....	52
Fot. 4	Kościół parafialny śś. Piotra i Pawła w Dąbrowie nad Czarną (fot. J. Mokras-Grabowska)	52
Fot. 5	Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Skotnikach (fot. J. Mokras-Grabowska).....	53
Fot. 6	Kapliczka choleryczna w okolicy Stanisławowa (fot. J. Mokras-Grabowska).....	53
Fot. 7	Pomnik w Zygmuntowie (fot. J. Mokras-Grabowska).....	54
Fot. 8	Tablica informacyjna przy Pomniku 25. Pułku Piechoty AK w Barkowicach Mokrych (fot. J. Mokras-Grabowska)	55
Fot. 9	Muzeum Słomki „Zagroda wyobraźni” w Tarasce (fot. J. Mokras-Grabowska).....	56
Fot. 10	Port jachtowy we wsi Tresta (fot. A. Mroczek-Żulicka)	57
Fot. 11	Osadnictwo lotniskowe na brzegach Zbiornika Sulejowskiego w Barkowicach (fot. J. Mokras-Grabowska) 58	
Fot. 12	Projekt EKOROB w Barkowicach – tablica informacyjna oraz jeden z pomostów cumowniczych, wykorzystywany przez wędkarzy (fot. J. Mokras-Grabowska).....	58
Fot. 13	Starorzecze w okolicy wsi Przewóz (fot. S. Tanaś).....	59
Fot. 14	Dolina rzeki Pilicy w okolicy Białej (fot. S. Tanaś)	59
Fot. 15	Układ ulicówki i zabudowa wsi Taraska (fot. J. Mokras-Grabowska)	60
Fot. 16	Kapliczka-obelisk w Kole (fot. J. Mokras-Grabowska)	61
Fot. 17	Drewniany dom w Zygmuntowie (fot. J. Mokras-Grabowska)	61
Fot. 18	Szarbsko – punkt widokowy Biała Góra - widok na meander rzeki Pilicy (fot. J. Mokras-Grabowska) 62	

Fot. 19	Jeziorka turkusowe "Wapienniki" w Sulejowie (fot. J. Mokras-Grabowska).....	63
Fot. 20	Przykład obiektu hotelowego - Hotel Magellan*** w Bronisławowie (fot. A. Mroczek-Żulicka) ...	68
Fot. 21	Przykład gospodarstwa agroturystycznego - Przystanek Szarbsko (fot. J. Mokras-Grabowska).....	69
Fot. 22	Przykład pola namiotowego - Przysiań Pilica (fot. J. Mokras-Grabowska).....	69
Fot. 23	Oznaczenie zielonego szlaku rowerowego im. Z. Goliata (fot. J. Mokras-Grabowska)	72
Fot. 24	Drogowskaz na czerwonym szlaku rowerowym (fot. J. Mokras-Grabowska)	72
Fot. 25	Tablica informacyjna na Szlaku Wodnym Pilicy (fot. Justyna Mokras-Grabowska)	73
Fot. 26	Tablica informacyjna na Szlaku Wodnym Pilicy w Skotnikach (fot. J. Mokras-Grabowska)	74
Fot. 27	Tablica informacyjna na szlaku "Filmowe Łódzkie" w Sulejowie-Podklasztorzu (fot. J. Mokras-Grabowska) 74	
Fot. 28	Bar w Porcie Jachtowym "Maruś" w Smardzewicach na Zalewem Sulejowskim (fot. J. Mokras-Grabowska) 76	
Fot. 29	Sezonowa baza gastronomiczna w Smardzewicach na Zalewem Sulejowskim (fot. J. Mokras-Grabowska) 76	
Fot. 30	Reklama kursów żeglarskich i motorowodnych przystani żeglarskiej Saily.pl w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska).....	79
Fot. 31	Sprzęt wodny typu "Pszczółka" w Letnisku Stara Wieś w Swolszewicach Małych (fot. J. Mokras-Grabowska) 79	
Fot. 32	Park wodny w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska).....	81
Fot. 33	Drewniana promenada w Smardzewicach (J. Mokras-Grabowska)	82
Fot. 34	Molo spacerowe oraz parking dla rowerów w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska).....	82
Fot. 35	Ławki na molo spacerowym w Smardzewicach (J. Mokras-Grabowska	83
Fot. 36	Strefa hamakowa przy plaży w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska)	83
Fot. 37	Przestrzeń rekreacyjna w Treście (fot. J. Mokras-Grabowska).....	84
Fot. 38	Widok na Zbiornik Sulejowski z molo przy promenadzie w Smardzewicach (fot. J. Mokras-Grabowska) 85	
Fot. 39	Zanieczyszczenia wód Zalewu Sulejowskiego widoczne na plaży w Karolinowie (fot. J. Mokras-Grabowska) 85	
Fot. 40	Oznakowanie miejsca niebezpiecznego do kąpieli przy plaży w Bronisławowie (fot. J. Mokras-Grabowska) 86	
Fot. 41	Plaża przy promenadzie w Bronisławowie (fot. J. Mokras-Grabowska).....	87
Fot. 42	Przykładowe wydarzenie organizowane przez Nadleśnictwo Piotrków w Leśnej Osadzie Edukacyjnej w Kole.....	89
Fot. 43	Oferta edukacyjna Nadleśnictwa Smardzewice	89
Fot. 44	Przykład wydarzenia organizowanego w szerokim partnerskie na terenie SuPK	90
Fot. 45	Tablica informująca o Centrum Taraska (fot. A. Mroczek-Żulicka)	90
Fot. 46	Leśny Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt i Leśna Osada Edukacyjna w Kole (fot. A. Mroczek-Żulicka) 91	
Fot. 47	Leśna gra edukacyjna w przestrzenie rekreacyjnej w Treście (fot. J. Mokras-Grabowska).....	91

Spis tabel:

Tab. 1	Zestawienie dostępnej literatury z analizą jej przydatności na potrzeby Operatu kształtowania funkcji turystycznej, rekreacyjnej i edukacyjnej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.....	16
Tab. 2	Rezerваты na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego.....	43
Tab. 3	Obszary Natura 2000 w Sulejowskim Parku Krajobrazowym	44
Tab. 4	Wykaz najważniejszych walorów antropogenicznych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	49
Tab. 5	Główne formy aktywności turystyczno-rekreacyjnych podejmowane na terenie SuPK i w jego otulinie 65	
Tab. 6	Wykaz najważniejszych obiektów noclegowych w Sulejowskim Parku Krajobrazowym i otoczeniu (kategoryzowane tylko hotele)	66
Tab. 7	Wykaz szlaków turystycznych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	71
Tab. 8	Wykaz głównych obiektów bazy gastronomicznej Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	75
Tab. 9	Wykaz głównych ośrodków jeździeckich Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	77
Tab. 10	Wykaz głównych wypożyczalni sprzętu wodnego Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	77
Tab. 11	Wykaz głównych portów, stanic i miejsc wodowania Sulejowskiego Parku Krajobrazowego....	80
Tab. 12	Wykaz obiektów prowadzących zajęcia z zakresu edukacji przyrodniczej na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego	88